

ÖMER SEYFETTİN

Bütün

3

Hikayeleri

Pembe İncili Kaftan

Başını Vermeyen Şehit

Tarih Ezeli Bir Tekrardır

Tuhaf Bir Zulüm

Mehdi

Nezle

Yeni Bir Hedliye

İffet

Çırkınlığın Esrarı

Acaba Ne İdi?

ÖMER SEYFETTİN BÜTÜN ESERLERİ

-3-

ÖMER SEYFETTİN

YAYINEVINİN NOTU

Ömer Seyfettin Türk Hikayeciliği'nin ilk ve aşılamamış en büyük simasıdır.

Şâiranelikten, süsten ve soyut tasvirlerden uzak, olaya, kurguya ve düşünce tutarlılığına önem veren edebî tavrı ve yalın anlatımıyla Ömer Seyfettin o kadar beğenilmiş ve tutulmuştur ki, birkaç hikayesini okumayana rastlamak mümkün değil gibidir.

Ömer Seyfettin ülküleri ereklere olan idealist bir yazardır ve hep toplumu yönlendirmek için yazmıştır. Dolayısıyla da konularını yaşadığı dönemin toplumsal ve siyasal olaylarından seçmiştir.

Yetişme çağındaki kuşakların Ömer Seyfettin okumaları, onlara tarih perspektifi olan bir ulusal bilinç ve belki daha önemli olmak üzere, bir dil zevki ve anlatım yeteneği kazandırmaktadır.

Sevindiricidir ki, Ömer Seyfettin'in hikayelerinin değişik yayınevlerince basılmış birkaç versiyonu her zaman varolagelmiştir. Ancak bunların bir kısmı dikkatli editörlük emeği taşıyor olmalarına rağmen yirmi-otuz yıl kadar önce -kısmen sadeleştirilerek- hazırlanmış oldukları için, bugün ilk

öğretim düzeyindeki çocuklara dil bakımından ağır gelmektedir. Çünkü Ömer Seyfettin'in özellikle 1913'ten önce kaleme almış olduğu hikayeleri Osmanlıca terkipler (tamlamalar) ve Arapça, Farsça sözcükler bakımından hayli zengindir.

Son dönemlerde sadeleştirilerek yayınlananlarsa yazarın özgün dil ve üslubundan o kadar uzaklaştırılmıştır ki, adeta tahrif edilmiştir denebilir.

Bu itibarla yayınevimiz, Ömer Seyfettin'in bütün hikayelerini ve *Efruz Bey* adlı fantezi romanını yazarın diline ve üslubuna dokunmadan, sadece Osmanlıca terkiplerini açarak ve Arapça, Farsça sözcüklerin - artık kullanılmayanlarının - yerlerine Öztürkçelerini koyarak yeni bir yayını gerçekleştirmiş bulunmaktadır.

Takdirinize sunuyoruz.

İÇİNDEKİLER

Pembe İncili Kaftan	9
Başını Vermeyen Şehit	25
Tarih Ezeli Bir Tektardır	39
Tuhaf Bir Zulüm	70
Mehdi	81
Nezle	90
Yeni Bir Hediye	99
İffet	107
Çirkinliğin Esrarı	109
Acaba Ne İdi?	119

PEMBE İNCİLİ KAFTAN

Büyük kubbeli serin divan, bugün daha sakin, daha gölgeliydi. Pencerelerinden süzülen mavi, mor, sincabî bahar ışıkları, çinilerinin yeşil derinliklerinde biriyor, koyulaşıyordu. Yüksek ipek şiltelere diz çökmüş yorgun vezirler, önlerindeki halının renkli nakışlarına bakıyorlar, uzun beyaz sakalını zayıf eliyle tutan ihtiyar sadrazamın sönük gözleri, gayet uzak, gayet karanlık şeyler düşünüyor gibi, mevcut olmayan noktalara dalıyordu.

“Cesur bir adam lazım paşalar...” dedi, “biz onun sırmalara altınlara elmaslara garkederek gönderdiği elçisine padişahımızın elini öptürmedik, ancak dizini öpmesine müsaade ettik. Şüphesiz o da karşılık vermeye kalkacak.”

“Şüphesiz.”

“Hiç şüphesiz.”

“Mutlaka...”

Kubbealtı vezirlerinin tamamıyla kendi fikrinde olduğunu anlayan sadrazam düşündüğünü daha açık söyledi:

"O halde bizden elçi gidecek adamın çok cesur olması lazım! Öyle bir adam kı, ölümden korkmasın. Devletin şanına dokunacak hareketlere karşı koysun. Olum korkusu ile, uğrayacağı hakaretlere boyun eğmesin..."

"Evet!"

"Hay, hay."

"Çok doğru..."

Sadrizam, sakalından çektiği elini dizine dayadı. Doğruldu. Başını kaldırdı. Parlak tuğları urperen vezirlere ayrı ayrı baktı.

"Haydi öyleyse... Bir cesur adam bulun," dedi. "Hacegândan, Enderundan, Divandan benim aklıma böyle gözü pek bir adam gelmiyor. Siz düşünün bakalım."

.....

.....

.....

Sofu, barışsever, sakın padişahın koca devletine sessiz, küçük bir beyin olan divan düşünmeye başladı.

Bu elçi, yedi sene sonra takdirin "Yavuz" namındaki yaman sillesiyle her gururunun, her cinayetinin cezasını bir anda gören İsmail Safevî'ye gönderilecekti! Şehzadeligini ata binmekten, cirit oynamaktan, silah kullanmaktan çok, kitapla geçiren Bayezid-i Veli'nin tabiatı son derece halimdi. Yalnız şiiri, hikmeti, tasavvufu sever, savaştan, mücadeleden nefret ederdi. Vezirler, sevgili padişahlarının sükûnunu bozmamayı en

büyük vazifeleri sınırlardı... Bununla beraber hudutlarda yine kavganın arkası alınamıyordu. Bosna, Eflak, Karaman, Belgrat, Transilvanya, Hırvatistan, Venedik seferleri birbirini takip ediyor, Modon, Koron, Zonkiyo, Santamavro fetholunuyordu. Sanki İstanbul fethinin azmiyle dehâsı –tahta geçer geçmez babasının heykelini “Gölgesi yere düşüyor” diye kırdırıp sevaba girmeye kalkan– dindar ardılının zamanında da sönmüyor; sönmez bir alev, ezelî bir ruh gibi yaşıyordu. Rahat istendikçe gaile üstüne gaile çıkıyordu. Hele doğu... kan içinde, ateş, zulüm içinde kıvranıyordu. Yıkılan, sönen Akkoyunlu hanedanının enkazı üstünde Şah İsmail serserisi bir saltanat kurmuştu. Geçtiği yerlerde dikili ağaç bırakmayan, babasıyla büyük babası Cüneyt’in intikamını aldığı için delice bir gurura kapılan bu kudurmuş şah, akla gelmedik canavarlıklarla sağına soluna saldırıyordu. Kendine iltica eden tarafları bile çağırdığı ziyafette, yemekmiş gibi, kaynattırdığı büyük kazanlara atıp söğüş yapan, mağlup ettiği Özbek padişahının kafatasıyla şarap içen bu gaddar şah, dünyada hakikaten eşi görülmemiş bir zalimdi. Bayezit divanının edip, sakın, ahlaklı, dindar vezirleri, onun vahşetlerini hatırlamaya tahammül edemezlerdi. Bu zalim, bir gün mutlaka bizim sınırlarımıza da tecavüz edecek, doğu eyaletlerini zapta kalkacaktı. Bunu herkes biliyordu. Geçen yıl Zülkadriye hâkimi Alaüddevle’den nikâhla kızını istemişti. Alaüddevle kızını vermedi. İsmail uğradığı bu red hakaretinden hiddetlendi; intikam için padişahın toprağından geçti. Müdafaasız Zülkadriye arazisine girdi, Diyarbekir, Harput Kalelerini aldı.

Sarp bir dağa kaçan Alaüddevle'nin oğlu ile iki torunu eline esir düştü. Şah İsmail, bu zavallıları ateşte kızartıp kebab ettirdi. Etlerini kuzu gibi yedi. Böyle bir vahşet doğuda yeni duyuluyordu. Cenk istemeyen padişah, Ankara'ya, Yahya Paşa kumandasında bir ordu göndermekten başka bir şey yapmadı. Bu şah, zalim olduğu kadar da kurnazdı... Osmanlı toprağına geçtiği için özür diliyor, birbiri arkasına elçiler gönderiyordu. O vakit Trabzon Valisi bulunan Şehzade Yavuz, babası gibi sabredememiş, Tebriz hududunu geçmiş, Bayburt'a, Erzincan'a kadar her tarafı talan etmiş, hatta şahın kardeşi İbrahim'i esir almıştı. İsmail'in elçisi şimdi bu tecavüzden de şikâyet ediyor, Osmanlı toprağına son akınlarının, padişahın devletine karşı değil, sırf Alaüddevle aleyhine olduğunu tekrarlıyordu. İşte divanda bu kurnaz, bu zalim, gaddar türediye gönderilecek münasip bir elçi bulunamıyordu; çünkü kendini Osmanlı hakarıyla bir tutan, hatta bütün doğuda cihan-girliğini kuran bu serseri karşısında devleti temsil edecek adama karşı şüphesiz birçok münasebetsizlikler edecek; münasebetsizliklerine karşılık vereni ihtimal kazığa vuracak, derisini yüzecek, akla gelmedik kaba bir vahşetle öldürecek. Sadrazamın sağındaki, deminden beri bir mezar taşı gibi hareketsiz duran, kırmızı tuğlu kavuk, yerinden oynadı. Yavaş yavaş sola döndü:

“Ben tam bu elçiliğe münasip bir adam biliyorum” dedi, “babası benim yoldaşındı. Ama, devlet memuriyeti kabul etmez.”

“Kim?”

“Muhsin Çelebi.”

Sadrazam bu adamı tanımıyordu. Sordu:

“Burada mı oturuyor?”

“Evet.”

“Ne iş yapıyor?”

“Biraz zengindir. Vaktini okumakla geçirir. Tanı-
mazsınız efendim. Hiç büyüklerle ülfet etmez. İkbâl is-
temez.”

“Niye?”

“Bilmem ama, belki, sonu var diye.”

“Tuhaf...”

“Fakat çok cesurdur. Doğrudan ayrılmaz. Ölüm-
den çekinmez. Birçok defa gaza etmiştir. Yüzünde kı-
lıç yaraları vardır.”

“Bize elçi olmaz mı?”

“Bilmem.”

“Bir kere kendisini görsek...”

“Bilmem, çağırınca ayağınıza gelir mi?”

“Nasıl gelmez?”

“Gelmez işte... Dünyaya minneti yoktur. Şahla di-
lenci, gözünde birdir.”

“Devletini sevmez mi?”

“Sever elbette.”

“O halde biz de kendimiz için değil, devletine hiz-
met için çağırırız.”

“Tecrübe buyurun efendim.”

.....

Sadrazam, o akşam kethüdasını Muhsin Çele-
bi'nin Üsküdar'daki evine gönderdi. Devlete, millete
dair bir maslahat için kendisiyle konuşacağını, yarın
mutlaka tereddüt etmeyip gelmesini yazıyordu.

Sabah namazından sonra sarayının selamlığında, Hint kumaşından ağır perdeli küçük loş bir odada kâti-binin bıraktığı kâğıtları okurken, sadrazama, Muhsin Çelebi'nin geldiğini haber verdiler.

“Getirin buraya...” dedi.

İki dakika geçmeden odanın sedef kakmalı ceviz kapısından palabıyıklı, iri, levent, şen bir adam girdi. İnce siyah kaşlarının altında iri gözleri parlıyordu. Belindeki silahlık boştu. Bütün kullarının yerlere eğilmesi, secdesine alışan sadrazam, bir an, eteğine kapanılmasını bekledi. Oturduğu mor çuha kaplı sedirin daima öpülen ağır sırma saçağındaki yumağı, altından, içi boş küçük bir kafa gibi şaşkın duruyordu. Sadrazam söyleyecek bir şey bulamadı. Böyle göğsü ileride, kabarık, başı yukarı kalkık bir adamı ömründe ilk defa görüyordu. Kubbe vezirleri bile huzurunda iki büküm dururlardı. Muhsin Çelebi, gayet tabii bir sesle sordu:

“Beni istemişsiniz, ne söyleyeceksiniz efendim?”

“Şey...”

“Buyurunuz efendim.”

“Buyur oğlum, şöyle otur da...”

Muhsin Çelebi, çekinmeden, sıkılmadan, ezilip büzülmeden gayet tabii bir hareketle kendine gösterilen şilteye oturdu. Sadrazam hâlâ ellerinde tuttuğu kıvrık kâğıtlara bakarak içinden, “Ne biçim adam? Acaba deli mi?” diyordu. Halbuki... hayır. Bu çelebi gayet akıllı bir insandı! Merde namerde muhtaç olmayacak kadar bir serveti vardı. Çamlıca ormanının arkasındaki büyük mandıra ile büyük çiftliğini işletir, namusuyla yaşar, kimseye eyvallah etmezdi. Fıkara, zayıflara,

gariplere bakar, sofrasında hiç misafir eksik olmazdı. Dindardı. Ama mutaassıp değildi. Din, millet, padişah aşkını kalbinde duyanlardandı. Devletinin büyüklüğünü, kutsallığını anlardı. Tek ideali, “Allahtan başka kimseye secde etmemek, kula kul olmamak”tı... İlmi, olgunluğu herkesçe malümdü. İbni Kemal ondan bahsederken “Beni okutur!” derdi. Şairdi. Lakin ömründe daha bir kaside yazmamıştı. Hatta böyle methiyeleri okumazdı bile... Yaşı kırkı geçiyordu. Önünde açılan ikbal yollarından daha hiçbirine sapmamıştı. Bu altın kaldırımlı mina çiçekli, cenneti andıran nuranî yolların sonunda daima “kirli bir etek mihrabı” bulunduğunu bilirdi. İnsanlık onun nazarında çok yüksek, çok büyüktü. İnsan yeryüzünde Allahın bir halefiydi. Allah, insana kendi ahlakını vermek istemişti. İnsan, her mevcudun üzerinde idi. Kuyruğunu sallaya sallaya efendisinin pabuçlarını yalayan köpeğe aşağılık pek yakıştırdı; ama, insana... Muhsin Çelebi, her türlü aşağılanmayı hazmederek makam tepelerine iki büklüm tırmanan maskara harislerden, şerefsiz kölelerden, sürüngenler gibi yerlerde sürünen kirli esirlerden nefret ederdi. Hatta bunları görmemek için nemelazımcı olmuştu. Yalnız muharebe zamanları Kuraba Bölüklerine kumandanlık için meydana çıkardı. Huzurda serbest, tabii oturuşu sadrazamı çok şaşırttı. Ama kızdırmadı:

“Tebriz’e bir elçi göndermek istiyoruz. Tarafımızdan sen gider misin, oğlum?”

“Ben mi?”

“Evet.”

“Ne münasebet?”

“Aradığımız gibi bir adam bulamıyoruz da...”

“Ben şimdiye kadar devlet emrine girmedim.”

“Niçin girmedin?”

Muhsin Çelebi biraz durdu. Yutkundu. Gülümse-di:

“Çünkü ben boyun eğmem, el etek öpmem” dedi, “halbuki zamanın devletlileri mevkilerine hep boyun eğip, el etek, hatta ayak öpüp, bin türlü daleverayla, ri-yayla, yağcılıkla çıktıklarından, etraflarına daima hep bu aşağılık mazilerinin çirkin hareketlerini tekrarlayanları toplarlar. Gözdeleri, nedimeleri, himaye ettikleri, hep alçak riyakârlar, ahlaksız müdahinler, namus-suz maskaralar, haysiyetsiz dalkavuklardır. Mert, doğru, gurur sahibi, hür, vicdanının sesine kulak veren bir adam gördüler mi, hemen kin besler, mahvına çalışır-lar. Gedik Ahmet Paşa niçin hançerlendi, paşam?”

.....

Sadrazam yavaşça dişlerini sıktı. Gözlerini süzdü. Tuttuğu kâğıdı buruşturdu. Hiddetlenemiyordu. Ama, hiddetlendiği zamanlarda olduğu gibi, yanaklarına bir titreme geldi. Vezirken değil, hatta daha beylerbeyi iken bile karşısında akranlarından kimse böyle dümdüz laf söyleyememişlerdi. Tekrar, “Acaba deli mi?” diye düşündü. Deli değilse... bu ne küstahlıktı. Bu derece küstahlık, “dünya düzenine” aykırı değil miydi? Göz-lerini daha beter süzdü. İçinden, “Şunun başını vurdur-sam...” dedi. Kapıcılara bağırmak için ağzını açacaktı. Ansızın vicdanının —neresi olduğu bilinmeyen bir ye-rinden gelen— derin sesini işitti: “İşte, sen de tabasbus, riya, yağcılık yollarından yükselenler gibi serbest, düz

bir lafı çekemiyorsun! Sen de karşında mert bir insan değil. ayaklarını yalayan bir köpek. zilletinin altında iki kat olmuş bir maskara. bir rezil istiyorsun!" Süzgün gözlerini açtı. Avcunda sıkıdığı kâğıdı yanına koydu. Tekrar Muhsin Çelebi'ye baktı. Ortasında geniş bir kılıç yarasının izi parlayan yüksek alını... alyanakları... yeni tıraşlı beyaz. kalın boynu... biraz büyücek. eğri burnu... ince sarığı... tıpkı. Şehname sayfalarında görülen eski kahramanların resimlerine benziyordu. Evet, bu altında yarası görülen kılıcın yere düşüremediği canlı bir kahramandı. İnsafı sadrazam. vicdanının ruhuna akseden sesini. gururunun karanlığı ile boğmadı. "Tam bizim aradığımız adam işte..." dedi. Bu kadar pervasız bir adam devletine. milletine yapılacak hareketi de çekemez. ölümden korkup. göreceği hakareti eyvallah diyemezdi. Kavuşunu hafifçe salladı:

"Seni Tebriz'e elçi göndereceğiz."

Muhsin Çelebi sordu:

"Katınızda bu kadar nişancılar, kâtipler, hocalar var. Niçin onlardan seçmiyorsunuz?"

"Sen. Şah İsmail denen mikrobun kim olduğunu biliyor musun?"

"Biliyorum."

"Devletini seviyor musun?"

"Seviyorum."

Hâkim sadrazam doğruldu. Arkasına dayandı:

"Pekâlâ öyleyse..." dedi, "bu mikrop, "elçiye zeval yok" kaidesini kabul etmez. Bizimle rekabet davasındadır. Er meydanında hakkımızda yapamadıklarını bizim göndereceğimiz elçiye yapmak ister. İhtimal iş-

kenceyle idam eder. Çünkü Allahtan korkusu yoktur. Halbuki elçimize yapılacak hakaret devletimize demektir. Bize öyle bir adam lazım ki, hakaret görünce başından korkmasın... Bu hakareti aynıyla o mikroba iade etsin... Devletini seversen sen bu fedakârlığı kabul edeceksin!”

“Ettim efendim, fakat bir şartla...” dedi.

“Ne gibi?”

“Mademki bu bir fedakârlıktır, fedakârlık ücretle olmaz. Hasbi olur. Devlete karşı ücretle yapılacak bir fedakârlık, ne olursa olsun, hakikatte şahsi bir kazançtan başka bir şey değildir. Ben maaş, mevki ücret filan istemem. Fahrı olarak bu hizmeti görürüm. Şartım budur!”

“Fakat oğlum, bu nasıl olur? Onun elçisi gayet ağır giyinmişti. Atları, hademeleri mükemmeldi. Bizim elçimizin atları, hademeleri, giysileri daha muhteşem, daha ağır olmak icap eder... Bunlar için mutlaka hazineden sana birkaç bin altın vereceğiz.”

Muhsin Çelebi döndü. Önüne baktı. Sonra başını kaldırdı:

“Hayır” dedi. “hazineden bir pul almam. İcap eden muhteşem takımlı atları, süslü hademeleri ben kendi paramla düzeceğim. Hatta...”

.....

Sadrazam gözlerini açtı.

“... Hatta sırtıma Şah İsmail’in ömründe görmediği ağır bir şey giyeceğim.”

“Ne giyeceksin?”

“Sırmakeş Toroğlu’ndaki, dibası Hint’ten, harc

Venedik'ten gelme 'Pembe İncili Kaftan'ı alacağım."

"Ne... O kadar parayı nereden bulacaksın oğlum?"

Sadrazamın şaşmaya hakkı vardı. Bir ay evvel tamamlanan, üzeri en nadir pembe incilerle işlemeli bu kaftanın namını İstanbul'da duymayan yoktu. Vezirler, elçiler, padişaha hediye etmek için Toroğlu'na müracaat ettikçe, o, fiyatını arttırıyordu. Muhsin Çelebi, bu meşhur kaftanı nasıl alacağını anlattı:

"Çiftliğimle, mandıramı, evimi rehine vereceğim; tüccarlardan on bin altın borç toplayacağım. İki bin altın atlarla hademelere sarf edeceğim. Geriye kalan sekiz bin altına da bu kaftanı alacağım."

Sadrazam bu hareketi makul bulmadı:

"Geldikten sonra bu kaftan senin işine yaramaz, yalnız bir gösteriş aletidir. Mallarını elinden çıkaracaksın. Fakir düşeceksin."

"Hayır. Sekiz bin altına alacağım kaftanı altı ay sonra Toroğlu benden yedi bin altına geri alır. yedi bin altınla ben çiftliğimi rehinden kurtarırım. Geri kalan borçlarımı ödeyemezsem, varsın babamın yadigâr bıraktığı mandıram devlete feda olsun... Devletten hep alınmaz ya... Biraz da verilir!"

.....

.....

Muhsin Çelebi ile konuştukça sadrazamın hayreti büyüyordu. Kalbi rahatladı. İşte küstah, türedi bir hükümdara haddini bildirmek için gönderilecek tam bir adam bulunmuştu. Gülüyor, ağır kavuğunu sallıyordu. Divanın nazik, korkak, hesapçı çelebileri canlarıyla mallarını çok severlerdi. Bunlardan biri elçi gönderil-

se, devletinin haysiyetinden çok alacağı ihsanı düşünerek, hakkında reva görülen her hakareti kabul edecekti. Sadrazam, Muhsin Çelebiyi yemeğe de alıkoymak istedi. Muvaffak olamadı, giderken onu ta sofaya kadar uğurladı.

...Altı ay içinde Muhsin Çelebi büyük çiftliğini, mandırasını, evini, dükkânlarını, bahçesini, bostanını rehine koydu. Tüccarlardan para topladı. Atlarını, hademelerini düzdü. Bunların hepsi hakikaten emsali görülmedik derecede muhteşemdi. Dönüşte yedi bin liraya iade etmek şartıyla Toroğlu'ndan meşhur Pembe İncili Kaftan'ı da aldı. Genç karısıyla, iki küçük çocuğunu akrabasından birinin evine bıraktı. Altı aylık nafakalarını ellerine verdi. Sonra padişahın mektubunu koynuna koyarak yola düzüldü. Konak konak ilerledikçe bu yeni elçinin debdebesi, gösterişi, hele incili kaftanının şöhreti bütün Anadolu'dan geçerek Şah İsmail'in diyarına taşıyordu. Muhsin Çelebi bir gün Tebriz Kalesine büyük bir ihtişamla girdi. Bu küçük başkentin süse, gösterişe, ziynete meftun halkı, İstanbul elçisinin kaftanını görünce şaşırdılar. Şehir, saray, bütün encümenler kaftanın hikâyesiyle doldu. Şah İsmail "Pembe İnci"yi yalnız masallarda işitmiş, daha nasıl şey olduğunu görmemişti. Kendisinin daha görmediği şeye sahip olan bu zengin elçiye nefsinde derin bir kıskançlık duydu. Onu hakareti altında ezmeye karar verdi. Huzuruna kabul etmezden evvel tahtının arkasına cellatlarını hazırlattı. Tahtının önündeki diba şilteleri,

ipek seccadeleri kaldırttı. Sağında vezirler, solunda muhاریpleri duruyorlardı.

...Muhsin Çelebi, geniş, somaki kemerli açık kapıdan serbest adımlarla girdi. Yürüdü. Baş her vakitki gibi yukarda, göğsü her vakitki gibi ilerde idi. Koynundan çıkardığı padişah mektubunu öptü. Başına koydu. Sonra altın tahtın üstüne –allı, yeşilli, mavili, morlu, ipek yığınlarına sarılmış, sırmalarla, tuğlarla, sancaklarla bağlanmış gibi– garip bir yırtıcı kuş sükûnetiyle tüneyen şaha uzattı. Ayağı öpülmeyen şah gazabından sapsarı kesildi. Gözlerinin beyazları kayboldu. Mektubu aldı. Muhsin Çelebi, tahtın önünden çekilince şöyle bir etrafına baktı. Oturacak bir şey yoktu. Gülümsedi. İçinden, “Beni mecburen ayakta, hürmet vaziyetinde tutmak istiyorlar galiba...” dedi. Bir an düşündü. Bu hakarete nasıl mukabele etmeliydi? Hemen sırtından Pembe İncili Kaftan’ı çıkardı. Tahtın önüne serdi. Şah İsmail, vezirleri, kumandanları aptallaşmışlar, hayretle bakıyorlardı. Sonra bu kıymettar kaftanın üzerine bağdaş kurdu. İnce dev, ejderha resimleri nakşolunmuş sivri kubbeyi, yaldızlı kemerleri çınlatan gür sadasıyla,

“Mektubunu verdiğim büyük padişahım, Oğuz Kara Han neslindendir!” diye haykırdı. “Dünya yaratıldığından beri onun ecdadından kimse kul olmamıştır. Hepsi padişah, hepsi hakandır. Ecdadı yaratılıştan itibaren hükümdar olan bir padişahın elçisi hiçbir yabancı padişah karşısında divan durmaz. Çünkü padişahı kadar dünyada asil bir padişah yoktur.. Çünkü...”

Muhsin Çelebi, kaba Türkçe nutkunu bağırdıkça, Farsça bilmeyen şah kızarıyor, sararıyor, morarıyor,

elinde heyecandan açamadığı mektup tir tir titriyordu. Tahtının arkasındaki cellatlar kılıçlarını çekmişlerdi. Muhsin Çelebi bağırıyordu, çağırıyordu. Mukarripler, vezirler, cellatlar, muhripler hükümdarlarının sabrına, tahammülüne şaşıyorlardı. Hatta içlerinden birkaçı mırıldanmaya başladı. Muhsin Çelebi, sözünü bitirince müsaade filan istemedi, kalktı. Kapıya doğru yürüdü. Şah İsmail taş kesilmişti. Çaldıran'da kırılacak gururu, bugün, bu tek Türkün ateş nazarları altında erimişti. Muhsin Çelebi dışarı çıkarken, kendi gibi hayretten donan nedimlerine,

“Şunun kaftanını veriniz...” dedi.

Muhriplerden biri koştu. Tahtın önünde serili kaftanı topladı. Türk elçisine yetiştirdi:

“Buyurun. Kaftanınızı unutuyorsunuz.”

Muhsin Çelebi durdu. Güldü. Çıktığı kapıya doğru dönerek, şahın işiteceği yüksek bir sesle,

“Hayır, unutmuyorum. Onu size bırakıyorum. Sarayınızda büyük bir padişah elçisini oturtacak seccadeniz, şilteniz yok... Hem bir Türk, yere serdiği şeyi bir daha arkasına koymaz... Bunu bilmiyor musunuz?” dedi.

...Geçtiği yollardan gece gündüz dörtlü dördü. Üsküdar'a girdiği zaman, Muhsin Çelebi'nin cebinde tek bir akçe kalmamıştı. Süslü hademelerine dedi ki:

“Evlatlarım! Bindiğiniz atları, pelerinleri, takımları, üstünüzdeki esvapları, belinizdeki murassa hançerleri size bağışlıyorum. Bana hakkınızı helal ediyor musunuz?”

“Ediyoruz.”

“Ediyoruz.”

“Anamızın ak sütü gibi.”

Cevabını alınca onları başından savdı. Geniş bir nefes aldı. Evine uğramadan, deniz kıyısına koştu. Bir kayığa atladı. Sadrazamın konağına gitti. Mektubu şahha verdiğini, hiçbir hakarete uğramadığını, şahın müsaadesine tenezzül etmeden habersiz kalkıp İstanbul’a döndüğünü söyledi. Zaten sadrazam, onun vazifesini hakkıyla ifa edeceğinden son derece emindi. Yollara, derebeylerine, aşiretlere dair bazı şeyler sordu. Çelebi kalkıp çekileceği zaman,

“Ben satın almak istiyorum oğlum, kaftanın burada mı?” dedi.

“Hayır, getirmedim.”

“Acemistan’da mı sattın?”

“Hayır, satmadım.”

“Çaldırdın mı?”

“Hayır.”

“Ya ne yaptın?”

“Hiç!”

...

Sadrazam ısrar etti, tekrar sordu. Kaftanın ne olduğunu bir türlü anlayamadı. Muhsin Çelebi, yaptığı ile iftihar edecek kadar küçük ruhlu değildi. O akşam Üsküdar’a döndü. Ertesi günü yedi bin altına geri almak için kendisini bulan Sırmakeş Toroğlu’na da kaftanı ne yaptığını söylemedi. Meraklı İstanbul’da, hiç kimse, meşhur Pembe İncili Kaftan’ın “nerede, nasıl, niçin” bırakıldığını öğrenemedi. Tebriz sarayındaki macera

da, tarihin karanlığına karıştı, sır oldu. Fakat eski zengin Muhsin Çelebi, bu kaftan için girdiği borçları verip çiftliğini, mandırasını, taşınmazlarını rehinden kurtaramadı. Elçilikten yadigâr kalan atı ile murassa takımını satıp Kuzguncuk'ta minimini bir bahçe aldı. Onu ekip biçti. Çoluğunun çocuğunun ekmeğini çıkardı. Ölünceye kadar Üsküdar pazarında sebzevatçılık etti. Pek fakir, pek acı, pek mahrum bir hayat geçirdi. Ama yine ne kimseye boyun eğdi, ne de bütün servetini bir anda yere atmakla gösterdiği fedakârlığa dair gevezelikler yaparak boşu boşuna pohpohlandı!

BAŞINI VERMEYEN ŞEHİT

“...Doğrusu budur ki, ol savaşçıların içinde böyle geziler olmasa, Zigetvar’a bu kadar yakın mesafede, dört taraf kâfir ile çevrili iken, huzur ve barış içinde yaşamak hele hele böyle cenge gitmek ne mümkün idi...”

Peçevî, s. 355

Yarın arifeydi. Öbür günkü bayram için hazırlanan beyaz kurbanlar, küçük Grişgal palangasının etrafında otluyorlardı. Karşıda... Yarım mil ötede Toygun Paşanın son kuşatmasından çılgın kışın hiddeti sayesinde kurtulan Zigetvar Kalesi, sönmüş bir yanardağ gibi, simsiyah duruyordu. Hava bozuktu. Ufku, küflü demir renginden ağır bulut yığınları eziyor, sürü sürü geçen kargalar tam hisarın üstünden uçarken sanki gizli bir kara haber götürüyorlarmış gibi, acı acı bağıryorlardı. Palanga kapısının sağındaki beden siperinde sahipsiz bir gölge kadar sakın duran Kuru Kadı yavaşça

palanga: tabya, siper, hisar, mevzi gibi anlamlarda kullanılan Macarca bir sözcüktür.

kımıldadı; ikindiden beri rutubetli rüzgârın altında düşünüyor, uzakta, belirsiz sisler içinde süzülen kurşunî kulelere bakıyordu. Bunların hepsi Türklerin elindeydi. Yalnız şu Zigetvar... yıkılmaz bir ölüm seddi halinde “Kızıllema” yolunu kapatıyordu. Sanki bu uğursuz kargalar hep onun mazgallarından taşıyor, anlaşılmaz bir dilin çirkin küfürlerine benzeyen sesleriyle her tarafı gürültüye boğuyorlardı. Kuru Kadı içini çekti. Sonra “Ah...” dedi. İncecik, sinirli boynunun üstünde bir taş topuz gibi duran çıkık alınlı iri kafasını salladı. Yeşil sarığını arkaya itti. Islak gözlerini ovuşturdu. Şimdiye kadar, asker olmadığı halde, her savaşa girmişti. Birkaç bin yeniçeriyle dört beş topu olsa... bir gece içinde şu kaleyi alıvermek işten bile değildi! Şimdi gerçi özgürdü. Ne isterse yapabilirdi. Palanganın kumandanı Ahmet Bey öteki boy beyleriyle beraber Toygun Paşa ordusuna katılıp Kapuşvar fethine gitmiş... Kapuşvar’dan sonra Zigetvar’ı saran ordu kışın aman vermez zoruyla, zaptı yarı bırakarak Budin’e dönünce, o da askerleriyle tekrar palangasına gelmemiş, Toygun Paşanın yanında kalmıştı. Bugün Grigal’dan altı mil uzaktaydı. Palangaya yalnız Kuru Kadı karışıyordu; esmer, zayıf yüzünü buruşturdu: “Palanga... amma topu tüfeği kaç kişi?” dedi. Bütün genç muharıpleri, Ahmet Bey beraberinde götürmüştü. Hisardakiler zayıflardan, bekçilerden, hastalardan, ihtiyar sipahilerden ibaretti. Hepsi yüz on üç kişiydi! Düşman, galiba öteki palangalardan çekiniyordu. Yoksa burasını bırakmaz, mutlaka almaya kalkardı. Biraz eğildi. İnce yosunlu, soğuk sipere dirseklerini dayadı. Aşağıya baktı. İki üç

asker beyaz koyunların arasında dolaşıyordu. Bir tane-si karşısına geçtiği iri bir koçu, başına dokunarak kızdırıyor, tos vurduruyordu. Öbürleri, elleri silahlarında, bu oyunu seyrediyorlardı. Bağırды:

“Oynamayın şu hayvanla...”

.....

Askerler, başlarını tepelerinden gelen sese doğru kaldırdılar. Kuru Kadı’dan hepsi çekinirlerdi. Gayet sert, gayet titiz, gayet sinirli bir adamdı. Âdeta deli gibi bir şeydi. Sabahtan akşama kadar namaz kılar, zikreder, geceleri hiç uyumazdı. Daha yatıp uyuduğunu kalede gören yoktu. Vali Ahmet Bey ona “bizim yaras-a” derdi. Zavallının “daüsseher” denilen hastalığını kerametine de yoranlar vardı. Tekrar bağırды:

“Haydi, artık akşam oluyor, içeri alın onları.”

.....

Askerler koyunları toplamaya başladılar. Kuru Kadı’nın dirsekleri acıdı. Doğrudu. Tekrar Zigetvar’a baktı. Üst tarafındaki göl, kirli bakır bir levha gibi yeri kaplıyordu. Kargalar, havaya boşaltılmış bir çuval canlı kömür ellemeleri gibi karmakarışık geçiyorlar, sessizliği parçalayan keskin, sivri sesleriyle gıkıyorlardı. Kalbinde ağır bir elem duydu. “Hayırdır inşallah...” dedi. Canı o kadar sıkılıyordu ki... Elleri arkasında, başı önüne eğik, bastığı siyah kaplama taşlarına görmez bir dikkatle bakarak yavaş yavaş yürüdü. Derin bir karanlık kuyuyu andıran merdivenin dar basamaklarında kayboldu.

...Arife sabahı, herkes uyurken, o, her vakitki gibi yine uyanıktı! Mescit odasının önündeki taş yalakta, iki büklüm, aptesini tazeliyordu. Giden gece, daha gölgeden eteklerini toplayamamıştı. Bahçeye çıkan kapı kemerinde asılı kandil, sönük ışııyla duvarları titretiyordu.

“Hey, çavuşbaşı... Hey!..”

.....

Elinden ibriği bıraktı. Kulak kabarttı. Bu, kuledeki nöbetçinin sesiydi. Kolları sıvalı, ayakları çıplak, başında takke, hemen yukarı koştu. Merdivende çavuşa rasgeldi. Onu itti. Yürüdü. Nöbetçinin yanına atıldı:

“Ne var?”

“Kaleden düşman çıkıyor.”

Erguvanî bir esmerlik içinde siyah bir kaya gibi duran Zigetvar’a baktı. Bu kayadan yine koyu, uzun bir karartı süzülüyor, palangaya doğru akıyordu.

“Bize geliyorlar...” dedi.

Çavuşa döndü:

“Haydi, gazileri uyandır. Kurban bayramını bugünden yapacağız. Koş. Bana da çabuk topçuyu gönder.”

.....

Çavuş, bir eliyle bakır tolgasını tutarak, koştu. Merdivene daldı. Kuru Kadı, uzakta, kara yerin üstünde daha kara bir leke gibi yavaş yavaş ilerleyen düşman alayına dikkatle baktı. Gözlerini küçülttü, büyülttü. Önlerinde birkaç top da sürüklüyorlardı. Binden fazlaydılar. Halbuki hisardaki gaziler? Kendisiyle beraber yüz on dört kişi... “Ama, yine haklarından geli-

riz!” dedi. Uyanan, yukarı koşuyordu. Hisar kapısının iyice bağlanmasını emretti. Sarığını, cüppesini, kılıcını, tüfeğini getirtti. İhtiyar topçu gelince ona da, hemen “haber topları”nı atmasını söyledi. Bu bir âdetti. Taarruza uğrayan bir palanga hemen “işaret topu” atarak etrafındaki kuleleri imdadına çağırırdı.

Biraz sonra düşman hisarın önünde, savaş düzenine girmiş bulunuyordu. Toplar başsız, gür ejderha yavru-
ları gibi siyah ağızlarını bedenlere çevirmişti. Türkçe bağırıyorlar:

“Size teklifimiz var. Elçimizi içeri alır mısınız?”

.....

Kuru Kadı:

“Alırız. Gönderin, gelsin!” cevabını verdi.

Bedenler, kalkanlı, tüfekli, oklu gazilerle dolmuştu. Palanganın ruhu, neşesi, keyfi olan iki arkadaş, bu esnada tuhaf tuhaf laflar söyleyip yine herkesi güldürüyordu. Bunların ikisine de “deli” derlerdi: Deli Mehmet, Deli Hüsrev... Serhat muharebelerinde, hayale sığmayacak yararlılıklarıyla masal kahramanları gibi inanılmaz bir şöhret kazanan bu iki deli, hiçbir nizam, hiçbir kayda, hiçbir zapt ve rapta girmeyen, dünya şerefinde gözleri olmayan Anadolu dervişlerindendi. Her zaferden sonra kumandanları onlara rütbe, hil’at, murrassa kılıç gibi şeyler vermeye kalkınca, gülerler, “İstemeyiz, fani vücuda kefen gerektir. Hil’at cahilleri sevindirir...” derler, hak uğrındaki gayretlerine ücret, mükâfat, şabaş kabul etmezlerdi. Harp onların bayra-

mıydı. Tüfekler, oklar atılmaya, toplar güremeye, kılıçlar, kalkanlar şakırdamaya başladı mı, hemen coşarlar, kendilerinden geçerler; naralar savurarak düşman saflarına saldırırlar... Alevi gözlerle takip edilemeyen birer canlı yıldırım olup tutuşurlardı.

Kuru Kadı, onların herkesi güldüren münakaşalarını, saçma sapan sözlerini gülümseyerek dinlerken, elçiyi yanına getirdiler, iki deli de sustu. Herkes kulak kesildi. Bu elçi Türkçe biliyordu. Küstahça tekliflerini söyledi.

Palangayı saran Zigetvar Kumandanı Kıracın'dı. Yanında iki bine yakın savaşçı vardı. Grijgal'in "Vire" ile verilmesini istiyordu. Ateşe, nura, haça, İncil'e, Zebur'a yemin ediyor; çıkıp giderlerken muhafızlara hiçbir ziyanı dokunmayacağına dair söz veriyordu.

Kuru Kadı:

"Pekâlâ!... Haydi git. Biz aramızda anlaşalım, kararımızı size öğleden sonra bildiririz!" diye elçiyi aşağı gönderip kapıdan attırdı. Sonra etrafındakilere döndü. Şöyle bir göz gezdirdi. Sırtının hafif kamburu içeri çekildi:

"İşittiniz ya, gaziler!" dedi, "Kıracın haini bizim yüz on dört kişiden ibaret olduğumuzu anlamış... Üzerimize iki bin kişi ile geldi. Teklif ettiği Vire'yi kabul etmek isteyenler varsa ellerini kaldırsın!"

Kimse eli kalkmadı.

"Öyleyse hazır olalım. Haydi..."

Bir gürültüdür koptu:

"Hazırız..."

“Hepimiz, hepimiz...”

“Hepimiz, hepimiz hazırız.”

“Kılıçlarımız, kalkanlarımız yağlı.”

“Oklarımız bağlı.”

“Yatağanlarımız keskin...”

“Bugün zafer bizim.”

“Amin, amin...”

.....

Kuru Kadı, “Yarabb-el-âlemin...” diye ellerini kaldırdı. Bir duaya başlayacaktı. Deli Mehmet yalınkılıç karşısına dikildi. Palabıyık, gök gözlü, geniş beyaz çehresi, yeni doğmuş bir ay gibi parlıyordu:

“Duayı bırak, efendi” dedi, “gâzâ duadan üstündür. Gel.. Lütfet. Bize şu kapıyı aç. Kalbindeki korkuyu at. İşte hepimiz hazırız. Şu ayağımıza gelen gâzâ fırsatını kaçırmayalım.”

Kuru Kadı’nın elleri aşağı düştü. Deli Hüsrev de arkadaşının yanına sokulmuştu. Bütün gaziler bu iki delinin arkasına üşüştü. Sanki hepsi bir anda deli oldular... bir ağızdan,

“Aç bize kapıyı, aç...” diye bağırmaya başladılar.

Kuru Kadı’nın iri patlak gözleri yaşardı. Yüzü sapsarı oldu. Uzun siyah sakalı kıvıldadı. İki deliyi bile titreten, bütün gazilerin tüylerini ürperten ilahî bir, mersiye ahengi kadar etkili sesiyle haykırdı:

“Meydan erleri! Ey mertler! Padişahımız Süleyman Gazi aşkına şu sözümü dinleyiniz. Benim mura-dım sizi gâzâdan menetmek değildir. Bugün can, baş feda olsun... Özellikle yarın kurban bayramı... Fakat bakınız maksadım ne? Bugün cuma... hem de arife...

Bugün hacılarımız Arafat'ta, diğer müminler camilerde bizim gibi gazilerin zaferi için dua etmekte... Bunda şüphesi olan var mı?"

"Hayır."

"Hayır, asla..."

"Hayır."

.....

"O halde münasip olan budur ki, biz de namazlarımızı eda edelim. Gözlerimizin yaşını dökelim. Dua edelim. Birbirimizle helallaşalım. Sonra gâzâyâ girişelim. Kalanlarımız gazi, ölenlerimiz şehit olsun! Dünyada iyi nam ile anılalım. Âhirette peygamberimizin sancağı dibinde toplanalım... Ne dersiniz?"

"Hay hay!"

"Olur..."

"Pekâlâ!"

.....

Gazilerin hepsi buna razı oldu. Öğleye kadar durdular. Aptes aldılar, namaz kıldılar, tekbir çektiler, helallaştılar. Kıraçın'ın askeri, sardıkları palangadan yükselen derin uğultuyu hep teklif ettikleri "Vire" münakaşasının gürültüsü sanıyorlardı.

Ansızın, uzaktaki Türk kulelerinden atılan "işaret topları" işitildi. Bu, "Biz, dörtnala geliyoruz" demekti. Kuru Kadı eliyle hisarın kapısını açtı. Grişgal gazileri "Allah, Allah" naralarıyla müthiş bir çöl fırtınası gibi fişkırdılar. İki koldan hücum olunuyordu. Kollardan birisine Deli Hüsrev, birisine Deli Mehmet baş olmuştu.

Ovada, Grişgal'e gelen yollardan bir toz dumanıdır kalkıyordu. Nice bin atlı imdada koşuyor sanılırdı. Düşman, bu hali görünce şaşırdı. İki ateş arasında kaldığını anladı. Halbuki toz duman içinde yaklaşanlar ancak beş on gaziydi.

...Bozgun başladı.

Deli Mehmet'le Deli Hüsrev'in takımları düşmanı kaçırmamak için iyice sarıyordu. Kara Kadı cüppesini atmıştı. Elinde kılıç cesaretlendirdiği gazilerin arkasından yürüyordu. Deli Hüsrev, bir sarhoş gibi Kıracın'ın alayına dalmış, kesiyor, kesiyor... inanılmaz bir çabuklukla kaçanlara yetişiyor, ikiye biçiyordu.

Kuru Kadı'nın gözleri Deli Mehmet'i aradı.

Bakındı, bakındı.

Göremedi.

Acaba o muydu? Yüreği ağzına geldi. Düşman safinaya karışıp kaynaşan kolun arkasında iri bir vücut yere uzanmıştı... Elli altmış adım kadar kendisinden uzaktı... Siyah, yüksek atlı bir şövalye, uzun bir kargıyı bu uzanmış vücuda saphıyordu. Durmadı. İlerledi. Koşarken ayağı bir taşa takıldı. Yuvarlanıyordu. Kılıcı ileri fırladı. Hemen toplandı. Kalktı. Düşen kılıcını aldı. Doğruldu. Koşacağı tarafa baktı. Şövalye atından inmiş, kargıladığı şehidin başını teninden ayırmıştı. Bu anda, bu kestiği baş elinde, yine siyah bir ifrit gibi şahlanan atına sıçradı. Kaçacaktı... Kuru Kadı, bütün kuvvetiyle ona yetişmek için koşarken, baktı ki, solu ilerisinde Deli Hüsrev kalkanını sallayarak, avazı çıktığı kadar bağırıyor,

"Mehmet, Mehmet!... Canını verdin!... Başını verme Mehmet!..."

Bu nara o kadar müthiş, o kadar etkili, o kadar yandı ki... Kuru Kadı, “Vah, Deli Mehmet’miş!” diye olduğu yerde dikildi kaldı. Durur durmaz, o an, kırk adım kadar yaklaştığı kesik başlı şehidin yerden fırladığını gördü. Nefesi tutuldu. Şaşırdı. Bu başsız vücut uçar gibi koşuyordu. Kendi kellesini götüren zırhlı şövalyeye yetişti. Eliyle öyle bir vuruş vurdu ki... lanetli hemen yüksek atından tepesi üstü yuvarlandı. Götürmek istediği baş elinden yere düştü. Deli Mehmet’in başsız vücudu canlıymış gibi eğildi. Yerden kendi kesik başını aldı. Hemen oracığa yorgun bir kahraman gibi, uzanıverdi. Bunu Kuru Kadı’dan başka kimse görmemişti! Herkes kaçan düşmanı kovalıyordu. Yalnız Deli Hüsrev,

“Yüzün ak olsun, ey yiğit!” diye bağırdı. Sonra Kuru Kadı’ya doğru koşarak sordu.

“Nasıl, gördün mü bu civanı?”

...

Görmedin mi?”

...

Kuru Kadı sesini çıkaramadı. Gördüğü harika onu dondurmuştu. Olduğu yerde öyle dimdik kaldı.* Sanki ölmüştü. Deli Hüsrev, onu hızla sarstı.

“Ne durursun be can! Ne oldun, haydi gâzâya... Düşman kaçıyor...” deli Hüsrev’in kaktırması Kuru

* Grijgal Kadısı, meşhur destanında, gördüğü bu kerameti yazarken, yalan söylemediğine şöyle yemin eder:

“Değilim Hak bilir bu sözde kezzâb.

Bihakkı Mustafa vü âl-i ashop.” (Peygamber ve ashâbı hakkı için söylüyorum ki bu anlattığım doğrudur.)

Kadı'ya baştan can verdi, "Allah Allah" diyerek ileriye atıldı. Mücahitlere karıştı.

Cenk akşama kadar sürdü.

Er meydanının kanlı yüzüne "gece siyah saçlarını" dağıtırken çağrıcının,

"Gaziler hisara!"

Sadası duyuldu. Dönen gaziler içinde kılıcından kanlar damlayan Kuru Kadı, birkaç sipahi ile dışarıda kaldı. Yaralıları taşıttı. Şehit olanları saydırdı. Bunlar tam on dokuz kahramandı... Düşman altmış dört ceset bırakmış, diğer ölülerinin hepsini kaçırmıştı. Kuru Kadı sabahtan beri yemek yememiş, su içmemiş, durup dinlenmemişti... Toplattığı şehitleri hisarın önündeki meydana yığdırdı. Şehid Deli Mehmet'in cesedini kendi buldu. Kesik başı koltuğunda, uyur gibi, sakin yatıyordu. Olduğu yerde gömdürdü. Sonra yanındakileri savdı. Bu taze mezarın başına çöktü. Ezberden "Yasin" okumaya başladı. Dışarılarda kimse yoktu, yalnız uzakta palanga kapısındaki nöbetçi dolaşıyordu. Kuru Kadı okurken, önündeki mezarın birden yeşil nurlarla tutuştuğunu gördü. Sesi kısıldı. Dudaklarını oynatamadı. Çeneleri kitledi. Bu yeşil nurun içinde Deli Mehmet'in kanlı boynuna sarılmış beyaz kanatlı bir mela-ike, hem onu nurdan elleriyle okşuyor, hem açık alnını öpüyordu. Bu sıcak, bu yeşil nur büyüdü, taşı, bütün âlem bu nurun içinde kaldı. Kuru Kadı'nın gözleri kamaştı. Ruhu yandı. Kendinden geçti.

Onu, daha ilk defa böyle derin bir uykuya dalmış

gören yoldaşları zorla kaldırdılar. Koltuklarına girdiler,

“Haydi, kapı kapanacak” dediler, “içeri gir.”

Kuru Kadı'nın dili tutulmuştu. Cevap veremedi. Sarhoş gibi sallana sallana hisara girdi. Hâlâ titriyordu. Palanganın içinde Deli Hüsrev'in menzilinden geçerken durdu. Kulak verdi; ağlıyor mu, inliyor mu diye... Hayır, Deli, şıkır şıkır atını kaşağılıyor, keyifli bir türkü söylüyordu. Seslendi:

“Hüsrev.”

“Efendim?..”

.....

Kapı açıldı. Kaşağı elinde, kolları, paçaları sıvalı, başıkabak Deli Hüsrev... daha Kuru Kadı bir şey sormadan,

“Gördün mü Deli Mehmet'in zevkini?” dedi.

“Siz de benim gibi buradan gördünüz mü?”

“Gözlüye hot gizli yoktur!”

Küttedek kapıyı kapadı. Yine türküsüne başladı.

.....

Kuru Kadı palangada sabahı dar etti. Güneş doğmadan, Deli Mehmet'in mezarına koştu. Artık bütün günlerini bu mezarın başında geçiriyordu. Bu mezarın daimi ziyaretçisi oldu. Büyük bir taş yontturdu. Yazdırdı. Başına diktirdi. Beş vakit namazlarını bile cemaatine bu kabrin başında kıldırarak istedi. Artık ne hacet dilesse, ona nail oluyordu.

Grijgal'de, komşu palangalarda Kuru Kadı için

“deli oldu” diyorlardı. Her an “beka” badesini içmiş ezeli bir sarhoş gibi nihayetsiz bir gaşy, payansız bir şevk, sükûn bulmaz bir heyecan içinde yaşıyordu. Fakat nasıl “deniz çanağa sığmaz”sa, onun büyük sırrı da ruhuna sığmadı. Taştı. Huruç günü gördüğü harikayı herkese anlatmaya başladı. Hatta daha ileri gitti, çok iyi okuduğu “Mevlidi Şerif” lisanıyla o gün gördüğünü yazdı. Yüzlerce beyitlik bir destan* düzdü.

Ama o eski şevki kayboluverdi. Ruhuna koyu bir karanlık doldu. Kalbine acı bir ağırlık çöktü. Artık Deli Mehmet’in yeşil nurdan mezarı içinde sürdüğü ilahî zevki göremez oldu. Bu mahrumiyet onu delirtti. Yemekten, içmekten kesildi. Bir gün, yine perişan kırlarda dolaşırken Deli Hüsrev’e rasgeldi. Meğer o da gezi-niyormuş. Elindeki yayıyla yavaşça Kuru Kadı’nın arkasına dokundu.

“Ahmak,” dedi, “niye gördüğünü halka söyledin? Adam gördüğünü söylerse kazandığı hali kaybeder. Eğer sussaydın, gördüğün keramete ölünceye kadar şahit olacaktın...”

Kuru Kadı yere diz çöktü, ağlamaya başladı:

“Çok perişanım” diye inledi, “lütfet. Gel, beni gaflet uykusundan uyandır. Benim o görmüş olduğum ahval ne hikmettir? İçinde aklımı kaçırdığım bu mehabet, bu heybet nedir? Benimle senden başka onu gören oldu mu?”

“Bir gören daha var. O can herkese görünmez.”

gaşy: kendinden geçene.

* Bu destanın yüz beyti Peçevî tarihinin ikinci cildinde yer almaktadır..

“Kimdir?”

“Bilemezsin...”

“Başkaları görmedi de, biz ikimiz niçin gördük?”

“Şehitlik müjdesidir! İkimiz de mutlaka şehit düşeceğiz!...”

.....

Kuru Kadı, gittikçe öyle serseri, öyle perişan, öyle berbat oldu ki... kendisini o kadar seven Vali Ahmet Bey bile Budin'den gelince, onun hallerine dayanamadı. Nihayet “bu meczup bir kişidir. Palangada hizmetinden istifade olunamaz” diye geriye göndermeye mecbur oldu. Aradan epey zaman geçti. Serhadde değil, hatta Grişgal hisarında bile herkes Kuru Kadı'yı unuttu. Yalnız yazdığı destan okunuyor, hiç unutulmuyordu.

On iki sene sonra...

Zigetvar'ın zaptı akşamı yaralılar toplanırken, meşhur kahraman Deli Hüsrev'in –bir gülleyle parçalanmış– cesedi yanında, uzun boylu, ak saçlı, ak sakallı, yeşil cüppeli bir şehit buldular. Kibleye karşı yüzükoyun uzanmış yatan bu şehidin büyük, yeşil sarığı, henüz bozulmamıştı. Üzerinde hiçbir silah yoktu. Yarası neresinden olduğu belli değildi. Günlerce süren kuşatma esnasında hiç kimse böyle bir adam görmemişti. İnceden inceye tahkikat yapıldı. Kim olduğu bir türlü anlaşılamadı.

O vakit birçok gazilerin “gayp ordusundan imdadı gelmiş bir veli” sandıkları bu şehit, acaba, Grişgal hisarının o eski meczup kadısı mıydı?

TARİH EZELİ BİR TEKRARDIR

—Tarihçi S....Beye Mektup—

Son tarih makelenizi büyük bir dikkatle okudum. Sizi bütün gücümle, bütün özbenliğimle destekliyorum. Gözlerini sınırsız geleceğe dikip geçmişe asla önem vermeyen bugünkü gençliğe güzel bir ders veriyorsunuz. Diyorsunuz ki: “Yeni bir şey yoktur. Her şey eskidir. Eskiden meydana gelmiş bir olayın aynı sebepler ve şartlarda yenilenmesidir. İlimler ve teknolojiler bile eskidir. Örneğin tıbbın ilk kuralları geçmişte konulmuş, yalnız bazı detaylarında buluşlar ve yenilikler yapılmıştır. Yüzyıllarca önce gelen Buda, bütün dinlerin, bütün felsefelerin, o birbiriyle uyum sağlayan hikmet efsanelerini ve bilgeliğini haykırmuş; sonrakiler, hatta şimdikiler hep onun görüşlerini tekrar etmişlerdir. Ve okurken insanın kulaklarında beyaz ve güçlü dişlere çarparak feryat eden bir saçma konuşmanın yanlış hayalini uyandıran berrak ve şaşmaz ifadenizle duygularımızın, iyi ve fena; akla yatan ve yatmayan görüşlerimizin yeni, ve sonradan edinme olmayan es-

kiden kalma, kalıtımsal olduğunu, hatta sosyalizm ve antimilitarizm gibi yanlışlıkla yeni sayılan sosyal davranışların bile pek eski olduğunu felsefos Sénèque'in ve ondan önce gelenlerin sözleriyle ispat ediyorsunuz. Bu kıymetli, bu en doğru hakikatleri içeren altın satırları belki bazı gençler, masum, alaycı bir gülüşle okudular. Onlara göre mazi mezardır, ölümdür, yokluktur. Tarih en can sıkıcı, en faydasız, gerici bir uğraşıdır. Köhneliktir. Ben de dört sene önce tamamıyla böyle düşünüyordum. Hiç tarih okumamış, okuldayken tarih derslerinde ya uyumuş, yahut bilinmeyen geleceği hayalleyerek öğretmenin saatlerce söylediklerini işitmemiştim. Öğrenimimi tamamlayarak hayata girdiğim vakit orta-çağın nereden başladığını, Annibal'ın kim olduğunu, hatta Rama'nın kimler tarafından kurulduğunu, İstanbul'u zapteden Fatih'in babasının hangi padişah olduğunu bilmiyordum. Fakat bugün?.. Sizin kadar bilgim olduğunu iddia edemezsem de, bizim bütün tarih hocalarımızdan, hatta bazı ihtiyar tarihçilerimizden pek çok tarih bilgisine sahip olduğumu övünmeden söyleyebilirim. Beş senedir hayatım yalnız tarih okumakla geçti. Büyük bir kütüphanem var ki, içinde tarihten başka kitap bulamazsınız. Eskiden sanat ve edebiyat aşkıyla incelediğim ünlüleri unuttum. Şimdi Michelet'ten, Saint-Simon'dan, Ladisse'den tutunuz da en orta dereceli tarihçilere kadar hepsini büyük bir zevk ile okuyorum. En önemsiz gelenekler, hatıralar beni büyülüyor. Artık Pierre Clément, Frederique Masson, Josephe Turquand, Loliée, Pier de Nolban... Dr. Cabanis en sevdiğim en taptığım yazarlar.. Düntü oku-

dukça, bugünün, yarının bayağılığı önümde perde perde açılıyor. Kendimde ister istemez esrarengiz bir falcı, bir gizliyi bilir ruhu hissediyorum. Şimdi gülümsüyorsunuz değil mi? Ve karşınızda olsam soracaksınız ki, “Niçin tarihe bu kadar merak ettim? Büyük bir tarihçi, bir hoca mı olmak istiyorsun? Amacın ne? Öncelikle sizi temin edeyim ki tarihçi olmak niyetinde değilim. Yazar, öğretmen hiç... Bu merak bende bir hastalık, tarifi edilemez psikolojik durumdur. Ben tesellişi imkansız bir felaketin, intikamı alınamaz bir yenilginin şaşırttığı bir adamım. Üzüntümü yatıştırmak için beynimi tarih okumak suretiyle yoruyorum. Beş yıldır sizinle tamamıyla aynı görüşteyim: “Tarih ezeli bir tekrardır.” Ben bunu herkesten çok hissettim, yaşadım. Tatminkarlığım pratiktir. Benim kadar tarihin feci ve üzücü tekrarını gören yoktur sanırım. Araştırma çalışmalarınızla kısalan kıymetli zamanınızı istismar etmediğime emin olarak hikayemi, kendi tarihimi, İsa'nın doğumundan önce, sekizinci asırda meydana gelmiş bir olayın haberim olmadan benim zavallı başımda nasıl tekrar ettiğini sizi anlatacağım. Bu biraz detaylı olacak. Fakat rica ederim, katlanınız. Binlerce kitapların tozlanmış sayfalarını süzen gözlerinizde olağanüstü bir kuvvet vardır. Bunu biliyorum. Bilim inancınızı tamamıyla, içtenlikle kabul etmekte ne kadar haklı olduğumu anlayacaksınız.

Yedi sene önce güçlü, gürbüz, kadınlara âşık, düşüncesiz bir genç idim. Edebiyat ve sanatı seviyordum. Her şey gözümde bir fantazi, bir iserap, bir irüya idi. Batı kitaplarının zaten lirizmi ile sarsılan düşüncele-

rimde bıraktığı karmaşalar, tezatlar eski görüşlerimi tamamiyle tahrip etmesine karşılık yeni bir şey öğretmemişti. Bütün o kitapları okuyanlar gibi ben de artık her şeyi inkar eder, hiçbir şeye inanmak, paradoksal ve münasebetsiz bir iherif olmuşum. Dünyü tamamiyle unutuyor, yarını asla düşünmüyor; bir hayvan gibi, zorlama bir materyalizmle memnun ve rahat geçiriyordum. İnkâr ettiğim şeylerin içinde aşk da vardı. Ona da bütün ahlak kuralları, bütün sosyal inançlar gibi sonradan ortaya atılmış, hayal ürünü bir yalan diyordum. Fakat Efser'i - bu, boşadığımın karımın adıdır- görünce fikrim değişmişti. O andan itibaren aşk, gözümde tek gerçek oldu. Yüce, manevi, kavranılamaz bir gerçek.. Ufak bir tartışma dönemi yaşadık. Aslında ben de çirkin değildim. Fakat o... Size nasıl anlatayım? Bir olay, bir harika idi. Uzunca bir boy, hayal ötesi güzel bir çehre, mutlaka bir dahinin benzersiz yaratıcı elinden çıkmış zannolunacak bir vücut düşününüz. O kadar muntazam, o kadar bedi, o kadar yüce idi ki, Venüs'ün eski ve cazip heykeli onun yanında hasta ve âciz kalır. Abartıyorum sanıyorsunuz. Zararı yok. İnanmayınız. Fakat ben eminim ki, Efser'deki efsanevî güzelliğin böyle bir iki satırla yüzde birini ifade etmiş olmuyorum. Fakat size, yine biraz izahat vereyim: Kayınpederimin ibabası, güzel endamıyla şöhret yapmış bir haşa, vaktiyle Müslüman olmuş bir Macardı. Kayınvalidem eski gözdelelerin en seçkini olan bir Çerkez saraylı.. Bunların kızı Efser, Macar-Çerkes'in bütün güzelliklerini vücudunda toplamış muhteşem, inanılmaz bir âfet; nur ve şeffafiletten, atmosfer tesirlerinden uzak canlı

bir harika.. İngiliz okulunda tahsilini tamamlamıştı. Bütün orada öğrenim görmüş kızlar gibi biraz fazla ukala, teorik, kendini beğenmişti. Benim İngilizce bilmememi açık bir eksiklik olarak kabul ederdi. Hocaları hatırasında o kadar derin bir iz, o kadar garip bir izlenim bırakmıştı ki, ta Amerika'ya gidenleriyle bile mektuplaşır, her tarafta müdiresini ziyaret ederdi.

“Evlilik, aşkın mezarıdır” derler. İşte vahşice bir yalan! Evlendikten sonra onu o kadar çok sevmeye başladım ki.. Zarafet ve kadınlığa yakışmayacak bilimsel ve teknik çalışmalarını bile hoş görüyor, gölem dürbünlerini-bizzat getiriyor, onun hoşuna gitmek için cahil ve karanlık çevremizde âlim şöhretini taşır sıradan ve orta halli bir felsefe hocası olmadığımı hayıflanıyordum. Arzusu üzerine Bağlarbaşı'nda bir köşk tutmuştuk. Yaz kış orada oturuyorduk. Bir aşçımız, iki hizmetçimiz, on dört yaşında küçük bir uşağımız vardı. Ah, evimiz bir sevda yuvasıydı! Aşk odamız ezeli bir zevk köşesiydi. Efser orada, asla İngiliz okulunun ukala ve münasebetsiz mezunu değildi. Yorganımızın altında latif ve uysal bir kadın, ihtirash ve itaatkar bir Çerkez kızıydı.. Fecrin pembe bakışları odamızın mavi tül perdeleri arasından süzülürken bu sıcak yatağın dışında geçecek bütün bir günü düşünerek üzülür ve çılgın okşayışlarla onu uyandırır, gözlerini öpücüklerle açar, şeffaf ve dolgun göğsünün sıcak kokusunu doyulmaz bir cennet kokusuymuş gibi içime çekdim. Bir yıl geçti. Aşkımız gittikçe artıyordu. O, kitaplarıyla bana aitti. Dünyada kitaplarından ve benden başka bir şey onu meşgul etmiyordu. Gündüzleri ben yokken

okuyor, yazıyor; ben gelince hemen kucağıma atılıyor, geceleri pek erken girdiğimiz yatak odamızda saatlerce aşk oyunları sergiliyordu.

Bu esnada İtalya'daki halazadem Ahmet Bidar İstanbul'a gelmişti. Bu, benden küçük, zayıf, narin bir çocuktü.. Heykeltıraşlığa çalışıyordu. Uzun saçlarıyla, mütefekkir çehresiyle, zarif endamıyla, latif, cazip, tam bir sanatkârdı. Eve getireceğimi, kendisine takdim edeceğimi Efser'e söyledim. Biraz isteksizce kabul etti. Fakat görünce, konuşunca memnun oldu. Bidar da mesleğinin gereği olarak Eski Yunan ve Roma tarihini incelemişti. Efser için bu pek büyük meziyetti. Tatil süresini bizde geçirmesini teklif ettik. Israr ettik. Kabul etti. Artık yalnızlığımızdan bıkmaya başlıyorduk. Vaktimiz böyle daha hoş geçiyordu. Değişen bir baharın heyecanlı geceleri tahrik edici rüzgarıyla küçük salonumuzu doldururken üçümüz saatlerce sanat ve tarih konusunda sohbe dalar, ben hep yatacak zamanımızı düşünerek elleriyle büyük abidelerin hayali şekillerini çizerek anlatan karımın nefis vücudunu derin derin seyrederdim.

Yavaş yavaş yaz geçiyordu. Bidar'la Efser'in arasında aynı görüşleri paylaşmanın doğurduğu saygı ve aşırı beğeni dikkatlerimi çekiyordu. Bidar pek saftı. Beyninde, henüz klasik bilgilerden başka bir şey yer bulmamıştı. Namus hakkındaki ilkel inançlarından emin idim. Efser'e gelince, gördüğü İngiliz terbiyesi onu ahlak tanrıçası haline getirmişti. Evlilik hayatının

dışında ihtiyar ve çirkin bir Katolik mürebbiye kadar tutucu ve namus düşkünüydü. Beraber geçirdiğimiz bir senelik birliktelikte kısmen beni de kendine benzetmişti. Bekarlığımızdaki serbest görüşlerimi takip edemiyor, mecburen teorik, inanç tutkunu, ahlak geleneklerine bağlı oluyor; en üzücü sıradan davranışlara ister istemez saygı gösteriyordum. Yemek yerken, salonda otururken karıma bakarak içimden yavaşça, “Ne mesudum, ne bahtiyarım!” diyordum. Şüphesiz Efser dünyanın en güzel kadını idi. Bunu yalnız ben biliyordum. Çevremiz genel bir güzellik yarışmasına uygul değildi ki, herkes de tasdik etsin: “Hakkın var dünyanın en güzel kadını sana aittir,” densin, ben de iftihar edeyim, mutluluğum artsın; bana böyle bir olağanüstü güzellik sunan büyük ve kutsal tesadüfe teşekkürler edeyim. Evet, arkadaşlarımla konuşurken ister istemez, “Benim karımı görseniz, dünyanın en güzel kadını olduğunu onaylayacaksınız,” diye haykırmak ister ve zorla kendimi tutardım.

Bir gün Bidar'ın yanında idim. Kitaplarını karıştırırken büyük bir albüm gördüm. Aldım, bakmaya başladım. Bu, vücudun güzelliklerini birbiriyle karşılaştıran binlerce çıplak kadın heykeli resimlerinden ibaret bir sanat dergisi idi. Kalın sayfalarını çevirdikçe Bidar yanımda, “Filan heykeltıraşın, filan sanatkârın” diye açıklama yapıyor, yapılış tarihlerini, hangi müzelerde bulunduğunu, kimlerin malı olduğunu, her kesim altındaki İtalyanca yazıları okuyarak söylüyordu. Kadın güzelliğinin en gizli, en bilinmeyen tahrik edici anlarını ortaya koyan bu çıplak heykel resimlerine bakarken

hep karımı düşünüyordum. Hiçbirisi onun kadar güzel değildi. En mükemmel bir şekilde yapılanlarında bile sanki görülmeyen bir kusur vardı. Azıcık daha Bidar'a "Bunların içinde Efser kadar güzeli var mı?", diye soracaktım. Bana tamamıyla ondan geçtiğine inandığım bir utanç duygusuyla kendimi tuttum. Sanki bu sorumu sorsaydım, pek mukaddes, pek saygıdeğer bir şeye küfretmiş olacaktım. Yine de düşüncemi saklayarak, aklımda hiç Efser yokmuş gibi,

"Artık böyle vücutlar, böyle sırtlar, böyle kalçalar, böyle kollar, böyle çehreler yalnız sanatkarların hayalevlerinde mevcut. Ne yazık ki gerçek sahnesinde yok!" dedim.

Bidar gözlerini bana kaldırdı, tuhaf tuhaf baktı. Galiba biraz sarardı. Gülümsedi. İster istemez sordum:

"Neye baktın?"

"Hiç!" dedi; ve kızarak ilave etti: "Çok nankörsün."

Birden kalbim çarpmaya başladı. Mutlaka Efser'i ima etmek istiyordu. Yine de ben alenen söyletmek istedin. Anlamamış gibi sordum:

"Niçin?"

Cevap vermedi. Sahifeleri çeviriyor, başka resimlere bakıyordu. Muztarip olduğunu görüyordum. Yine ısrar ettim:

"Niçin, söyle, niçin nankörüm?"

Tekrar keskin gözlerini bana çevirerek manasız bir tebessümle, meçhul bir heyecandan bozulmuş gayri muntazam bir ses tonuyla cevap verdi:

"Evet, nankörsün. Niçin mi? İşte bunu bilmemek-

liğin de ikinci nankörlük. Talihin sana durup dururken verdiği haksız bir mükâfatın kıymetini takdir edemiyorsun. Efser senin karın... Fakat güzelliği, olağanüstü güzelliği dikkatini çekmemiş. Tetkik etmemişsin. Ona karşı lakayıtsın. Şaşkınlık verecek mükemmel güzelliğini görmüyorsun. Sonra şurada gördüğün büyüleyici ruhtan yoksun heykel resimlerine bakarak, ‘Artık böyle vücutlar, böyle çehreler yalnız sanatkârların hayalhanelerinde mevcut, ne yazık ki hakikatte yok’ diyor, karşında parlayan bedii ve vazıh güneşi inkâr ediyorsun...”

Devam ediyordu. Ben dinliyor mahzun oluyordum: Demek karımın olağanüstü güzelliği yalnız benim nispi ve hodgâm bir hissim, bir vehmim değildi. Sanatın en yeni inceliklerine seri bir zekâ ile vakıf olan, görüş bildirmeye en ziyade yetkili ve müsait bir mesleğin mensubu, onun emsalsiz güzelliğini bana, kocasına gayri ihtiyari itiraf ediyordu. Ben de açıldım. Bilmem kaç saat konuştuk. Bu uzun bir sohbet oldu.

Saçlarını, omuzlarını, belini, ayaklarını, ellerini, çehresini, tebessümlerini, bakışlarını, kısacası her şeyini samimiyet meftuniyet ve perestişlerimi anlatırken, o, kendi hayret ve takdirinin benim hislerimden on kat fazla ve kuvvetli olduğunu iddia ediyordu... O esnada ikimiz birden, aralık duran kapıda, yüksek ve muhteşem, Efser’i gördük. Koyu renkli giysisi pembe çehresine ifrat derecede bir parlaklık, hayali bir parlaklık bahşetmişti.

“İki saattir buraya kapandınız” diyordu, “neler konuşuyorsunuz? Nasıl, Bidar Bey, yine hücumlara mı maruzsun?...”

Ben, sanki ilk defa müşahede ettiğim bir peri imiş gibi onu derin ve açıklaması imkansız hayvanca bir hayranlıkla süzerken, Bidar tam bir serbesti ile,

“Bugün fikirlerimiz örtüştü” diye cevap veriyordu. “Bugünkü mevzuda benim hakkımı o kadar teslim etti ki...”

“Bilakis, o benim hakkımı o kadar teslim etti ki...”

Efser ne konuştuğumuzu soruyordu. “Güzellik sanatına dair” dedik. Tafsilat istemedi. Önümüzdeki açık albüme baktı. Bir iki sayfa çevirdi. Birden kapayarak,

“Oh, dehşet, Yarabbi!” dedi. “Çıplaklar! Bunlardan şiddetle nefret ederdim. Bilmem ki vahşetin, ilkelliğin böyle iğrenç hatıratını bazı insanlar nasıl sever? Bence ahlak ve bilim ile fena meyillerimizi, içgüdülerimizi vücutlarımızı öyle örtmek icap eder. İnsan etinin tadına, lezzetine dair nasıl bugün bir şiir yazamıyorsak, vahşi halkların çevresini ve hayatını yadettirecek böyle çıplak resimleri, hayasız heykelleri sanatkârların nezih elleri için uygun ve masum bir meşgale addetmemeliyiz.”

Artık Bidar benim mahremim olmuştu. O da Efser’in nâhistesna güzelliğini, dünyanın en güzel kadını olduğunu tasdik ediyor, vaktimizin çoğu ona dair sohbet ile geçiyordu. Ben, yine tekrar ediyordum, asla kıskanmıyordum. Bilakis iftihar ediyor, zevk alıyordum. Bir gece Efser, biraz başı ağrıdığından, erkence yatak odasına çekilmişti. Sıcak, yıldızlı, rüzgârsız bir gece idi. Uzaklardan tek bir bülbül-i yetim ü dilazürde fer-

yad-i har ü mazununu* haykırıyor, susuyor, yine başlıyor, nuşin ve müheyyic, devam ediyordu. Bidar'la balkonda idik. Efser'in rahatsızlığını konuşuyorduk. Yine güzelliğine geçtik. Bidar, her vakitkinden ziyade bir hararet ve meftuniyetle onu methediyor, ben hemen kalkıp yatak odasına koşmak, ihtiraslı ve çılgın okşayışlarla karımı göğsümde sıkmak ihtiyaçlarını duyuyordum. Bidar,

“Saadetin görece olduğuna herkes inanır” diyordu, “ben bu görüşü kabul etmem. Temin ederim ki sen dünyanın en mesudusun. Çünkü servetle, güzellikle, asaletle, kuvvetle elde edilemeyecek bir şeyi talih sana takdim etmiş...”

Dinledikçe zevk alıyordum. Bilmem nasıl oldu, birdenbire bana bir fikir geldi. Düşünmedim, muhake-me etmedim, hemen söyledim:

“Haklısın, Bidar. Fakat sen onun güzelliğinden yüzde birini görmedin. Yalnız benden işittin. Ama ben sana göstereceğim. Kulaklarına belki itimat etmiyor, söylediklerime inanmıyorsun. Gözlerinle görünce abartılarımın birer hakikat olduğuna hiç şüpheden kalmayacak.”

Şaşkın ve afallamış gibi sordu:

“Fakat, nasıl?”

“Nasıl mı? Sana Efser'i çıırçıplak göstereceğim...”

Fevvela inanmadı. Yüzüme tuhaf tuhaf baktı. Doğru ve ciddi söylediğimi anlayınca şiddetle reddetti. Ef-

* bûlbûl-i yetim ü dilazürde feryad-i har ü mazununu: yetim ve gönlü yaralı bir bûlbûl ateşli ve içli feryadını.

ser'e karşı beslediği saygı katiyen buna mani imiş.. Ben meyyus olmadım. O şu iknaya çalışıyordum. Gece yarısı çoktan geçmiş, tek ve yetim bülbül susmuş, hafif çiçek kokuları getiren tatlı bir rüzgâr çıkmıştı. Onun heykeltıraşlığından, ruh-i sanatından bahsediyor ve bu kadar Eflatuni bir manzarayı ondan saklayacak kadar budala ve mutavassıt olmadığımı söylüyordum. O, reddetmekte devam ediyor ve "Bu pek köpekçe bir Eflatunilik olacak!" diye beni tenkit ediyor, o reddettikçe benim bu münasebetsiz ve garip arzum artıyordu.

"Cahilliği bırak" diyordum, "senin gördüğünü o hissetmeyecek, haberi olmayacak. Fakat sen bütün ruhunla onun müstesna güzelliğini tasdik edeceksin. Ben bunu istiyorum. Reddedersen, darılacağım. Sana değerli bir sanatkâr değil, nefesine mağlup, korkak bir şehvet-perest, diyeceğim..."

Uğraştım, uğraştım. Lafımı uzattım. Âdeta onu ahmaklaştırdım, nihayet kandırdım. Heyecandan sararmış,

"Fakat nasıl göstereceksin, onun haberi olmadan?..." diye soruyordu.

"Pek basit" dedim; "bizim yatak odasının kapısı arkasında yarım açılmış bir paravan vardır. Sana gündüzden gösteririm. Yarın gece bahçeye çıkarız, geç vakte kadar kalırız. Sen rahatsızlığını bahane ederek, sözde yatmaya gidersin. Doğru git bu paravanın arkasına saklan. Tabii biraz sonra yatmak için biz de geleceğiz. Evvela ben soyunuyorum. O, pencerenin önündeki kanapede soyunur, yatağa gelir. Ben gömleğini de çıkarttırırım. Tamamıyla görürsün. Yatağa girerken

sen yavaşça kapıdan çıkıverirsin. Katiyen hissetmez.”

Cesaret edemiyor, “Mümkün değil, mümkün değil!” diyordu. İzahata başladım. İzahatımı detaylarıyla anlattım. Söylediğim gibi hareket ederse, Efser’in kendini görmeyeceğine inandı. Yatmak için kalktık. Sapsarıydı. Ben odamıza gittim. Efser, yarı çıplak, yüzükoyun yatmış, uyuyordu. Gidip, Bidar’ı getirmek istedim. Ah, uyurken ne güzel olacaktı. Katiyen hissetmek ihtimali yoktu. Fakat vazgeçtim. “Yarın gece ayakta ve uyanık görsün,” dedim. Yanına yattım. Uyuyamadım. Ertesi gün geç kalkmıştım. Bahçede onları geziyor buldum. Bidar’ın çehresi pek yorgundu. Belliydi ki, gece hiç uyumamış. Yemekten sonra Efser yukarı çıktı. Mektuplarını yazacakmış. Ben Bidar’a gece nasıl hareket edeceğini tarife başladım. Yatak odamıza götürdüm. Paravanı gösterdim. Nasıl arkasına saklanacağını, Efser yatağa girmek için arkasını kapıya döndüğü zaman nasıl çıkacağını usta bir rejisör gibi ona öğrettim. O, cidden bir cinayet işleyecek bir masum gibi, bilinçsizce hareket ediyordu. Göreceği manzara onu şimdiden büyülemiş ve yumuşatmıştı. Sözleri gayet kısalmış ve birden mütefekkir olmuştu. Sıcağa rağmen gezmeye çıktık. Akşama kadar, nasıl hareket edeceğini tekrar ettim. İyice karar vermişti. Akşam geç vakit geldik. Doğru yemeğe oturduk. Zavallı hiç yiyemedi. Kahvelerimizi içtikten sonra bahçeye çıktık. Gece sakin ve biraz rutubetli idi. Ben çok neşeliydim. Kolumun altında Efser’in hareket ve kuvvetini hissettiğim elini sıkıştırıyor, koşmak, raksetmek, perende atmak, tehlikeli jimnastik hünerleri icra etmek arzuları duyuy-

yordum. Bidar bana bakmayarak Efser'den müsaade istedi... Yatmaya gitti. Biz bir saatten ziyade bahçede kaldık. Bu rutubetli gecelerin aşk için yapıldığını Efser'e söylüyor, o, gülerek, "Uyku için hangileri?" di-yordu. Sağ kolumla belinin üst tarafını kucaklamıştım. Böyle, bitkin vaziyette, geziniyorduk. O, bütün bütün kendini bırakıyordu. Yıldızların, sanki bu serin rüzgâr-la, daha ziyade parlayan, ketum ve cesaretlendirici sonsuz bakışları karşısında dudaklarını öpüyordum. O da öyle asabi bir tehalük, şuh bir acele ile karşılık ve-riyordu. Daha aşağılara indirdiğim elimin altında yu-muşak ve dolgun kalçasının apaçık sıcaklığını duyu-yor, şimdilik meçhul bir şahidin gözü göreceği için bu nefis vücudu daha kıymetli, daha müstesna, daha leziz, daha nefis hissediyordum.

"Yatalım!..." dedim.

Kabul etti. Yine kucak kucağa, yekvücut, içeri gir-dik, yukarı çıktık. Yatak odasına geçtik. Ben soyunur-ken her vakitki gibi yardım etti. Bidar'ın paravanın ar-kasında olduğunu bildiğimden şimdi öpmüyordum. Bu, onun dikkatini celbetti:

"Çok gezdik, yoruldun galiba?"

"Hayır, hayır. Bilakis yorulmak istiyorum, ru-hum..."

Güldü, eliyle ağzıma vurdu. Ben yatağa girmiştim. O, pencerenin yanındaki kanapede soyunuyordu, ben seyrediyordum. Ceketini, etekliğini, çoraplarını, donu-nu yavaş yavaş çıkarıyor, pencereden giren çapkın rüz-gâr, dağıttığı saçlarını dekolte gömleğinde pek cazip ve tahrik edici görünen beyaz ve dolgun omuzları üzerin-

de uçuruyordu. Oh, Bidar da tabii benim gibi şimdi onu görüyordu. Bazı sabahlar benim aşırı cilvelerimden yorularak yataktan kaçmaya çalıştığı vakitler, öpücüklerimle saçlarının arasında söylediğim bir şarkıyı mırıldanıyordum:

Sert oldu hava, çıkma koyundan kuzucağım...

Elleriyle saçlarını arkaya attı. Üstünde yalnız pembe ve dekolte gömleği kalmıştı. Yatağa şuh ve handan koştu:

“Daha girmedim ki...”

Elimle omuzundan tuttum:

“Tamamıyla soyun” dedim. “Gömleğini de çıkar!” İtiraz etmedi. Bir artist süratiyle çabucak, bir saniye içinde çıkardı. Çırçıplak kalmıştı. Yine elimle yatağa girmesine mani oldum. Azıcık dargın, durdu:

“Daha ne istiyorsun?”

“Gerin...” dedim.

Yine itiraz etmedi. Ona da itaat etti,

“Çılgınlığı bırak” diye tatlı tatlı gülerek gerindi.

Gerinirken galiba merak etti, nefis vücudunu kendisi de görmek istedi. Sol köşedeki dolabın büyük aynasına başını çevirerek baktı. Tam bu esnada Bidar kapıdan çıkıyordu. Birden haykırdı. Sapsarı oldum. Kalbim şiddetle atmaya başladı. Gördü zannettim:

“Ne var?”

“Bir şey yok, ayağım acıdı.”

Hemen koynuma girmişti; tekrar, neye haykırdığını sordum. Gerinirken ayağı acıdığını, bir parça burkulduğunu söyledi. Israr ettim. Beni ikna etti. Hakikaten görmediğine kaani oldum. Okşamalarım o kadar

sıcak ve samimi mukabele ediyordu ki, şüphe etmek mümkün değildi. Ertesi sabah Bidar'ı yine bahçede buldum. Yanına gittim. O da çıkarken haykırmasından korkmuş. Görmediğini temin ettim. Rahatladı. Çırçır-lak gördüğü vücudu için, büyüleyici efsanevi güzelliği için bir şey söylemiyor; yalnız "Hayret! Hayret! diyor ve derin derin dalıyordu. İki üç hafta geçti. Hiçbir şey değişmemiş görünüyordu. Fakat Bidar konuşma kabiliyetini kaybetmişti. Hasta ve ıslak bir tavuk gibi mütemadiyen düşünüyor, sorduğumuz suallere en kısa cevaplarla mukabele ediyordu. Efser daha ziyade şenlenmiş; bilmem niçin her vakit ifratla üzerine düştüğü okumalarını terk etmiş, çok konuşuyor, çok gülüyor, şimdiye kadar kendisinde asla müşahede etmediğim suni bir hoppalık, tuhaf bir fazlalık izhar ediyordu...

Bir akşam birkaç arkadaşa, işlerimiz hakkında konuşmak için, Bağlarbaşı gazinosuna geleceğimi vaat etmiştim. Yemekten sonra gitmeye kalktım. Bidar'ı çağırdım. Rahatsız olduğunu söyledi. Halbuki evvelden, ne vakit gâzinoya gidecek olsam, refakat etmek isterdi. Bu sefer gelmemesini biraz garip bulmaktan kendimi menedemedim. Rahatsız olmadığı belliydi. Pardösümü istedim. Efser gitti, getirdi. Elinde hiç kullanmadığım rövelverim de vardı. Onu niçin getirdiğini sordum. İhtimal arkadaşlarımla geç vakte kadar kalacağımı, yolda gelirken yanımda bulunması fena olmadığını tebesüm ederek söyledi.

"Fakat, azizem, ben Kafdağı'na gitsem silah almam, bilmiyor musun?" dedim.

Giydiğim pardösünün cebine kendi eliyle koyarak

ve manasını hissedemediğim garip tebessümünde devam ederek,

“Kafdağı’na gitmeyeceksin ama” dedi, “gece yarısından sonra karanlık ve تنها sokaklardan geçeceksin. İhtimal bu gece mutlaka lazım olacak...”

İçimde meçhul bir rahatsızlık hissettim. Meçhul bir hiss-i kablelvuku “Yakın bir felaket var” diyordu. Yangınlar, ihtilaller, suikastler, cinayetler tasavvur ediyordum. Bu hayalleri zihnimden defetmek istedim: “Ciddi olalım!” dedim. Gazinoya doğru gidiyor ve bir marş mırıldanarak ayaklarımı ona uyduruyor, zorla cebimdeki rövelveri Efser’in bana garip ve manadar bir tavırla verişini unutmuyordum. Gazinoda arkadaşlarımı buldum. Bunların hepsi bekârdı. İşimizi konuşamadık. İçmeye başladık. Unutmak istediğim meçhul can sıkıntısını mağlup etmek için tamam yirmi dört şişe bira içtim. Senede hiç olmazsa bir gün kendimi kaybedecek kadar sarhoş olmak on altı yaşımdan beri âdetimdi...

Gece yarısı geçmiş, bizden başka kimse kalmamıştı. Hepimiz, bütün manasıyla sarhoş kalktık. Bozuk ve tozlu yollardan tam bizim köşkün önüne geldik. Dehşetli bir karanlık vardı. Uzak fenerler, muhtazır ateşböcekleri gibi, titrek ve donuk bir ziya neşrediyor, havlayan köpeklerin tehditkâr sadaları, soğuk ve muhuş, aksediyordu. Kapının önünde arkadaşlarla veda ettik. Aşağı doğru gittiler. Hemen kayboldular. Müphem

bir korku duyuyordum. Zili olanca kuvvetimle çektim. İhtimal komşular uyandı. Tekrar çektim. Küçük uşak, elinde lamba; başı, göğsü yarı açık geldi. Kapıyı açtı. Biraz ferahladım ve bu ferahla, genç uşağın tüysüz yavaşlığını okşadım.

“Uyuyordun, seni rahatsız ettim!” dedim.

Tatlı tatlı güldü. Son derece sarhoş olduğumu görüyor ve tuhaf bir çekingenlikle,

“Esağfurullah efendim...” diyordu.

Tuttuğu lambanın gölgeli aydınlığı içinden bahçenin yolunu yaklaşılmış bir girdap kenarı gibi görüyordum. Yürüdüm, içeri girdim. Merdiveni çıktım. Düşecektim. Son derece sarhoştum. Duvara dayandım. Biraz dinlendim. Son bir gayretle sendeleyerek yatak odasına yaklaştım, kapının önünde durdum. Efser’in sesini işitiyordum, gülüyor ve birisiyle konuşuyordu. Acaba hizmetçi kız yanında mıydı? Uyanık olsaydı, o kadar şiddetle çektiğim zili işitecek ve mutlaka sofaya çıkacaktı. Daha ziyade muhakeme edemedim. Kapıyı ittim. Efser, çıplak denecek derecede dekolte, yatağın kenarına oturmuştu. Beni görünce ayağa kalktı. Yatağa baktım. Yarı çıplak Bidar yatıyordu. Bu sanki bir rüya idi. Katiyen kendimde değildim. O anda ayılır gibi oldum ve birden cebimdeki rövelverle medeni kanunun verdiği vahşet iznini, o meşhur cinayet hakkını hatırladım. Seri ve mihaniki bir hareketle rövelveri çıkararak bana büyük bir itidalle bakan Bidar’ın üzerine sıktım. Ateş almadı. Bir daha, bir daha... Hiç! Bidar taş gibi bakıyordu. Yatağın yanından, kalktığı gibi duran ve gülümseyen Efser’e baktım. Asla korkmamıştı. Hay-

kırması, hatta bayılması lazım gelmiyor muydu? Bu patlamayan rövelveri yere attım. Şiddetli bir öfkeyle.

“Alçak, seni elimle boğacağım...” diye yatağa, Bidar’a doğru yürüdüm.

Efser önüme dikildi,

“Dur” dedi, “alçak sensin!”

Sanki manyetize oldum. Hiddetten, hayretten, sarhoşluktan, asabiyetten çenem titriyor, dişlerim birbirine vuruyordu. Efser gözlerini gözlerime dikerek devam etti:

“Onun hiç kabahati yok. Onu buraya ben getirdim. Niçin getirdiğimi, niçin onu arzu ettiğimi sana söyleyeceğim. Vicdansızlığına, alçaklığına, namussuzluğuna bir de adilik, rezalet, gürültü ilave etme.”

“Namussuz, alçak, vicdansız sensin!” diye mukabele edebildim.

O, büyük ve kati bir itidalle asla ehemmiyet vermeyerek,

“Konuşuruz, hangimiz olduğunu anlarsın” dedi.

Sonra yatağın içinde doğrulan Bidar’a döndü:

“Haydi, Bidar Bey, siz gidiniz...”

Bidar bana hiç bakmayarak yatağın ayakucunda duran ropdöşambrını aldı. Çıktı. Efser karşıma geçti. Ben bitkin ve sarhoş, öfkeli ve mağlup, intikamını alamayanlara has olan o acı yeis ve ümitsizliğe esir kanapenin üzerine yığıldım. Oda, tavan, duvarlar etrafımda dönüyordu. Kalkmak, onun üzerine hücum etmek istiyordum. Fakat muktedir değildim. Hatta parmaklarımı bile oynatamıyordum. Bazı kâbuslarda olduğu gibi tamamıyla hissediyor ve asla hareket edemiyordum. Bir

müddet bana baktı. Korkunç ve uzak memleketlere mensup bir manyatizör katiyetiyle şu emri verdi:

“Şimdi kımıldayamayacak, söylenen şeyi anlamayacak kadar sarhoşsun. Yarın merak ettiğin şeyi öğrenirsin. Sakın bir rezalet çıkarma. Sabaha ancak iki saat var. Sabret.”

Sonra ne oldu bilmiyorum. Gözlerim kapandı, sızdım. Uyandığım vakit kendimi kanapenin dibinde, arkaüstü uzanmış buldum. Başım çatlayacak gibi ağrıyordu. Fena halde aptesim sıkışmıştı. Dudaklarım yapışmıştı. Her tarafım acıyordu. Sanki ezilmiştim. Kalkmak istedim. Güçlkle doğruldum. Kanapenin üzerine oturdum. Acaba gece gördüğüm şey bir rüya, bir kâbus mu idi? Hizmetçi kıza seslendim, geldi. Hanımın nerede olduğunu sordum. Bidar Beyle beraber sabahleyin erkenden çıktıklarını söyledi. Şaşırdım. Ne yapmak lazım geleceğini tayin edemiyordum. Bir müddet donmuş gibi durdum. Sonra hırısından ağlamaya başladım. Hiddet, aciz, yeis ve ümitsizlik içinde ağlarken aklıma intihar etmek geliyordu. “Bu en doğrusu!” diyordum. Ağladım, ağladım, ağladım, nihayet gözümdeki yaşlar bitti; kanapeye uzandım, düşünmeye başladım. Aczimden iğreniyordum. Birden ayağa kalktım: “İntikamımı almalıyım!” dedim. Fakat nasıl?... İşte bunu düşünemiyordum, bunu muhakeme edemiyordum. Kapı açıldı. Hizmetçi kız görüldü. Elinde küçük bir zarf vardı. “Hanımefendi giderken bunu bıraktı. Size vermemi tembih etti. Deminden unuttum,” diye vererek savuştu. Hemen

açtım. Okudum. Efser, annesinin evine gittiğini ve bugün Bidar'ın İtalya'ya hareket edeceğini, eğer namuslu bir adam olursam, hareketinin sebebini bana izah edebileceğini ve nazarında namusumu ispat etmemin ancak kendisini boşamaya bağlı olduğunu, aksi takdirde bana cevap ve izahat vermeye tenezzül etmeyeceğini yazıyordu.

Aylarca düşündüm. Uykusuz geceler geçirdim. Neler düşünüyordum. Hepsini öldürmek, sonra intihar etmek... Facialar yapmak! Evet, facialar... Hakiki ve beyaz bir Othello olmak! Her elemi, her matemi, her yeisi teskin ve tedavi ettiği iddia olunan zaman, geçtikçe, muhakememi iade etti. Sakin oldum. Hissetmeden düşünmeye çalıştım. Efser'in niçin bana karşı bunu yaptığını merak etmeye başladım. Merakım gazabıma galip geliyordu... Sekiz aylık bir üzücü ayrılıktan sonra onu boşamaya karar verdim. Artık her şeyi anlayacaktım. Ve ihtimal onun boşanma arzusunu yerine getirdikten sonra tekrar birleşmek ve barışmak mümkün olacaktı. Heyhat! Dargın kimdi. Ve kimin barışması lazım geliyordu? Bir sabah boş kâğıdını gönderdim. Üç gün sonra ondan uzun bir mektup aldım. Hıyanetinin sebebini anlatıyordu. İşte, azizim tarihçi bey, bu mektubu aynen size yazıyorum. Rica ederim, dikkatle okuyunuz

Beyefendi,

Bugün artık tamamıyla birbirimize yabancı bulunuyoruz. Boşanma ile beraber bütün ortak kaderimiz,

karşılıklı mecburiyetlerimiz iflas etti. Birlikte geçen hayatımıza ait hatıratı tekrar etmek tüylerimi ürpertecek derecede şayan-i nefret ise de, yine vazife hissi bu ıstıraba katlanmaya beni mecbur ediyor. Son vaadimi icra edeceğim. Edilen vaat bence bir vazife olmuş demektir. Size hareketimin, Bidar'la muaşakamızın sebebini izah edeceğim. Biliyorsunuz ki, Bidar bize geldiği zaman bir kız kadar mahcup, bir melek kadar yüce, bir köylü kadar saf ve mertti. Benim tahayyül ettiğim ahlaklı ve namuslu gencin canlı bir resmi, bir timsaliydi. Onu küçük bir kardeş, onu muhterem bir tanrıca yavrusu gibi sevmeye başladım. Masumiyeti, doğruluğu, temiz ahlakı bende o kadar derin bir saygı uyandırıyordu. Halbuki siz, ahlak sükunetine uğramış, bozulmuş, behimmiyetten başka her şeyi kaybetmiş, berbat ve tahammül edilmez bir adamdınız. Beyazın yanında siyah nasıl açık şekilde göze çarparsa, Bidar'ın yanında da sizin kokmuş ahlakınız bozulmuş vebalı bir kirli harabe gibi tezahür ediyordu. Ben sanki birden uyanmıştım. Sizin ruhunuzu görmek tanımak istedim. Bu ruh, katiyen bir insan ruhu değildi. Sizde din, duygu, ahlak, fazilet, kabiliyyet-i teessür, manevi duygu yoktu. Bu, bir domuz ruhu idi. Yalnız şehvet ve hayvanlığı takdir ediyordu. İnsani görünüşünüz bu karanlık ruha ikinci bir karanlık daha ilave etmişti: Bu da hodbini ve hodgâmi idi. Bana olan kişisel meylinize dikkat ettim. Gözlemledim, tahlil ettim, tedkik ettim, müşahede ettim ve katiyen aşk olmadığını anladım. Aşırı ilginiz sırf şehvetten ve bana bilhassa malik olmak gururundan kaynaklanan vahşi bir zevkten ibaretti. Harekâtınız,

sohbetleriniz, görüşleriniz, kısacası her şeyiniz ahlak dışı idi. Ben bunların hepsine tahammül edecek, sizi tashihe çalışacak, “Talihim! Talihim!” diye teselli olacaktım. Fakat o geceki iğrençten de öte ahlaksızlığınız... “Hangi gece?” diye düşünmeye lüzum görmezsiniz sanırım. İyice hatırlayınız. Ah, işte hâlâ kalbim çarpıyor. Ellerim sararıyor, yüzümün kızardığını hissediyorum. Evet, bana karşı en umumi, en namussuz, en hayasız bir kadına layık görülemeyecek bir harekette bulundunuz. Çıldırılmış gibi bir davranış sergilediniz. Bidar’ın bu cinayette kasıtlı bir hareketi olmadığına kani idim... Ah, kalbimden ruhumdan vurulmuştum. Lakin elemimi, gayri kalbimin dayanılmaz acısını büyük bir metanetle sakladım. Ve sizden intikam almaya karar verdim. Sizin bütün maddi ve manevi özelliğiniz bencillik ve şehvetti. Size başkasıyla seviştiğimi gösterince, birincisini yaralayacak; sizden ebediye ayrılmıca, ikincisini tahrip edecektim. Ben de böyle hareket ettim. Bidar şüphesiz odamıza kendi kendine giremezdi. Mutlaka onu siz getirmiş ve bu korkunç ahlaksızlığa teşvik etmiştiniz. Buna kaani idim. Aklımda, hatırimda vaktiyle derin bir iz, bir iğrenç anı bırakan bir olay bana plan hizmetini ifa etti. Bu, Candole’ün hikâyesiydi. Kütüphanemden Herodote’un tarihini aldım. Bu vakayı belki yüz defa daha okudum. Candole’ün ahlaksızlığı ve hodbinişi de tıpkı sizinki gibiydi. Hatta dekorlar bile benziyordu.. Sanki bu müstehcen piyesi binlerce sene sonra siz tekrar oynamak istediniz. Mahvedilen bendim. İlk sahnesini, ilk perdesini oynadığınız bu piyesin ikinci perdesini tamamlamak hakkı bana

düşüyordu. Ve bana bir aktör, bir intikam ortağı lazımdı. Bu da ancak Bidar olabilirdi. Ben onu nasıl kandıracağımı düşünür ve size emelimi hissettirmeye çalışırken, siz her şeyden habersiz, yine o bilinen ve adi sıfatınızla, hani o ancak bir dondurma, bir yemek, bir tatlı için kullanılan kelimelerinizle beni metheder: “Ah Efserciğim; ne nefis, ne lezizsin!” diye hayranca poh-pohlarınız içinde boğardınız. Bir gün siz, yoktunuz. Bidar’ı yalnız yakaladım. Odamıza götürdüm. Girmeye tereddüt ediyor ve “Salonda otursak” diyordu. Gündüz yatak odasıyla salonun pek farkı olmadığını, lakin geceleri büyük bir fark olması lazım geldiğini anlamlı bir tebessümle söyledim. Cevap veremedi. Ona meseleyi doğrudan doğruya açsam, inkâr edecek, belki bu müşterek intikama rıza göstermeyecekti. Pencerenin içinde duran Herodote’un tarihini aldım.

“Size bir şey okuyacağım, fakat dikkatle, gayet büyük bir dikkatle dinleyeceğinizi vaat eder misiniz?” diye sordum.

Biraz mütereddid,

“Vaat ederim!” dedi.

Kanapeye oturduk. Son derece dikkat etmesini tekrar rica ettim. Yirminci sahifeyi açtım. Kelimeleri tek tek telaffuz ederek, cümlelerin nihayetinde anlamı duraksamalarla durarak okumaya başladım. Okuduğum yer ancak bir buçuk sahife idi. Bu bir buçuk sahifeyi işte yenen, harf be-harf, size tercüme ediyorum:

8- Bu hükümdar karısına o kadar hayran idi ki, onu dünyanın en güzel kadını zannediyordu. En önemli sırlarını tevdi ettiği ve çok sevdiği subaylarından birisine, Valilüs’ün

oğlu Giges'e karasevdasının kölesi olduğu hanımının güzelliğini abartarak anlatırdı. Az vakit sonra Candole (felaketten kaçınamıyordu) Giges'e şu konuşmayı yaptı. "Bana öyle geliyor ki, karımın güzelliği hakkında benim söylediklerime inanmıyorsun. Gözler kulaklardan daha hızlı inanırlar. Ne yapıp yapıp onu çıplak görmeye çalış.

Giges, "Ne kabul edilemez söz, haşmetmeâb! —diye haykırdı—. Bunu düşünmediniz mi? Bir esire kraliçesini çırpıplak görmesini emretmek! Bir kadının üstünden hayasını giysileriyle beraber çıkardığını unuttunuz mu? Takibe mecbur olduğunuz temel ahlak kuralları ve edebin içinde en mühimmi bir adamın kendisine ait olmayan kadına bakmamasıdır. Bütün kadınların en güzeline malik olduğunuza samimiyetle eminim. Fakat istirham ederim, benden böyle ayıp bir şey talep etmeyiniz."

9- Kralın teklifini, başına bir felaket geleceğinden korkan Giges, böyle reddediyordu. Kral, "Emin ol Giges —dedi—, ne kralından kork, (bu teklif senin için bir tuzak değildir), ne kraliçenden. O sana hiçbir fenalık yapmayacak. Öyle bir tertip yapacağım ki, hatta senin kendisini gördüğünü bilmeyecek. Seni yattığımız odaya, açık kalan kapının arkasına koyacağım. Kraliçe, çok geçmeyecek beni takip edecek. Girişte bir yer vardır ki, soyundukça giysilerini oraya koyacak. Böylece, onu tamamıyla görebileceksin. Soyunduğu yerden yatağa doğru ilerleyeceği vakit, arkası senden tarafa dönmüş bulunacağından, bu esnada görünmeden dışarı çıkıver."

10- Giges, bu tekliften yakasını kurtaramadı. İtate mecbur kaldı. Candole, onu yatılacak saatte odasına götürdü. Kraliçe gecikmedi, geldi. Giges, soyunurken onu gördü. Ya-

tağa gitmek için arkasını dönerken yavaşça dışarı çıktı. Fakat kraliçe, Giges'i çıkarken gördü. Kocasının yaptığını anladı. Bu harekete sessizce katlandı. Ve Candole'den intikam almaya karar vererek bir şey bilmiyormuş gibi göründü. Zira bütün barbar kavimlerde olduğu gibi Lidyalılarca da çıplak görünmek, hatta bir erkek için bile en büyük bayağılıktır.

11- Kraliçe, fikrini belli etmeyerek müsterih kaldı. Fakat sabah olunca en sadık subaylarının yardımını sağladı ve Giges'i çağırdı. Giges, kraliçesinin işten haberdar olmasına ihtimal vermeyerek, her vakitki gibi emrine uyarak geldi. Huzuruna çıkınca bu melike ona dedi ki: "Giges, işte iki yol ki, birisini takip etmene müsaade ediyorum. Hemen şimdi karar ver. Ya Candole'ü öldürerek benimle evlen ve Lidya tahtını ele geçir, yahut seri bir ölüm, Candole'ün hukukuna küçük bir riayet için, daha sonra seni yasak olan bir şeye bakmaktan menedecek. İkinizden birisinin mahvolması lazımdır: uyulması gereken kuralları çiğneyerek sana bu tavsiyeyi veren, yahut beni çıplak gören sen!"

Giges biraz suskun kaldı. Sonra böyle bir seçimden affı için istirham etti. Kraliçeyi tatmin edemediğini, mutlaka efendisini öldürmek, yahut kendisini mahvetmek lazım geldiğini görünce kendi hayatını tercih etti. Kraliçeye "Mademki" dedi, "arzuma aykırı olarak efendimin katli için beni mecbur ediyorsun, öğret bana, nasıl ona el kaldıracağım."

"Beni sana çıırçıplak gösterdiği aynı yerde üzerine atılacaksın, uyurken hücum edeceksin."

12- Kraliçe böylece Giges'i tuttu. Onun hiç kurtulmak çaresi yoktu. Ya kendisini, ya Candole'ü mahvetmek lazım geliyordu. Kraliçe gece bastırınca onu elinde bir hançerle oraya, kapının arkasına soktu. Candole henüz uyumuştı, Giges onu hançerledi, karısını ve tahtını zaptetti...

Kitabı kapayarak yanıma koydum. Bidar'ın yüzüne baktım. Sapsarı idi. Titriyordu. Teselli verdim:

"Sizde kabahat yok" dedim; "nafile sıkılıyorsunuz. Kabahat tamamıyla Candole'dedir."

Bidar hiçbir şey söylemedi. Biraz dalgın durdu. Sonra birden diz çökerek ayaklarıma kapandı, af talep etmeye başladı. Ellerinden tuttum. Kaldırdım. Yanıma oturttum.

"Siz susunuz ve bana müsaade ediniz" diye ağlamaya başladım.

Boncuk boncuk akan gözyaşları, birbirini takip eden hıçkırıklar arasında sordum:

"Giges benim intikamımı alacak mı?"

Zavallı saf Bidar bütün bütün sarardı. Ölecek zannettim. Dudakları titriyor, "Oh, mümkün mü? Kan, kan, bir cinayet!" diyordu. Ben elimin tersiyle gözyaşlarımı silerek ruhumun nasıl yaralandığını anlatmaya başladım. Söylüyor, söylüyor, şiddetli bir üzüntü ve heyecanla hıçkırıyordum. Eğer Candole'den intikam alınmazsa, esasen kendisine bir şey yapamayacağımı, fakat behemehal kendimi öldüreceğimi söyledim ve onu inandırdım. Sizi intikam için öldürmeye lüzum yoktu. Ahlaksızlığınızın cezasını vermek kâfi idi. Bu da evvela hodbininize indirilecek bir darbe ile başlayacaktı. Sonra boşanma sonra Bidar'la izdivaç... Sizin

üstünde oturulacak bir tahtınız yoktu... Hâsılı Bidar'ı kandırdım. Aramızda gayet masumane bir sevgi başladı. Bu bir aşk-i hakiki idi. Asla sizin hayvani meylinize benzemiyordu. Sanki tatlı ve kıymetli bir duygu selinin içinde yaşıyorduk. İntikam düşünüyor ve benim için pek lezzetli olacak uygun saati tayin etmeye çalışıyorduk. Yukarıda yazdığım gibi, planımı Herodote'un kitabından iktibas ettim. Yalnız, Bidar, Giges gibi, sizi öldürmeyecekti. Benimle gayri meşru bir temasta bulunuyor, beni –Fransızca manasıyla– öpüyor gibi görünecekti. Bu hali size bir cürmimeshut gibi gösterecek, hodbininizi insafsızca yaralayacaktık. Bu böyle oldu. Sonra, düştüğünüz şüphe içinde –hayır, şüphe değil itminan içinde– sizi bir müddet muhtarip ederek boşanmayı temin edecektim. İşte bu da oldu. Evliliğimize intizar edebilirsin. Şunu da biliniz ki, bugüne kadar Bidar bana elini sürmedi. Yatakta onu benimle yatıyor görmüştünüz. Fakat bu tertiplenmiş bir tablo idi. Hatta o kadar planlanmıştı ki, fazla olaylı ve entrikalı olsun diye, o gece dışarı çıkarken, zorla size rövelverini vermiştim. Halbuki fişeklerindeki fulminatı gündüzden çıkartmışım. Bidar'a attığınız kurşunlardan hiçbiri ateş almadı. Hatırlıyorsunuz ya? Hâsılı benim maksadım, sizin adiliğinizden, ahlaksızlığınızdan kaynaklanan kalbimdeki yakıcı hiddetimi teskin etmek, sizden intikam almaktı. Yoksa namussuzluk, nefsimin arzularına uymak, aşk ve vesaire değil. Namussuzluğu katiyen kabul etmem! Eğer namussuz yaşamaya biraz ka-

biliyetim olsaydı, sizinle yaşırdım. Ben gayet namuslu bir kadını ve daima namuslu kalacağım. Bana yaptığınız üzücü harekete karşılık hayvani duygularınızı yaralamak ve boşanmayı sağlamak üzere size gösterdiğim yatak tablosu hakikatte Eflatuni idi. Siz anlayamadınız. Bununla birlikte o gece benim yatağında gördüğünüz adam yarın meşru kocam olacaktır. Artık en kirli ve aşağılık tatmininiz –şüpheniz demiyorum, çünkü o zekilere mahsustur– ahlak dışı ve yersiz bir kötü zan, bir anlamsız iftira derecesini asla aşmayacaktır.

Efser Bidar

Bu mektubu okuduktan sonra, hayret ve hiddetten büsbütün sersemleştım. İçimdeki acı büyüyor ve daha zehirli bir tesir hâsıl ediyordu. Tamamıyla mağlup idim: Kımıldanamayacak, en küçük bir hareket bile yapamayacak derecede yaralı idim. Hemen o uğursuz Herodote'un tarihini aldım. Ömrümde ilk defa bu kitabı görüyordum. Yirminci sayfayı açtım. Okudum. Ne benzerlik! O, bu tıpkı, tıpkı benim hareketimdi! Ben de biçare Candole gibi onun eşsiz güzelliğini ikinci bir şahide göstermek meftuniyyet-i harikulademi tatmin etmek istiyordum.

Fakat o... o.. barbar mahluk bunu bir cinayet telakki etti. İntikam aldı. Gerçi beni öldürtmedi. Keşke öldürtseydi... Bu kadar acı çekmez, elem ve azabım Candole'ünki gibi bir iki dakikalık geçici bir hançer ve ölüm acısından ibaret kalırdı. Halbuki bana vurulan hançer-i intikam Candole'ün nasibinden daha müthişti.

Ben sağ ve âciz kalıyordum. Aşırı şekilde tapmaktan başka bir kusurum olmadığı halde o vücudun Giges'e ait olduğunu görüyorum. Evet, bu mektuptan bir ay sonra Bidar'la izdivaç ettiler. Aradan seneler geçti. Ben ise hâlâ, her sabah uyanırken, her gece yataarken elimden kaçırdığım Efser'i ve onların evlilik utançlarını tahayyül ederek, ruhuma, ruhumun derinliklerini sonu gelmez zehirli hançerlerin saplandığını duyuyorum. Mukaddes Kitaplar tarafından tasvir olunan cehennemlerin o öldürmeyen, fakat asırlarca yakıp kavuran kanunlara ters efsanevi ateş gibi bu hançerler beni her gün öldürmeden katlediyor, kıvrandırıyor, çırpındırıyor.

Unutmak, maziye lakayt kalmak, ehemmiyet vermemek istiyorum. Fakat mümkün mü?.. Hislerimize, fikirlerimize galebeyi arzu etmek kadar masumane bir hulya olamaz. Unutmak istedikçe daha ziyade Efser'i ve Bidar'ı düşünüyorum. Yeisimi en çok artıran eden şey hiç kabahatim olmamasına kalben inancımdır. Ben ne yaptım? Binlerce sene evvel bir başkası tarafından izhar olunmuş bir hadise-i şevk ü aşkı, haberim olmadan, gayri ihtiyari tekrar ettim. Geçmişin boşluğunun tarihin uğursuz bir gecesini dolduran namütenahi vaka-ayiden birisi benim başımda tekerrür etti. Ah, söyleyiniz, hiç kabahatim, kasıtlı sayılabilecek bir suçum var mı? Bu ezeli tekerrüre ben nasıl mani olabilirdim? Mazide barbar ve vahşi kavimlerin, bizimkiler gibi hiçbir hak ve tabiata dayanmayan münasebetsiz inançları olduğu gibi, Hint ve Yunan medeniyetleri gibi insanın içgüdülerini tahkir etmeyenler de vardı. Onlar çıplaklığı

bir ahlaksızlık değil, hatta neslin korunmasını en değerli, en esaslı bir aşaması olan cinsel ilişkiyi titizlikle saklanılacak iğrenç bir suç olarak kabul etmeyerek açıkça kutsuyorlar ve övüyorlardı; pek haksız bir gruplandırma ile diğerlerinden hiç farkları olmayan organlarımızın bazısını övünülecek ve bazısını ayıplanacak bir şey şey gibi görmüyorlardı. Aksine doğrudan doğruya cinsel teması sağlayan organları kutsal görerek resimlerini bir bereket ve ürün tanrısı gibi, tarlalara, bahçelere, mabetlere, evlerine asıyorlardı. Bugün bu tabii ve medini günlerden ne kadar uzağız.. Artık vahşet ve hayaller içinde, uydurulmuş teorik yalanlardan teşekkül eden tabiata aykırı sosyal tavranişların baskıları altında yaşıyoruz.

İster istemez tabii tekerrür affedilmez bir cinayet sayılıyor. Medeniyetimiz, genel ve ortak bir ahlak anlayışına, bir suni vahşete, cehalete, karanlığa doğru gidiyor. İşte ben de bu cehaletin canlı bir şehidiyim. Şimdi, sevgili tarihçim, “Tarih ezeli bir tekerrürdür!” görüşünüze ne kadar samimiyetle katıldığımı, katılmakta ne kadar haklı olduğumu anladınız ya!... Artık müsaade ediniz de lafımı uzatmayayım. Susayım. Yani İsağocu ve benzerleri gibi zalim ellerin tabiat ve hür düşünce üzerine “mantık ve ahlak” adıyla kurduğu cehalet ve yıkım mezarı altında gerçek rüzgarının kokusundan tamamıyla uzak bulunan bu karanlık ve medeni mezar alanımın içinde tabii medeniyetin, ölmüş tabiatın, doğru ve özgür düşünenlerin, vicdan esaretinden azap gören şu taş yığınının, özellikle zavallı kendimin tesellisi mümkün olmayan matemlerini tutayım...

TUHAF BİR ZULÜM

Bilmem eski bir derebeyinin torunu olduğum için mi, Bulgaristan'da gezerken hep kendimi öz babamın çiftliğinde sanırım. Yeşil yazlı arklar, sık gül bahçeleri, alçak tarla çitleri, geniş taraçalı gürümsüz evler, arpa ambarlarını andıran üslupsuz kiliseler, başları düşük zayıf semerli beygirler, müteferrik eşekler, semiz beyaz kazlar, hatta çamurlu pis domuzlar bile ruhuma aşınadır.

Suyun başında çamaşırlarını döven kalın çıplak baldırlı kadınları, evinin önünde ezeli çoraplarını ören hiddetli kızları, batan güneş, fundalıkları neftiye boyarken birdenbire karşıma çıkarak "Dobra veçer!" diye beni selamlayan köylüleri sanki ezelden tanırım. Bulgaristan'ın en sevdiğim yeri Lajina'dır! diye beni selamlayan köylüleri sanki ezelden tanırım. Bulgaristan'ın en sevdiğim yeri Lajina'dır! Geçen sene banyo bahanesiyle yine oradaydım. Arkadaşım, Koştanof namındaki meşhur sosyalistti. Akşamları kasabanın dışına beraber gezmeye çıkıyor, Kurtova Dağlarının üze-

rinde tutuşan bulutları seyrediyorduk. Gecelerimiz Çarşı Meydanında, Dimko'nun hanında bira içmekle, iskambil oynamakla geçiyordu. Bu eski hanın altı, eski tarzda yapılmış kocaman bir meyhaneydi. Pazar günleri tek başına yedi okka şarap içebilen babaç sarhoşlar burasını dolduruyor, gece yarlarına, sabahlara kadar gayda sesleriyle, hora gürültüleriyle bizi uyutmuyorlardı. Bir pazar akşamı yemekten sonra, Koştanof'a:

– Bizi bu gece yine uyutmayacaklar, bari bir yere gitsek... dedim.

– Nereye?

– Mesela doktorun evine! Zaten bizi çağırıp duruyor.

– Başka gece gideriz.

– Niçin bu gece gitmiyoruz? diye sordum.

Koştanof güldü.

– Seni bu gece bizim eski diplomatımıza takdim edeceğim, dedi, gayet iyi Türkçe bilir. Gençliğinde İstanbul'da okumuş.

– Nerede?

– Burada! Misafir... O da banyo için gelmiş. Ama bir gör, bak. Ne tip, ne tip. Tam "Bay Ganü".*

Akşam yemeğinden sonra Koştanof, meyhaneciden kâğıt kalem istedi. Bir mektup yazdı. "Bunu Gospodin Kepazef'e götür!" diye eline verdi.

Sonra bana döndü, mektubu gönderdiği diplomatın hayatını anlatmaya başladı. Evvela ihtilalci imiş.

* Bulgar romancısı Aleko-Konstantinof'un Bay Ganü Balanski adlı romanının kahramanı.

Sonra prenslik yapınca dahiliye memuru olmuş. Daha sonra milletvekili... Birkaç ay da adalet bakanlığı yapmış... İstanbulof'un en aziz arkadaşlarındanmış.

– Kısacası antika bir herif! diyordu. Görünce anlarsın. Kimseye meydan vermez; habire kendi söyler. Avrupa'nın diplomatlarını hiç beğenmez. Bismarck'a "düşüncesiz" der. Hele Rusya'da katiyen akli başında bir adam olmadığına yeminler eder.

Koştanof anlatırken hancı geldi.

– Gospodin, sizinle arkadaşınızı odasına çağırıyor. Kardeşinin romatizmaları tutmuş. Aşağıya inmeyecek! dedi.

– Kaç numarada?

– Bir...

– Yalnız mı?

– Yalnız...

Koştanof hızla kalktı. Koluma girdi. "Haydi bir evvel zaman adamı görmeye" diye beni çekti. Dar merdivenden çıktık. Bir numaralı oda, hanın en muhteşem odası olacaktı. Caddeye bakıyordu. Kapısı iki kanatlıydı. Koştanof, bir marş temposu tutar gibi vurmaya başladı. "Tıkı tak, tıkı tak, tak, tak tak! Tıkı tak, tıkı tak, tıkı..."

– Ne yapıyorsun? dedim, kızar.

Koştanof:

– Korkma, diye güldü. Evvela biraz sağırdır. On da beş işitir. Sonra gayet şakacıdır. Ciddiyetten pek o kadar hazzetmez.

İçerden Türkçe kalın bir ses aksetti.

– Gir, be oğlan...

Koştanof yine güldü:

– Bir “tip” dedim ya... Bulgarlarla bile Bulgarca konuşmaz. Sanki herifin anadili Türkçe... Türkçeyi diploması lisanı sanır...

Sonra kapıyı itti. Bu oda hakikaten biraz süslüceydi. Pencerelerinde storlu mavi perdeler vardı. Duvarda Ferdinand’la Boris’in yağlıboya basma resimleri asılıydı. Keskin bir tentürdiyot kokusu yüzümüze çarptı. Hava sıcak olduğu halde camlar inikti. Gospodin Kepazef, köşedeki divana oturmuş, üstüne kırmızı bir velse örttüğü ayaklarını karşısındaki koltuğa dayamıştı. Sakalı, saçı bembeyaz, yüzü kıpkırmızıydı. Bizi görünce geniş bir kahkaha savurdu:

– Ulan Koştanof! Sen ne arıyorsun burda be!.. diye haykırdı. Köylüleri aldatmaya mı geldin?

– Hayır, banyo yapmaya.

– Anlat sen benim külahıma! Ah ben hükümette olsam... Size gık dedirtmem! Ne ise, oturun bakalım.

Birer sandalye çektik. Karşısına oturduk. Koştanof’a:

– Ne var, ne yok? Söyle bakalım! dedi.

– Hiç Gospodin.

– Nasıl hiç? Siz yeni türemeler her şeyin adını “hiç” koydunuz.

Sonra beni bir süzdü. Çakır gözleri üflenmiş bir alev gibi parlıyordu.

– Bu da kim? dedi, yeni yamaklardan mı?

– Hayır, Gospodin. Bulgar değil...

– Ya ne?

– Türk.

– Türk mü?

– Evet.

Başında kalpak vardı. Koştanof şaka söylüyor sandı. Güldü. Biraz durakladı. Fakat Koştanof temin edince inandı. Ben de gülümsüyordum.

– Ne arıyor burada?

– Banyoya gelmiş, hem benim ahababım.

– Yoksa sen de mi sosyalistsin? diye yüzüme baktı.

– Hayır! dedim.

Koştanof atıldı:

– O nasyonalist, Gospodin!

– Haydi bre oğlan! Eğleniyor musun? Türkte ne sosyalist olur, ne nasyonalist... diye bir kahkaha attı.

İnsan ne tuhaftır. Bir Türk bu sözü söylese belki hiç aldırılmazdım. Fakat bir Bulgarın böyle azıcık bağırışı beni müteessir etti. Galiba kızardım.

– Fakat Gospodin, niçin olmasın? dedim, işte ben bir nasyonalistim.

– Türk değil misin?

– Evet.

– Öyle ise bir şey olamazsın be oğlum.

– Niçin olamayayım?

– Çünkü Türksün be oğlum.

– Acayip! diye dudaklarımı büktüm.

Canımın sıkıldığını Koştanof da gördü. “Ama Gospodin, bunlar Genç Türkler!” diye tamire kalkmak istedi. Fakat ihtiyar diplomat kafasını sallıyor:

– Türkün genci de ihtiyarı da birdir! Ben onları bi-

lirim. Benim kadar dünyada kimse Türkleri bilmez! diyordu.

Koştanof manalı, manasız itirazlar etti. Nihayet:

– Türklerde hiçbir şey, hiçbir fikir, hiçbir ideal yoktur. Yalnız bir şey vardır, dedi.

İkimiz de birden sorduk:

– Ne?

– Taassup!

– ...

– Evet taassup! Ben Türklerin bu taassuplarından Bulgaristan'da çok istifade ettim. Eğer bugün hükümette olsam yine istifade ederdim. Hatta İstanbulof, benim dâhi olduğuma inanırdı. Devletimiz yeni teşekkül ettiği zaman ben olmayaydım, Bulgaristan bugünkü Bulgaristan olamazdı. Çünkü Türk o kadar çoktu ki... Mutlaka Sobranya'da müsavi gelecektik. Kabinenin yarısı da bir gün onlardan olabilirdi. Fakat ben! Fakat ben...

Kırmızı velensenin altındaki ayaklarını topluyor, kılılı ellerini göğsüne vurarak, Koştanof'u gösteriyor:

– Bu cahil gençler bizim kıymetimizi bilmezler. Ama tarih görecektir, diyordu.

Türklerin taassubundan nasıl istifade etmişti. Merak ettim. Sordum:

– Rica ederim, Gospodin! Türklerin tassubundan nasıl istifade ettiniz? Bunu söyler misiniz?

– Söyleyeyim be...

– Teşekkür ederim! dedim.

Koştanof da merak ediyordu. İhtiyar, velensenin altındaki ayaklarını, yüzünü buruştura buruştura toplama-

dı. Bağdaş kurdu. Cebinden büyük bir tabaka çıkardı. Hazır kalın sigaralardan ikimize verdi. Kendi de bir tane yaktı. Anlatırken kafasını, kollarını, bütün vücudunu sarsıyor, ara sıra dizlerine vuruyordu.

“... İstanbulof’un çocukluk arkadaşıyım. İstanbul’da da beraber okuduk. Hükümet kurulunca komitalarla bir kongre yaptık. O vakit Bulgaristan’ın yalnız ismi vardı. Ahali, yarı yarıya, belki de yarıdan ziyadesiyle Türktü. Bu bir meseleydi. Beyinsizler hep bir ‘katliam’ düşünüyorlardı. Bir gün İstanbulof bana:

– Bu Türkleri ne yapacağız? diye sordu.

Ben:

– Kolay! dedim. Hepsini Türkiye’ye göndeririz.

– Nasıl gönderebiliriz. Hiç yerlerini yurtlarını terk ederler mi? dedi.

– Ederler, dedim.

İnanmadı. O da bir katliam lazım fikrindeydi. Halbuki bu katliama layık olan Rumlardı. Çünkü başka türlü Bulgaristan’dan çıkarılamazlardı. Nitekim sonra yapıldı. Türklere böyle kanlı muameleye hacet yoktu. Ben biliyordum ki, onların en aziz duyguları taassuplarıdır. Küçükken aralarında büyüdüm. Komşularımız hep Türktü. Bunların kimseye gazezleri yoktu. Hatta kendilerine o kadar kötülük yapan Ruslara bile fenalık etmezler, yaralılarına su, ekmek, ilaç verirlerdi. Bütün hayatları karanlık bir taassuptan ibaretti. Mesela domuza fena halde gazezdiler! Domuz! Bu ne? Allahın zavallı bir hayvanı be! İnsana hiçbir zararı dokunmaz, kendi halinde bir mahlukcağız... Fakat Türk bu zavallı hayvana öyle gazezdir ki... Görünce tüyleri ürperir,

şeytanı görmüş gibi kızar. O vaktin genç Bulgarları, yani biz, memuriyetlere dağılırken İstanbulof'a:

– Ben hiç Bulgar bulunmayan bir yere gideceğim. Birkaç senede orasını bütün Bulgarlık yapacağım! dedim.

– Fakat Avrupa? Fakat Avrupa! diye başını salladı.

Hâlâ beni katliamcı sanıyordu.

– Kimsenin burnu kanamayacak! dedim.

– O halde ne yapacaksın?

– Tuhaf bir zulüm... dedim.

– Nasıl? dedi.

Söylemedim. Deliorman'a kaymakam oldum. O vakit orada ilaç için olsun bir tek tane Bulgar yoktu. Hemen bir aile Makedonya muhaciri getirttim. Kasabaya yerleştirdim. Gizli ödenekten dört lira verdim. On-on beş domuz tedarik ettirdim. Makedonyalıya:

– Domuzlarını aç tut. Hiçbir şey verme. Sokaklarda, bahçelerde, tarlalarda, kendilerine yiyecek bulsunlar! dedim.

Domuzlar kasabaya yayıldı. Türklerin halini bir görmeliydin. Hepsi fena halde kızdılar. Bütün ihtiyaçları ertesi gün huzuruma geldi.

– Bulgarların domuzları sokaklarda geziyor, çeşmelerin yalaklarını kirletiyorlar. Tarlaları eşıyorlar. Biz buna tahammül edemeyiz... dediler.

Ben onlara uzun bir hürriyet nutku çektim. Allahın yarattığı mahlukların hiç kabahatleri olmadığını, keçi, inek, öküz, tavuk gibi, domuzların da hür yaşamak hakları olduğunu söyledim.

– Biz sizin koyunlarınıza kızıyor muyuz? dedim.

Cevap vermediler. Fakat artık domuzların içtiği çeşmeden su alamıyorlar, domuzların gezindiği çayır-lıklarda soyunup yağlanıp güreşemiyorlardı. Altı-yedi ay içinde küçük sürü üredi. Hemen bütün kasabayı kapladı. Türkler baktılar ki, bu mahluklardan kurtuluş yok, birer birer hicrete başladılar. Evvela en zenginler tası tarağı topladı. Mallarını, tarlalarını yok pahasına satıyorlardı. Ben hükümet namına boyuna alıyordum. İstanbul'a kapağı atan, bir-iki hafta sonra hemen akra-balarını gelip alıyordu. Köylüler de, kasabalıların arka-sından ayrılmıyorlardı. Ben habire Makedonya muha-ciri getiriyordum.

Uzatmayayım. Bulunduğum yerde, iki senede, bir Türk nüfusu kalmadı. Evet... Hepsi ateş önünden ka-çarmış gibi yüzlerce senelik yerlerinden, yurtlarından uzaklaştılar. İçinde hiç Bulgar bulunmayan Türk kasa-balarına hükümet benim bulduğum yöntemi tatbik etti. Yeni bir aile Makedonya muhaciri, küçük bir sürü do-muz!.. Hepsi bir sene sonra yarı yarıya iniyordu. Be-nim icadım olan bu tuhaf zulüm İstanbulof'un çok ho-şuna gitti. Beni ne vakit görse:

– Sen dâhisin bre!.. Sen Bismarck'tan büyüksün bre!.. diye boynuma sarılır, alnımdan öperdi.

Evet, Bismarck, Alsace-Lorraine için benim gibi bir çare bulamıyordu. Yok lisani konuşturmamak, yok okulları kapatmak... Ne çirkin, ne vahşice hareketler... Halbuki, bilene n ama, Fransızların da taassubuna do-kunan, tabii, bir şey vardı. Onu keşfedip tatbik etseydi, bir senede, bu vilayetleri Almanlaştırırdı. On sene ev-

vel Petersburg'a gitmiştim. Sazanof'la görüştim. Malum ya, bu hımbıla Avrupa'da diplomat derler.

– Siz İstanbul'u almak istiyorsunuz, değil mi? diye sordum.

Hiç tereddüt etmedi:

– Evet, diye başını salladı.

– O halde İstanbul'u almak çok kolaydır. Size öğreteyim! dedim.

– Nasıl? dedi.

– Sizin tasavvur ettiğiniz gibi cihan harplerine, Avrupa muharebelerine lüzum yok. Sade, basit bir sistem!

– Nasıl? dedi.

– Türkleri İstanbul'dan hicrete mecbur etmek, sonra yerlerine yavaş yavaş Rus muhacirleri göndermek. Yirmi beş sene içinde İstanbul'da bir Türk kalmaz. Halis bir Rus şehri olur! dedim.

– Fakat bu nasıl mümkün olur? diye tekrar sordu.

– Gayet kolay! dedim.

Türklerin körü körüne kara taassuplarından başka hiçbir siyasi fikirleri olmadığını, vatanı, yurt olarak bilmediklerini, İstanbul'daki her Türk mahallesine bir aile Bulgar, yahut Rus yerleştirip yanlarına da serbest gezebilmek şartıyla birer sürü domuz verirlerse, az vakitte bütün Türklerin çil yavrusu gibi dağılacaklarını anlattım. Eşek! İnanmadı. Evet eşeğin biri... Başkentine göz diktiği milletin daha ruhunu bilmiyordu. Siyasetime güldü. Hatta sözlerimi şaka zannetti. Bizim büyükelçiye demiş ki:

– Gospodin Kepazef ne tuhaf adam! İlk defa gö-

rüştüğümüz halde benimle şaka etti.

Evet, eşek! Avrupa'da, Hele Rusya'da siyasetten anlayan bir tek adam yok... Hepsi eşek, hepsi..."

İhtiyar diplomat sigara üstüne sigara yakıyor, her defasında bize de zorla birer tane yaktırıyor, eski başarılarını anlata anlata bitiremiyordu. Gece yarısı yaklaştı. Ben sıkılıyordum. Koştanof ızdırabımı anladı. Yatmak için müsaade istedi. Duman dolu odadan çıktık.

Dışarıda bana dedi ki:

– Sakın söylediklerinin hepsine nokta noktasına inanma.

– Yalan mı söylüyor? diye sordum.

– Hayır.

– Ey?

– Mübalağa!.. Onda beş firesini çıkar...

Odama çekildim. Soyundum, yatağa uzandım. Fakat gözüme uyku girmedi. Ateşsiz bir humma her tarafımı yakıyor, soğuk soğuk terliyordum. Yavaş yavaş aşağıdaki hora gürültüleri, gayda sesleri kesildi. Etraftaki horozlar ötüyor, sabah oluyordu. Uyumak azmiyle gözlerimi sıkı sıkıya kapadım. Yüzükoyun döndüm. Pis, cılız bir domuz sürüsü önünden cesur ecdadımın, yiğit kan kardeşlerimin, saf milletimin kavukları düşerek, atları arabaları bataklıklara saplanarak; topları tüfekleri, kadınları kızları, çolukları çocukları yollara dökülerek bir çılgın ordusu halinde kaçıştıklarını görüyor gibi oluyordum.

Ah, evet, o gece hiç uyuyamadım!

MEHDİ

“Ve liküllü kavmin hâd*”

Ne tuhaf, fakat ne acıklı bir raslantıydı! Serez istasyonundan bindiğimiz ikinci mevki kompartımanda beş kişiydik. Ve beşimiz de Türk Müslümandık... Geçen felaket ve bozgun** yılının canlanmış da kalmış uğursuz ve karanlık damlalarına benzeyen birçok karga sürüleri, sahipleri öldürülen boş ve sürülmemiş tarlalarda dolaşıyordu. Tren hareket ettiği vakit hepimiz bir defacık selamlaşmış ve sonra, o yalnız esir ve perişan Müslüman memleketlerinden duyulan yakıcı ve dondurucu ağır tevekkülün taştan sessizliğiyle susmuştuk. Hava pek soğuktu. Kapalı camların ince buğularından, minareleri yıkılmış, mescitlerinin üzerine haçlar asılmış تنها köyleri görüyor gibi oluyorduk. Bu köyler uzaklarda, ta ufkun nihayetindeki mor sislerin içinde idi. Şimdi ezanın sustuğu bu öksüz yurtlara çan-

* Her kavme doğru yolu gösteren biri gelecektir.

(Kur'an, sure: 15, ayet: 8)

* Balkan Savaşı (1912)

larını ulutmak için, Selânik'e vapur vapur gelen Kafkasya Rumları yerleşiyorlardı. Susuyorduk. Ve sanki bize, milyonlarca kan ve din kardeşlerimizin ölümünü hatırlatan dışarısını, bu düşmanın öz vatanımızdan zorla kopardığı altın sahraları görmemek için önümüze bakıyorduk. Karşımdan bir ses:

– Kendimi Türkiye zamanında zannettim, dedi. Yanımızda hiç yabancı yok!

Gülümsedim. Başımı salladım. Bu ufak bir beydi. Daha bıyıkları yeni terliyordu. Ellerini kaputunun cebine sokmuş, bir şeyden ürküyor gibi başını omuzlarının arasına çekmiş, kumral ve ince kaşlarını yukarı kaldırmıştı. Zayıf ve kansızdı. Yüzü masivadan gölgeleyen ruhani ve masum bir beyazlıkla parlıyordu. Öbür köşede pencerenin dibinde, beyaz sakallı, siyah cübbeli bir hoca, ihtiyar, hasta, güçsüz ve alacalı bir yığın gibi uyukluyordu. Yanındaki şişman ve yeni seyahat elbiseleri giymiş, siyah ve alafranga sakallı beyefendi bana baktı. Güldü. Onun karşısındaki sarı, uzun boylu, son moda bol elbiseli, kuvvetli ve gözleri parlak bir genç:

– Ah, bu dünya!.. dedi.

Susuyorduk. İki senedir sanki hiçbir şey değişmemişti. Bir an içinde “Türkiye idaresindeki Selânik'e gidiyorum” hayaline kapılıyor ve kapıyı kırmızı fesli bir kondüktörün açacağını bekliyordum. Ve bilmem nasıl mantıksız bir cesaretle. Serezli ufak bey korkmuyor, içimizden birisinin Yunan hafiyesi olabileceğine ihtimal vermiyordu.

– Acaba buralarını ne vakit Türk askeri gelip alacak? dedi.

Ben daima bilmek, öğrenmek, anlamak, tanımak, anlatmak istemediğimiz şeylerin üstüne attığımız basmakalıp bir sözü ağızımdan kaçırdım:

– Allah bilir!

İhtiyar hocanın önündeki şık ve iri genç, kalın ve al burnunu küçük parmağının uzun tırnağıyla kaşıyarak:

– Allahın bildiği malum bir şey! diye güldü. Lakin kul da bilir ki, artık buralara Türk ayağı basamaz.

– Niçin basamasın? diye haykırdım.

Uyuklayan beyaz sakallı hoca uyandı. Başını kaldırdı. Bize ayrı ayrı baktı. Ben Yunanistan’da olduğumu unutmıştım. Ağaçlar, hendekler pencerelerin arkasından hızla geçip gidiyordu. Şişman ve pek zengin olduğu halinden anlaşılan beyefendi etrafına bakınarak:

– Yavaş konuşsak... dedi ve bana dönerek devam etti: Oğlum, eğer iftihar olunacak bir şeyse, hiç zahmet çekmeden ben de sizin kadar Müslüman ve mutaassıp olabilirim. Mülkiye-i Şahane’den çıktım. On sekiz sene kaymakamlık ve mutasarrıflık ettim. İşte size söylüyorum ki, Müslümanların yaşamaya hakkı yoktur. Ve Türkler asla bir daha buralara gelemez. Türkiye’de ağızıma alamayacağım hakikatleri burada sizden saklamaya lüzum yoktur. Zira hür ve medeni bir hükümet arazisindeyiz. Ne şu muhterem hoca efendi ve ne de siz dinsizliğimi, islamlığın aleyhinde olduğumu iddia ederek kafamın kesilmesini, asılmamı isteyecek bir evvel zaman adaletini burada bulamazsınız; medeniyetleri, terakkileri, itilaları, tarihleri hep dinler yapar. Dinler bir kâinatı yıkar, yerine, ikinci bir kâinat kurar. Fertle-

rin bütün hareketlerindeki esasları kımıldatan, sosyolojide büyük ana hatlarını çizen dindir. İslamlık ise fertlerindeki cemaat ve milliyet eğilimlerini bozarak hepsini karanlık bir taassubun görmez körlüğü içinde yaşatır. Sözüme şahit, işte bütün dünya yüzündeki Müslümanlık... Yüz milyonlarca Müslüman ve bizim milletimiz olan elli milyon Türk hâlâ on üç-on dört asır evvelki hurafeler ve efsanelerle çırpınıyor. Rusya'daki Türkler, Bosna-Hersek, Rumeli, Hive, Buhara, Acemistan, Türkistan, Afganistan, Bulucistan, Hindistan, Mısır, Trablus, Sudan, Tunus, Cezayir, Fas, Sahra-yı Kebir, Zengibar, Cava, Somali, Sumatra... Daha sayayım mı? Hâsılı bütün İslamlık bugün gelişmiş, kuvvetlenmiş, ilerlemiş Hristiyan milletlerin boyunduruğu altında... Yalnız bizim Türkiye'nin yalancılıktan bir bağımsızlığı var. Ama ne bağımsızlık... Gümrüklerine on para zam edemez. Düşmanlarıyla rahat bir anlaşma yapamaz. Başkentteki Hristiyan okullarının içine giremez. Kısacası İslam tarihinde okuduğumuz yüz şu kadar İslam hükümetinin mahvına sebep olan faktörler hâlâ Türkiye'de duruyor. Aynı kanunlar, aynı şeylere tesir edince neticeler de aynı olur. O halde Türkiye'nin de diğer Müslüman hükümetleri gibi mahvolacağı, tarihten namı silineceği ve biz Türklerin de bütün Müslümanlar gibi yakında İstanbul'u alacak olan Hristiyan efendilerimize sadakatle dua ederek hayatımızı diğer dinsizlerimiz gibi miskin miskin taassup, cehalet ve rezalet içinde geçireceğimiz muhakkak... ve...

Bu ateşli ve mutaassıp bir dinsizdi. Ona mantık ve kıyaslarını yaparken, hissine ve taassubuna kapılma-

masını tavsiye edecektim. Susmasını, lafının sonunu bekliyordum. Serezli genç bey, kafasını zayıf omuzlarının arasından çıkarmış, güzel ve şahane gözlerini açmıştı. Mülkiye-i Şahane mezunu eski mutasarrıfın birdenbire sözünü kesti.

– Ya Mehdi? Mehdi çıkmayacak mı?

– Hangi Mehdi?

– Hangi Mehdi olacak? Daha onu bilmiyor musun? Mehdi çıkacak. Müslümanların başına geçecek. Gâvurların hepsini öldürecek. Bütün dünyayı Müslüman yapacak.

Şişman beyefendi tombul ve beyaz elleriyle karnını tutarak gülüyor, al yanakları pençe pençe kızarıyordu. İhtiyar hocanın karşısındaki genç de, zavallı Serez beyinin saflığına gülmekten kendini alamıyor.

– Ey küçük bey, bu Mehdi ne vakit çıkacak? diye eğleniyor, bari yakında gelecekse nafile çiftliklerimizi yok pahasına gâvurlara satmayalım... diyordu.

Lokomotif düdüğünü çalıyordu. Ben “Mehdi” bekleyen saf çocuğu nasıl müdafaa edeceğimi düşünüyordum. Öbür köşedeki beyaz ve büyük sarıklı, ihtiyar ve sakin hoca efendi doğruldu. Büyük, derin ve küçük gözlerini açtı. Siyah ve kalın cübbesinin temiz eteklerini düzeltti. İlk defa ağzını açıyordu.

– Mehdi’ye gülüyorsunuz ha... dedi.

Ben yeryüzünün dümdüz olduğunu, balığın üzerinde öküzün boynuzunda tıpkı bir tepsi gibi durduğunu fenle ispata kalkacak bunak bir yobazım Mehdi hakkında saçmalayacağı budalalıkları duymamak için başımı pencereye doğru çevirdim. Hoca efendi, yaban-

cı olmadığım garip bir tecvidin ağır ve hususi ahengiyle lafa başladı. Ama ben de artık dışarı bakamadım. Onu canü gönülden dinlerken, Serezli genç bey gibi benim de ağzım birkaç santimetre açık kaldı.

– Bu Mehdi kimdir, biliyor musunuz evlatlar? Gâib olan on ikinci imam! Bütün Müslümanlar onun gelmesini bekliyorlar... Bu şüphesiz bir hayal. Bu hayalin nereden ve nasıl tesirlere çıktığını size söyleyeyim: İslamlık bir mefkûredir. Öyle yüce, metin, yüksek bir mefkûre ki... Taarruzi her Müslüman, İslam olmayan memleketleri almak, oralarını hep Müslüman yapmak emelini besler. Zaman, fitneler ve nifaklar arasında geçmiş, İslam hükümetleri birer birer yıkılmış. İslamlar esir düşmüşler. Fakat her esir Müslümanda İslamlık mefkûresi şuursuz bir anane, bir ümit, bir emel bırakmış. Esirliğin ağır ve ateşli zincirleri altında inleyen her Müslüman, bir kurtuluş gününden ümidini kesmemiş. Ve bu ümidinin fiile çıkarılmasını tekrar bir gün meydana çıkacak olan on ikinci imama, Mehdi'ye atfetmiş. Bu Mehdi İslam milletlerini şuursuz bir emniyetle beklediği kurtarıcı çıkıp bütün Müslümanları acıklı durumdan kurtaracak mı? Bütün İslam diyarlarında, Rumeli'nin, Asya'nın, Hindistan'ın köylerinde, Afrika'nın vadilerinde Müslümanlar hep bir kurtarıcıyı, bir Mehdi'yi beklerler; Mehdi'ye dair birçok masallar, hikâyeler vardır. Bunlara büyük ve perişan bir ümit, yaralanmış ruhunda uyuyan en garip ve muhteşem şiirler de karışır. “Ak Minare” vesaire gibi... Lakin

bu Mehdi sahiden gelecek mi? Hayır ve evet... İslam ruhu şuursuz bir saflık ve güvenle her halasçı gibi sivrilen kahramana bu adı verir. Fakat o muvaffak olmayınca, "Mehdi" kelimesi "mütemehdi" olur. Yine haki ki Mehdi beklenilmeye başlanır. Ama... Ama, hayır... Öyle bir Mehdi ortaya çıkıp bütün İslamları birleştirerek istilacılardan bir anda intikam alamayacaktır. Lakin bu esirlik de kıyamete kadar sürecektir mi? Hayır, hayır... Mutlaka bir gün İslamların öcü alınacaktır. Ama nasıl? Buna büyük ve mukaddes kitabımız Kur'an-ı Kerim cevap veriyor. Diyor ki: "Ve liküllü kavmin hâd..." Evet bütün kavimlerin kendilerine özgü hâdileri vardır. Onları hidayete eriştirir. Mesela Bosna-Hersek'teki Müslümanları halife gidip kurtaramaz. Onlar çalışırlar, içlerinden bir fedakâr, birçok fedakâr çıkar. Silaha sarılırlar. Esirlikten kurtulan Hristiyan milletlerin kurtarıcılarını taklit ederler. Cezayir'dekiler, Fas'takiler, Tunus'takiler, Sudan'dakiler, hatta Mısır'dakiler de öyle... Başka yerlerdeki de öyle... Kendi içlerinden, kendi kavimlerinden kurtarıcı hâdiler yetişecek. Mensup oldukları kavmin başına geçecekler. Sonra... Esirlikten kurtulan, kafaları ilim ve akıl tutmaya başlayan İslam milletler, Hristiyan milletler gibi, aralarında bir "Uluslararasılık" teşkil edecekler, ki işte bu "İttihad-ı İslam" mefkûresinin hakikatidir. Artık bu "İslam uluslararasılığı" mefkûresi hakikat haline girince, "Hristiyan uluslararasılığı" yani Avrupalılar, zayıf ve korumasız buldukları küçük İslam ka-

vimlerin üzerine hep birlikte yüklenemeyecekler. İşte bu dengeden dünya yüzünde ancak o vakit “hak ve hukuk” doğacaktır. Bir kavmin hâdileri, o kavmi gaflet, cehalet, idraksizlik uykusundan uyandıranlardır. Biz Türkler kurtarıcılarımızın elindeki mukaddes ve hidayet ışıklarının aydınlattığı milli bir mefkûreye doğru yürüyerek, altında inlediğimiz zincirleri kıracak, diğer Türk olmayan İslam kardeşlerimizin bile imdadına yetişeceğiz. Ve bizim gibi her İslam kavim de kendi hâdisini beklemekle haklıdır. Bu müjdeyi biz Müslümanlara Kur'an-ı Kerim vermiştir. Evet. İşte Kur'an-ı Kerim elimizde... Bir Mehdi yoktur. Fakat birçok hâdiler olacaktır.

Halk tabakası, o tek ve hayali Mehdi'yi beklerken biz, Türk, Arap, Fas ve diğer İslam düşünürleri, kendi hâdilerimizi, hakiki Mehdileri beklemeliyiz. Ve onların ortaya çıkıp çıkmayacaklarından bir an için olsun şüphelenmemeliyiz...

Bilmem hangi istasyonda durmuştuk. Trenin kapısı birdenbire açıldı ve ihtiyar hoca susuverdi. Esmer bir kondüktör, silindir şapkalı bir Ruma:

– Buyurunuz... diyordu.

Bu herif bize tarif olunamayacak derecede derin bir nefret ve tiksintiyle bakarak, Rumca:

– Fakat burada Türkler var! diye durdu.

Suratını ekşiterek hepimizi ayrı ayrı süzdü. Kahraman kondüktör hemen yararlığını gösterdi:

– Haydi bre... Öbür başa toplanın! Burada pence-
renin önünde mösyö rahat edecek...

Hoca ile karşısındaki genç yüzlerini yere eğerek bizim tarafımıza gelip sıkıştılar, giren şık ve küstah mösyö, şapkasını çıkarıp, ayaklarını karşıki kanepenin üstüne uzattı. Adeta yattı. Sigarasını yaktı. Tekgözlüğünü takarak bize bakmaya başladı. Sözüünü tamamlayamayan ihtiyar hoca yaralı ve can çekişen düşkün bir aslan gibi yeniden uyuklamaya başlamıştı. Şimdi biz, yine, o yalnız esir ve perişan Müslüman memleketlerinde duyulan yakıcı ve dondurucu ağır tevekkülün taştan sükûnuyla susuyorduk.

Yolcu mösyö, sigarasının küllerini üzerimize fırlatıyor, tükürüyor, sonra avazı çıktığı kadar Bizans İmparatoru ve Yunanistan Kralı XII'inci Konstantin için bestelenmiş Fransızca bir şarkıyı haykırıyordu.

Biz susuyorduk... Tren seyrek ve fasılalı ağaçlıkların arasından geçiyordu. Ve Türklerden kalma sarı badanalı eski karakollar, bu yollardan kaçarken mahvolmuş gafil bir milletin dinsiz ve yıkık mabetleri gibi, ikişer, üçer kilometre ara ile sıralanmış hâlâ duruyordu. Susuyorduk. Zannederim hepimiz –hatta İslamlıktan ümidini kesmiş olan açık fikirli, şişman mutasarrıf emeklisi bile– hepimiz, mukaddes kitabın her kavme vaat ettiği hâdileri düşünüyor, Türklerin Mehdi'sinin ne vakit çıkacağını kendi kendimize soruyorduk. Yolcu mösyö Türklüğe ağza alınmaz küfürlerle kafiyelemiş Rumca şarkılar da bağırmaya başlamıştı. Biz susuyorduk. Ve benim gözlerim, hep o beyaz bir kurtuluş ve ümit şafağının uzak bir aksi gibi parlayan beyaz sarıya, ihtiyar hocanın uyanık bir dalgınlıkla sallanan büyük ve nurlu başında dalıyordu.

NEZLE

-Hüseyin Rahmi Beye-

Tek atlı arabasının pufla, ipek şiltesine uzanmış; kuştüyünden, iri, pembe yastıklara dayanmış; gözleri açık, uyur gibi duran Masume Hanım, yoldan yaya geçenleri hiç görmüyordu. Ufuktan kırk elli mızrak boyu yükselmiş yakıcı güneşin, beyaz keten tenteden süzülen ince görünmez ışıkları sık kıvrıkcık kirpiklerini, kavuniçi başörtüsünün altın pullarını, erguvanî yeldirmesinin hâreli kıvrıntılarını yaldızlıyor, arabanın mavi perdelerini hiçbir rüzgâr kımıldatmıyordu. Bugün hıdrellezdi... Bütün halk Çırpıcı Çayırına akıyordu. Sucular, şerbetçiler, yemişçiler, kâğıt helvacıları; harupçular, oyuncakçılar, gazozcular, macuncular, simitçiler, şekerciler... Daha birçok ayak satıcıları, yolun fesli, takkeli, sarıklı, şapkalı, arakiyeli, yeldirmeli, kavuklu, çarşafı alaca kalabalığına karışmış, bağırarak, alışveriş ederek yürüyorlardı. Gök bulutsuzdu. Hava o kadar sıcaktı ki... Yorulan irili ufaklı külhanbeyleri dinlen-

daş kurmuşlar, yazma mendilleriyle terlerini siliyorlar, geçenlerin arasından tanıdıklarına vakit vakit hep bir ağızdan,

– Uç baba torik! -diye bağıryorlardı.

Masume Hanımın arabasını çeken yağız at denizden çıkmış gibi sırlıslılandı. Yelesinden, dizlerinden, kuyruğunun ucundan sular damlıyor, sırtından açık mavi bir duman tabakası kalkıyordu. Zavallı hayvan bir saattir, üç yüz okkadan fazla bir yükü sürüklüyordu. Dizginleri kullanan Himmet, çamyarması bir Anadolu uşağıydı. Dik yokuşlarda bile –ata yardım için– bir dakikacık olsun inmiyor, habire kamçıyı yapıştırıyor, yanından geçen çift atlı, narin hafif paytonlarla yarışa kalkıyordu. Hele ağırlığıyla yayları birbirine yapıştirarak hiç elastikiyetlerini bırakmayan Masume Hanım, Himmet’in iki misli kadardı. Aslında şişman değildi. Fakat o derece iri idi ki... Kafdağının arkasından insanların içine gezmeye gelmiş bir dev padişahının kızı sanılacaktı. Bununla beraber ablak yüzü çok renkli, çok güzeldi. Al yanaklarından, kırmızı küçük dudaklarından sıhhat taşıyor, büyük siyah gözlerinde alevli kıvılcımlar parlıyordu. Çırpıcı Çayırının daimî seyircileri onu iyice tanırlardı. Daha arabasının yağız atını, mavi perdelerini uzaktan görür görmez,

– Hişt ulan! “Aydede” geliyor! –diye birbirlerine dörterler, seyretmeye hazırlanırlar, soğuk, tatsız, münasebetsiz laflar atarlardı.

Bugün sıcağın tesirinden mi, Hıdrellezden mi, her nedense, seyirciler arsızlık için çayıra varmasını beklemediler. Daha yolda tacizliğe başladılar:

– Ah anam, yıkıl da altında kalayım!

– Karnıma bas da, canım ağzımdan “ah” diye çıksın...

– Kaymak mısın, mübarek!

– ...Bakayım da hiç olmazsa gözüm doysun!

– Muşamba değil, sana cam fener, cam fener.

– Uç baba torik!

Vesaire vesaire...

Masume Hanım, her vakit kendini sinirlendiren, yüzünü buruşturan bu münasebetsizliklerin hiçbirini duymuyordu. Bugün ruhunda bir üzüntü vardı. Gizli, derin, teselli kabul etmez bir matem canını sıkıyordu. Çünkü, işte, bu Hıdrellezle otuz dokuz yaşına girmiş bulunuyordu. Tam on seneden beri duldu. Ömrü bir rüya gibi geçiyor, günler, haftalar, aylar, yıllar bir saniye kadar hüküm sürmüyordu. Zengindi. On sene evvel ölen ihtiyar, inmeli kocasından Edirnekapı'sında koca bir konak, birçok mal, bir han, iki hamam kalmıştı. Ah, işte on senedir tekrar varacak boyu bosuna uyar, hotozu hotozuna uygun bir adam bulamamıştı. Kendini isteyenler hep cılız, sıska, ihtiyar, bunak adamlardı. O genç, dinç, kendisi kadar kuvvetli bir koca istiyordu.

Bu, vardığı zaman canlı bir ölüye benzeyen eski kocasının daha sağlığında uzun uzadıya kurduğı bir emel bir arzuydu. Bu, onun en samimi, en azgın bir emeliydi. Ama böyle bir bey, bir efendi çıkmıyordu. Uç bin şu kadar gün kısmetini bekledi. Adaklar adadı. Bakıcılara, niyet kuyularına, Tezveren Dede'ye gitti. İstedığı bir türlü gelmiyordu.

Araba birdenbire sarsıldı. Masume Hanım daldığı

hülyalardan uyandı. Etrafına bakındı. Yolun üzerindeki bir sel yarıntısını geçmişlerdi. Himmet atı kırbaçlıyor, alabildiğine,

– Deh, deh... -diye bağıırıyordu.

Bu ne kalabalıktı, Yarabbi! Kadın erkek, çoluk çocuk, redingotlu, lalalı, atlı, arabalı, hatta bisikletli bir sürü! İğne atılsa yere düşmeyecek... Laternaların, zurnaların, çiftenaraların, çiğ sarı basmadan şalvarlı, göbek atan, hampur çeken Çingene karılarının uğultusu bütün yüreğini sıktı:

– Himmet! Çırpıcı'ya değil, Çıfıt Burgaz'a sür! –dedi.

Sağa giden bir yola saptılar. Tarlalar yemyeşildi. Ufkun nihayetinde ağaçlıklar görünüyordu. Ama caddeden uzaklaştıkça, yolun gürültüsü azalıyor, hafif bir uğultu haline giriyor, tarla kuşlarının cıvıltıları işitiliyordu. Yakmadan kavuran bir ilkbahar sıcağı Masume Hanıma fena tesir etti. Bütün vücudundaki kanlar altüst olmuş taşmak istiyor, kulakları çınlıyor, gözlerinin önünde kırmızı kırmızı, menekşe renginde noktalar dolaşıyordu. Evet, otuz dokuz yaşında idi... Böyle kükümav gibi, yapayalnız yaşadıktan sonra, paranın, rahatın, malın, mülkün ne önemi vardı? Kısmetini bekleye bekleye nihayet ihtiyarlayacak, şimdi kalbini böyle şiddetle çarptıran bu tatlı ateş, bu arzu, bu heves sönmeyecek miydi? Daha kısmetini ne kadar bekleyecekti... İşte tam on sene... Artık böyle kısmetini bekleyeceğine... İçinden, “Kendim arasam...” dedi. Arabayı tekrar Çırpıcı'ya çevirtmeyi düşündü. İri, kuvvetli, genç, dinç bir adam bulacaktı. Allahın emriyle pey-

gamberin kavliyle... “Varsın bey, efendi olmasın!” dedi. Omzunu silktilti. Gözlerini güneşin altında parlayan tarlalardan geçirdi. Himmet’e,

– Çırpıcı’ya dön... –diyecekti.

Ağzını açamadı. Birdenbire kalbi hızla çarptı. İstese... İşte onun kısmeti ta ayağının dibinde değil miydi? Hatta biraz ayağını uzatsa bu kismete dokunabilecekti. Himmet’in terle parıl parıl parlayan ensesine dikkatle baktı. Saydı. Tam beş kattı. Tıpkı bir boğanın boynuna benziyordu. Geniş omuzları, kalın kabarik pazuları, mavi çuha cepkenini yırtacak gibi geriyordu. Yavaş bir sesle,

– Himmet! –dedi.

– Efendum?

– Sen kaç yaşındasın?

– On dokuz yaşındayım efendum!

–

On dokuz, otuz dokuz!...

Tam kendisinden yirmi yaş küçüktü. Ama ne önemi vardı? Kadıköyü’ndeki zengin akrabalarından Gülsüm Hanım aklına geldi. O da kendisinden yirmi beş yaş küçük olan arabacısını sevmiş, nikâhla varmış, bu arabacıyı giydirmiş kuşatmış âlâ bir bey yapmıştı. Bu adam. Gülsün Hanımın parasını yemek şöyle dursun hatta işleterek arttırmıştı. Şimdi büyük bir tüccardı. Ama... Fakat... Herkes ne diyecekti?

– Masume Hanım uşağına varmış!

Ne derlerse desinler... İnsanın böyle genç, dinç, etli, canlı bir kocası olduktan sonra... Himmet onun yalnız uşağı, yalnız arabacısı değil, aynı zamanda aşçısıy-

dı da, ölen kocasından kendisine mallarla beraber cimrilik de kalmıştı. Orta hizmetini bile Himmet'e gördürüyor koca evi ona sildirip süpürtüyordu. Şimdi bu kadar çalışkan, bu kadar masrafı az, faydası çok bir delikanlı kocası oluverirse ne lazım gelirdi? Evet Himmet, ne emrederse, itirazı aklına getirmeden, hemen yapardı. Fakat nasıl, "Beni al!" diyecekti. Başkasıyla söyletse... Kiminle? Masume Hanım, al dudaklarını ısırarak iri, tombul elleriyle gür saçlarını düzeltti. "Kendim söylesem..." diye düşündü. Ama nasıl? Araba تنها, düz yolda tıkr tıkr gidiyor, arasıra kır kokuları getiren hafif bir rüzgâr esiyordu. Himmet'i yavaşça açmalı, gönlünü gıdıklamalıydı. Masume Hanım içinden, "O vakit, o bana yalvaracak," dedi.

– Himmet!

– Efendum?

– Yüzünü bu tarafa dön.

– Başüstüne efendum.

– Sen türkü bilir misin hiç?

– Hiç bilmem efendum.

– Ulan Himmet, senin gözlerin ne kadar güzel?

– Anamın gözlerine benzer, efendum.

– Kaşların ne kadar güzel?

– Halamın gaşlarına benzer, efendum.

– Yarıkların ne al?

– Sayenizde efendum, yiyoruz, içiyoruz... Al olmasın mı?

– Sen gece hiç rüya görür müsün ulan?

– Rüya ne efendum?

– Düş...

– Hiç görmem, efendum.

– Yatınca hemen uyur musun?

– Uyurun, efendum.

– Uyumazdan evvel, yahut uyanırken aklına bir şey gelmez mi?

– Memleket gelür, anam gelür, babam gelür, efendum.

–

Araba iki tarafı ekilmiş تنها yolda ilerliyor, Masume Hanım, Himmet'le konuşuyor, bin dereeden su getiriyor, onu açamıyordu. Aklında anasıyla memleketten başka hiçbir şey yoktu. Yarım saat sonra Çift Burgaz Çiftliğinin sınırına girmişlerdi. Masume Hanım nihayet dayanamadı. Himmet'i açmaya uğraşmaktan vazgeçti. Birdenbire kendi alabildiğine açıldı:

– Ulan, ben güzel miyim? -dedi.

– Allah bağışlasın efendum.

– Hoşuna gidiyor muyum?

– Bilmem, efendum.

– Nasıl bilmezsin ulan?

– Bilmem efendum, hoşuna gitmek nedür ki? Ben ne bileyim, efendum.

Bu dangalağın hiçbir şeyden haberi yoktu. Artık bundan açık söylenebilir miydi? Masume Hanım, “Bari Çırpıcı'ya döneyim!” diye düşündü. Çiftliğin kenarında geçiyorlardı.

– Haydi çabuk, Çırpıcı'ya çek... -diye haykırdı.

Sinirlenmişti. Caddeyi döndüler. Bu sefer yukarıki yolu takip ediyorlardı. Öbek öbek yığılmış gübre piramitlerinin üstünde tavuklar eşiniyor, harap ahırların

önünde dilleri dışarıda, sarı, iri köpekler dolaşıyordu. Araba bozuk kaldırımların üstünde sallanıyor, devrilecek gibi oluyordu. Siyah bir ağılın yanından geçtiler. Himmet, habire atına kamçıyı yapıştırıyordu. Masume Hanımın masum gözleri çitlerin arasında ansızın bir şeye ilişti:

– A!... -dedi.

“İşte Himmet’e laf açmak için bir fırsat” diye düşündü. Gülümsedi. Sonra ciddiyetle bağırdı:

– Himmet, koş, şu hayvancağızı kurtar.

– Neyü, efendum?

Etrafına bakıyor, kurtaracak bir şey göremiyordu.

– Ulan, çitin arkasına bak.

– Hangi çitin?

– İşte ulan!... Hınzır öküz, zavallı ineği dövüyor.

Haydi koş, diyorum.

Himmet başını salladı:

– Öküz onu dövmüyor, efendum.

– Ne yapıyor?

– Yavrulattıyor, efendum.

– Git, kurtar, diyorum, zavallı inekçik bakalım yavrulamak istiyor mu?

– İster efendum.

– Ne biliyorsun?

– Öküz, onun istediğini anlar efendum.

– Nasıl anlar?

– Gohusundan efendum.

– Ya!...

– Evet, efendum.

Araba, sendeleye sendeleye çitin önünden uzak-

laştı. Yol yine düzelmişti. Gübre çeşnili bir rüzgâr dalgalanıyor, Masume Hanımın genzine hapşırtacak derecede keskin bahar kokuları kaçırıyordu. Dayanamadı:

– Ulan Himmet, senin nezlen var -dedi.

– Yoh, efendum.

– Var ulan, var.

– Yoh, efendum.

– Var ulan, o çitteki öküz kadar kokudan anlamıyorsun.

– Hiç gohu yok, efendum.

– Başka bir şey anlamıyor musun ulan?

– Anlamayon efendum.

– Tüh, Allah belanı versin, ayı!

– !!??!...

Araba Çırpıcı Çayırına doğru koşuyordu. Masume Hanım, talihsizliğin karanlık hatırası içinde doğan yeni hülya aydınlıklarına dalmıştı. Himmet, habire kamçısını şaklatıyor, “Acaba at zora gelip bir halt etti de ben duymadım mı?” diye düşünüyor, hanımının kendisini niçin azarladığına bir türlü akıl erdiremiyordu.

YENİ BİR HEDİYE

Yemekten kalkalı belki bir saat olmuştu. Karı koca, kahvelerini, her vakitki gibi yalının balkonunda içtiler. İçindeki şeyler silinmiş, süpürülmüş de sonra havaya mihlanmış gümüş bir tepsiye benzeyen ay her tarafı aydınlatıyor, dargın denize uzun ve yaldızlı aksini bırakıyor; yorgun dağları, ışısız yalıları, bülbulsüz koruları mor ve serin sisle örtüyordu. Sadi Bey üçüncü sigarasını da bitirdi. Bu, otuz yaşına gelmeden altmışını tamamlamış sıska bir gençti. Akıl baliğ olmadan dökmeye başlayan saçlarından şimdi tepesinde tek bir kıl bile yoktu. Kafası ayın ışığıyla balkabağı gibi parlıyordu. Gözlerini uzaklara, pek uzaklara dikmişti...

Karısı Cevriye Hanım –kocasına inat– gürbüz, şişman, canlı, kanlı, genç, dinç bir vücuttu. Yirmi beş yaşında vardı. Ama o kadar körpe görünüyordu ki... Tanıyanlar hep: “Ancak on dördünde...” hükmünü verirdi. Hem de şairdi. Kafiye ve milli vezin ona hayat iksiri gibi tesir ediyor, yeni şiirleri okudukça şişiyor, bu yazın dayanılmaz sıcağında Tokatlıyan’ın “framboise”* dondurmasını yemiş gibi ferahlıyor, iştahı açlı-

yor. günde on iki defa karnı acıkıyordu..

– Oh ne ulvi manzara! –dedi.

–

Sadi Bey sesini çıkarmadı. Sanki işitmemişti. Cevriye Hanım kıvrandı. Balkonun kenarını sıktı. Bir elini kalbinin üstüne koydu. Sık sık nefes alıyordu:

– Ah ölüyorum!... diye derin derin içini çekti.

Sadi Bey uykudan uyanmış gibi sersem bir hayretle sordu:

– Niçin karıcığım?

– Teessürden...

– Hangi teessürden?

– Halimi görmüyor musun?

– Görüyorum.

– Ne görüyorsun?

– Çok yemek yedin. Biraz hazımsızlık sıkıntısı...

– Heyhat, işte erkekler!... –diye Cevriye Hanım hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Tepiniyor, hayalî bir bisikletin görünmeyen tekerleklerini çevirir gibi ayaklarını hareket ettiriyor,

– Ah Sadi! Sen hiç beni anlamadın! –diyordu.

Sadi Bey, hakikaten karısını iyice anlamamıştı. O kadar hassasiyetine, teessür kabiliyetine rağmen, her gün şişmanlıyor, hiç zayıflamıyordu. Sadi Bey, pek ciddi idi. Her şeyi soğukkanlılıkla düşünürdü. Yine öyle iken savaşın başından beri her sene donlarının kemerinden beşer parmak kasılmak mecburiyeti başgösteriyordu. Otuz dokuz numara yakalık kullanırken şimdi

otuz iki numara yakanın içindeki boynu İsveç jimnas-tığının en güç hareketlerini bile rahatlıkla yapabiliirdi.

Karısı tekrar sordu:

– Bu halim çok yemek yemekten mi?

– Bilmem

– Bilmiyorsan, ne iftira ediyorsun?

Sadi Bey cevap vermedi. Yine derinlere daldı, git-ti. Fakat Cevriye Hanımın öfkesi geçmedi. Kocasına hiddetli hiddetli bakarak,

– Sende saksığan kadar duygu yoktur... –dedi.– Aklın fikrin hep yemekte... Balıkpazarı tellalı mısın, nesin? Pirinç, bulgur, yağ, peynir fiyatı... Düşün babam, düşün... Sanki senin düşünmenle fiyatlar düşecekmiş gibi... Halbuki benim teessürüm ne kadar duygusal, ne kadar ruhsal... Şu havada parlayan aya bakıyorum, bu gülümseyen ay şimdi yeryüzünün yarısına bakıyor... Kim bilir ne kadar aşk ve alaka tablosu seyrediyor...

Sadi Bey omuzlarını büzerek sinirli bir şekilde, –Bize ne? –dedi–. Ne seyrederse etsin...

Cevriye Hanım, kocasına baktı. Sonra ellerini aya kaldırarak,

– Ey ilahî çehre! Gülen gözlerinin altında ne kadar hayvanlar bulunduğunu anlıyor musun? –dedi.

Yıldızsız semada yalnız başına bakan ay, “Anlıyo-rum, anlıyorum...” der gibi sanki daha beter gülümsü-yor, hafif bir rüzgâr denizdeki uzun aksini genişletiyor-du.

Sadi Bey,

– Benim başkalarının aşk ilişkisiyle uğraşacak vaktim yok... –dedi.

Cevriye Hanım cevap verdi:

– Balıkpazarı tellallarının işleriyle uğraşacak vak-
tin var ama...

Karı koca birbirlerine baktılar.

Sadi Bey sordu:

– Sen benim ne düşündüğümü biliyor musun?

– Biliyorum.

– Ne?

– Et.

– Hayır.

– Pirinç.

– Hayır.

– Yağ.

– Hayır.

– Bulgur.

– Hayır.

– Ey, öyle ise fasulye.

– Hayır.

– Kuru fasulye.

– Hayır diyorum, hanım.

Cevriye Hanım kocasının başka bir şey düşünece-
ğine hiç ihtimal veremezdi:

– Şüphesiz bir saattir şairane hayallere dalmamış-
tın ya?

– Doğru... şairane değil...

– Ne düşünüyordun, öyleyse sen söyle...

– Ne düşüneceğim? Yeni bir masrafı...

– Ne gibi?

– Bütçemizi altüst edecek bir masraf... Bu ay
üçüncü hediye alacağız.

Cevriye Hanım birden anlamadı.

– Ne hediyesi?

– Dayımın çocukları sünnet oldular. Yarın akşam davetliyiz. Ne hediye götüreceğiz? Bu ay düğünleri olan iki akrabamıza beşer liralık hediye götürdük.

Cevriye Hanım,

– Mutlaka maddî bir hediye götürmek lazım mı –dedi–. Manevî bir hediye götürelim. Bedava, fakat çok kıymetli bir şey...

– Ne gibi?

– Ben bir şiir yazayım. Onu götürelim.

– Böyle maskaralık olmaz.

– Vay, sen şiiri hakir görüyorsun ha...

– Canım... şey...

– Ne?

– Böyle şey olur mu?

– Niçin?

– Sonra bize...

– Ne diyecekler?

– Deli derler...

–

Karı koca yarım saat kadar tartıştılar. Her tartışmada olduğu gibi onların tartışmalarından da hiçbir sonuç çıkmadı. “Fikirlerinin çarpışmasından âdetâ hakikat şimşeği söndü”. Ay, onları daha iyi görebilmek için yavaş yavaş çaktırmadan daha tepeye, göğün ta ortasına çıkıyordu. Cevriye Hanım,

– Boş laflarınla şairane hayallerimi dağıtıyorsun! –diye kocasına darıldı.

Çocukça üzüntüsünden, gerine gerine yatak odası-

na çıktı. Balkonda yalnız kalan Sadi Bey, karısının içine fenalık verecek derecede etkili olan bu ulvi manzara içinde, yarın alacağı hediye düşünüyordu. “Ne alayım? Ne alayım...” diyordu.

İki tane sünnet çocuğu... Birer kol saati alsa... Üçer liradan altı lira... Birer hokka takımı... Beşer liradan on lira. Pigmalyon’da kemik bir kâğıt bıçağının fiyatını sormuş ve tenekeden ürken cesur bir spor beygiri gibi iki adım geriye fırlamıştı... Düşündü düşündü. Dünyada ucuz bir şey kalmamıştı. Bu ay hediye için on lira mümkün değil veremeyecekti. Ayın sonuna daha on sekiz gün vardı. Gözlerini havadan denize indirdi. Ayın aksi, içinden bir karaltı geçiriyordu. Dikkat etti. Bir torpido...

– Havada ay... Denizde ayın aksi... Ayın aksinin içinde de yaldızlı, gümüş köpükler saçarak yürüyen sessiz, kahraman bir torpido... Bir ressam olsa şu manzaraya deli olurdu.

Sadi Bey böyle düşünürken sanki ressammış gibi deli dolu:

– Buldum! Buldum!... –diye haykırdı. Karısı henüz uyumamıştı. Yatak odasının penceresinden dağınık saçlı başını çıkardı:

– Ne buldun?

– Alacağımız hediye...

– Ne? Ucuz bir şey mi?

– Hem ucuz, hem pahalı...

– Pahalı... Kaç kuruş? Bin kuruş mu?

– Hayır, bir milyon kuruş...

– Tanesi mi?

– Evet.

– Sen deli olmuşsun? Bu parayı nerden bulacaksın?

– O ne?

– Bil bakayım...

– Benimle eğleniyorsun...

– Hayır, vallahi sahi söylüyorum.

– Söyle Allahaşkına ne?

– Söylemem, sen de düşün, bul...

– Söyle diyorum, şimdi kafam dağınık...

– Canım, sende hiç sürat-i intikal* yok mu?

– Sende sürat-i intikal yoktur.

Sadi Bey balkonda bir kahkaha attı.

– Pekâlâ, bende sürat-i intikal yoktur. Sen de vardır. Öyle ise işte sana söylüyorum. Bir milyon kuruş kıymetinde bir hediye! Fakat alırken bir liraya alacağız. Nedir? Bul...

– Eğleniyorsun benimle...

– Hayır, eğlenmiyorum.

– Yenir mi? Yenmez mi?

– Yenmez be... Bir milyon liralık şey hiç yenir mi?

– Büyük mü, küçük mü?

– El kadar.

Cevriye Hanım, pencereden yarı beline kadar sararak balkona atılacakmış gibi kocasına bakıyor, düşünüyor, bir türlü bulamıyordu.

– Yumuşak mı, katı mı?

– Yumuşak, ama pamuk gibi değil. Kâğıt gibi.

– Baş harfini söyle.

– Dal*...

Cevriye Hanım “dal” harfiyle başlayan birçok şey saydı: “Dondurma, davul, dama, def, damızlık koyun, duvar saati, dev aynası, darı, diba, demir, dem çeken güvercin, dikiş makinesi... ve saire...” O söyledikçe Sadi Bey gülüyor: “Bu milyon kuruş kıymetinde mi?” diye karısını üzüyordu. Cevriye Hanım bu hediyenin ne olduğunu bulamadı. Canı öyle sıkıldı ki... Nihayet cevaben:

– Söyle nedir, yoksa vallahi kendimi aşağı atarım –diye haykırdı.

– Kendini atmaya hacet yok, de ki: “Bende sürat-i intikal yok!” de söyleyeyim.

– Pekâlâ, yok...

Sadi Bey, sandalyesinden kalktı. Meraktan kıvranan karısının yüzüne bakarak şen ve keyifli bir kahkaha attı:

– Donanma piyangosu be!... –dedi.

Ağır bir masraftan birdenbire kurtulan züğürtlere mahsus samimi bir sevinçle ellerini ovuşturarak içeri girdi ve o gece pek rahat bir uyku uyudu.

* Arap alfabesinde “d” harfinin adı.

İFFET

Bir doktor arkadaşım anlattı:

“O sene Hicaz’da şiddetli bir kolera vardı. Belki günde iki yüz hacı gömüyorduk. Uşağım bir sabah elim bir mektup verdi. Açtım. Okudum. Gayet yakın bir akrabamdan... Bir kadını tavsiye ediyordu. Dadısı mı imiş, nesi imiş!

– Gelsin de konuşalım! –dedim.

Kapıdan gayet korkunç derecede çirkin, siyah bir Arap karısı girdi. beni itekledi. Ne istediğini sordum. Para, ev, yemek, ilaç...

– Hiç, hiçbir şey istemem! –dedi.

– Eey? O halde! –diye yüzüne baktım.

– Yalnız, lütfediniz, ben ölürsem cenazemi erkeklerin çukuruna atırmayınız.

Güldüm, bu tuhaf bir arzuydu.

– Niçin? –diye sordum.

– Ben dünya evine girmedim, kızım! –dedi.

Dayanamadım:

– Bacı! Hiç korkma! –dedim –, kızlığına bir şey olmaz. İnşallah yaşarsın. Ölürsen erkekler korksun. Sana ne?

Arap birdenbire şahlandı. Yüzüme: ‘Tuhaf, utanmaz herif!’ diye tükürdü. Çıktı gitti. Üç ay sonra akrabamdan, dadısının namusuna tecavüz ettiğim için büyük serzenişleri içeren acı bir mektup aldım.”

Çoğunlukla siyahlarda ölümden sonra bile devam eden bu koyu iffet endişesi biraz da bizim beyaz hanımlarda olsa...

ÇİRKİNLİĞİN ESRARI

*"Bilmiyorlar da sevmediklerini,
Ediyorlar büyük büyük yemini;
Bana gösterme, sen de nefretini,
Ne şifalar veren yalanlar var!"*

Genç kızlarla bir odada yalnız kalmak ne tehlikelidir! Özellikle bizim gibi başı yorgun adamlar için... İşte geçen sene, bu vakit, ben böyle bir tehlike atlattım. Sonbaharda Büyükkada'yı çok severim. Tenha çamların altında tek başına gezmek, uzak sislerden savrulan rutubetli rüzgârın ölmü hatırlatan feryadını dinlemek pek hoşuma gider. Hava, penceresiz bir türbe kubbesi gibi karanlık, gamlı, meyustur. Her tarafta, solan yazın cesedinden kopmuş yapraklar sürünür. Gölgesiz dalların arasından, sanki zavallı aldatanlarla aldananların görünmez valleri dolaşır... Fakat o gün bu gamlı kubbe birdenbire yıkıldı. Bir tufan boşandı. Sırsıklam oldum. Yağmurun altında Sermet'in halasının oturduğu köşke kendimi dar attım. Kapıdan girince halime gülen hizmetçi kız, evde küçük hanımdan başka kimse olmadığını söyledi.

– Ey, büyük hanımefendi?

– Bu sabah erkenden gitti.

– Nihat Bey?

– Galiba kulüpte.

– Şu yağmur geçinceye kadar oturacağım. Küçük hanıma haber verme. Rahatsız olmasın –dedim.

Pardösümü çıkardım. Mendilimle üstümü başımı sildim. Soldaki salona girdim. Çılgın yağmur, pancurları, camları tokatlıyor, aralı ışıklarla acı bir fırtına gürültüsü koparıyordu. Ben tabiatın bu münasebetsiz öfkesini dinlerken kapı açıldı. Başımı çevirdim, Sütûde'nin girdiğini gördüm. Bence İstanbul'un en güzel kızı odur! Siyah, iri, parlak gözler... Gür siyah saçlar... Sonra inanılmaz derecede saf bir beyazlık! Mukaddes bir rüya beyazlığı! Acaba on altı yaşında var mıydı? Zannetmiyorum. Fakat yirmi yaşında sanılacak kadar olgun bir vücut... Bir göğüs ki... Bir boyun ki...

.....
– Niye benden kaçıyorsunuz? –dedi.

–

Kalktım. Uzattığı bembeyaz elini sıktım. Sıcacıktı. Ta gözlerinin içine bakıyordu. Arkasında beyaz bir bluz vardı. Kısa, siyah etekliğinin altında gözüken bacaklarının, insanı heyecandan titreten bedîî şekline baktım. Kurşunî süet deri iskarpinleri, ince ipek çoraplarıyla öyle tahrik edici , öyle büyüleyici bir uyum sağlıyordu ki... Sanki “şiir” mefhumunun mücesssem bir manasıydı.

– ... Geldiğinizi niye ben duymayayım?

– Rahatsız etmek istemedim.

– Beni mi?

– Sizi.

diye nazik bir cümleye başlayacaktım. Birdenbire tav-
rımdan sıkıldım. Elimde büyüyen, birkaç sene evvel
denizde kucağıma alarak yüzme öğrettiğim çocuğun
karşısında küçülüyor muydum? Vakıa işte o büyümüş,
koca bir kız olmuştu. Fakat ben, ağabeysinin ağabeyi-
si... Belki kendimi sıksam babası da olabilirdim. Tek-
lifsizce güldüm.

– Kızımı rahatsız etmek ister miyim ya...

– KIZINIZ kim?

– Sen...

Çılgın bir kahkaha attı:

– Ben mi?

–

– Ben ha...

–

Sol elini kalçasına koymuş, şuh bir şımarıklıkla
gülüyordu. Koltuğun birisine oturdu. Sade esvabı onu
daha ziyade güzelleştirmişti. Gülümsüyor, ne diyeceği-
mi kestiremiyordum.

– Siz hakikaten tuhaf bir adamsınız! –dedi–. Be-
ğendiğiniz kadınlara mı, yoksa beğenmediklerinize mi,
böyle büyük baba tavrı takınırsınız?

–

Cevap vermediğimi görünce birdenbire ciddileşti.
Yüzünü bir heykel sessizliği kapladı. Büyük gözlerini
yumdu. Keskin bir bakışla beni bir süzdü. İçimden:
“Rol, rol, isterik rolleri!” diyordum.

Sordu:

– Kaç yaşındasınız?

– Herhalde Sütûde’ciğim senden yirmi yaş büyük.

– Onun için mi bana “kızım!” diyorsunuz?

– Hakkım yok mu?

... Karşısına oturdum. Onu küçükken nasıl sinemaya götürdüğümü, orada nasıl dizime başını koyarak uyuduğunu hatırlattım. İşitmiyor gibi dinliyordu.

Yavaş yavaş renginin solduğunu, dudaklarının titrediğini görüyordum. Acaba hasta mıydı?

Gevezeliğime, şakalarımaya devam edemedim.

– Ne var Sütûde?

– Hiç! –dedi. Sonra gözlerini indirdi– : Ben sizi ne vakitten beridir yalnız görmek isterdim.

Niye beni yalnız görmek istediğini, bilmem niçin sormadım. Şaşladım. Hafifleyen yağmurun camlardaki sızışlarına bakmaya başladım. Ne kadar böyle durduk, hatırlayamıyorum. Birdenbire onun hıçkırdığını işittim. Kolunu oturduğum koltuğun yanına dayamış, başını ellerinin içine almış, ağlıyordu. Dolgun omuzları, siyah parlak saçları, bir zambak gibi beyaz, nefis elleri hıçkırdıkça sarsılıyordu. Bir sinir krizi miydi? Dört beş ay vardı, evlerine gelmemiştim. Bu esnada, Sermet’in spor arkadaşı Tevfik Çesban tarafından Sütûde’nin istenildiğini, sonra reddolunduğunu duymuştum. Gizli bir aşk faciası mı vardı? Çesban çok güzel, çok yakışıklı, çok zengin bir gençti. Sütûde’yi alamadığı için Adnan’dan kaçmış; Beykoz’un boş tepelerinde bir eve kapanmıştı. İstanbul’a hiç inmiyor, memleketi bütün bütün terketmek için yolların açılmasını beklediği söyleniyordu. Ayağa kalktım. Elimle omzunu okşadım.

– Ne var Sütûde, niye ağlıyorsun?

Hıçkırarak, yaşlı gözlerini kaldırdı. Bakışında sanki bir alev, siyah bir alev vardı.

– Ben seni seviyorum! –dedi.

– Beni mi?

– Seni!

Birdenbire yüreğim hop etti. Ben bu yeni kızlardan, bir ejderhadan çok ürkerim. Korktuğumu belli etmemek için güldüm:

– Sen deli olmuşsun! –dedim.

İster istemez geri çekildim. Kanapenin ucuna büzüldüm. Kapıya baktım.

– Vallahi, billahi seni seviyorum. Hem üç seneden beri. Eğer beni almazsan, vallahi kendimi öldürürüm.

– Sen deli olmuşsun, sen deli olmuşsun!... –diye gülüyordum.

Kalkıp kaçmak aklıma geldi. Zavallı kızın kafasında bir bozukluk mu vardı? Gözlerini bana dikmiş, garip bir ısrarla bakıyordu. Doğruldu. O bakışla beni tesir altına almak istiyor gibi yürüdü. Ta yanıma geldi. Oturdu. Kucağımda büyüyen bu kızın ağzından benim vaziyetimdeki, benim yaşumdaki bir adama karşı –bir romanda okusam hayal olduğuna bile inanmayacağım– tuhaf şeyler çıkıyordu. Dizlerime kapandı. Ellerimi tuttu. Çektim, eğildi, ayaklarımı öpmeye çalışıyordu. Kaldırmaya uğraştım. Ağlıyor, hıçkırıyor, “Allahaşkına, beni reddetme, beni kovma, senin esirin olacağım!” diyordu. Fakat niçin? Fakat niçin? Ne genç, ne güzel, ne zengindim. İsterik bir çocuğun elinde oyuncak olmak hiç işime gelmezdi. Gülmeyi bıraktım. Gayet ağır bir sesle,

– Ciddi olalım Sütûde –dedim–. Seni kendine saygılı olmaya davet ederim.

–

Kollarından tuttum. Kaldırdım. Yanıma oturttum. Gözlerinden hâlâ yaşlar akıyordu. Sordum:

– Çesban’a niye varmadın?

– Ondan nefret ederim.

– O genç!

– Evet.

– O zengin!

– Evet.

– O güzel!

– Evet.

– O çok güzel. Tam sana layık? Senin kadar güzel. Yüzünü ekşitti. Tekrar,

– Ben ondan nefret ederim –dedi.

– Niçin?

– Evvela güzel olduğu için.

– Sonra?

– Genç olduğu için.

.....

Çesban’ın hayali gözümün önüne geldi. Kuvvetli, yakışıklı, âdeta eski Yunan heykellerinin canlı bir örneği idi. İnce, kumral kaşlarının altında iri ela gözleri necip bir sükût ile bakar, çehresinde herkesi saygıya zorlayan asil bir vekar parlardı. Eğer birleşselerdi, Süleyman ile ne muazzam bir uyum teşkil edeceklerdi. Halbuki İstanbul’un bu en güzel kızı gençlik gibi güzellikten de tiksiniyordu. “Güzellik kadınlar içindir. Güzellik erkeklerde iğrenç bir çirkinliktir” diyordu. Münaka-

şamız epeyce uzun sürdü. Ben arada, beklenmedik evlilik tekliflerine maruz kaldıkça, tekrarladığım ezeli yalanıma onu da inandırdım. Sıhhatim, rengim, afiyetim ciddi değildi. Âdeta hepsi bendeki hastalığın zahiri maskeleriydi. Asabım bozuktu. Beynimden hastaydım. Sözde doktorlar bana alkolle, yorgunlukla, meşguliyetle beraber aşkı da kesinlikle yasaklıyorlar, “Kadın senin için zehirli bir hançerdir!” diyorlardı. Bu yalanları o kadar gerçek gibi söylüyor, o kadar ciddi de-tay veriyordum ki, Sütûde bana acımaya başladı. Aşkı birdenbire merhamete dönüştü.

– Evet her şeyden yoksun. Tıpkı bir felçli gibi...

– Ne yazık ne yazık... –diyordu.

Ben tehlikeyi kolayca savdığım için seviniyor, bu sevinçle beyaz, nefis ellerini tutuyor, öpüyordum. Bu eller, yarabbi... bu vücut, bu taşan, bu galeyan* eden güzellik... Kim bilir buna sahip olsa ne kadar mesut olacaktı. Çesban’ın üzölmekte çok hakkı vardı. Bu kız sevildikten sonra mümkün değil unutulamazdı.

– Gece kalsanıza... Ağabeyim şimdi gelir. Annem de gelecek.

– Bir işim var. Bu akşam mutlaka İstanbul’da bulunmalıyım.

– Ne vakit sizi bekleyeyim?

– Mademki burada bana acıyan müşfik bir kalp buldum. Her vakit sizi ziyaret edeceğim, Sütûde’ciğim. Her vakit...

* galeyan eden: taşan, kaynayan, coşan.

Platonik denemeyecek bir kucaklaşma içinde kalktık... O an bilmem, nasıl münasebetsiz, nasıl uğursuz, nasıl iğrenç bir fikir beynimi doldurdu.

– Hakikaten güzellik - çirkinlik hakkındaki düşüncen doğru mu Sütûde –diye sordum.

– Evet –dedi.

– Yalan.

– Vallahi doğru.

– O halde hakikaten fikrinde samimi isen, senin için ideal bir âşık var –dedim.

– Kim?

– Son derece çirkin!

– Oh!

– Hatta topal!

– Oh!

– Hem yaşlı. Benden çok büyük.

– Oh! Kim?... Kim?...

– Çirkinler kralı!

.....

İri, siyah gözleri birdenbire bulutlandı. Öyle durdu. Çirkinler kralı şüphesiz gözünün önüne gelmişti. Ada'da her sene en güzel kadına "Kraliçe" unvanı vermek âdeti. Kraliçe, her sene değişir, eskisi unutulmazsa bile ikinci derecede kalırdı. Buna karşılık erkeklerin arasından da bir "çirkinlik kralı" seçilir. Ali Bey, on senedir bu unvanı muhafaza etmişti. On sene içinde Ada'ya kendinden çirkin bir adam gelmedi. Onun için meşhurdu. Fiziki çirkinliği, ahlakının berbatlığı yanında mücessem bir kutsiyet gibi pak kalırdı. Son derece sarhoş, polemikçi, kavgacı, saldırgan, dedikoducu, pis

bir herifti. Mütemadiyen karı alıp boşuyordu. Bütün hayatı hizmetçi kızlarla, balıkçı kızlarıyla geçiyordu. Yüzü... kılları tıraş edilmiş bir Oranbutan surat! Anlatamam, anlatamam! Çürük dişlerinin, kocaman korkunç ağzında öyle çirkin bir sırtışı vardı ki... bana soğuk ürpermeler verirdi. Küçükken çektiği kemik hastalığından, sağ bacağı beş santimetre kadar kısa kalmıştı. Uzun, zayıf kollarını sallayarak, otuz beş derecelik bir açı ile dört tarafa yalpa vurarak yürürken, onu gören çocuklar, korkularından bağırırlardı. Hasılı bu bir insan değil bir alamet, bir rezaletti. Tabiatın bir rezaleti, tabiatın bir küfrüydü. Sütûde, derin bir hülyaya dalmış gibi birdenbire sustu. Veda ettim. Onu öyle bıraktım, çıktım. Çamurlu sokaklardan inerken o kadar hafiflemiştim ki... kollarımı kanat gibi oynatsam, doğru iskelenin üzerine uçabileceğimi sanıyordum.

Geçen yaz...

Sütûde'nin çirkinler kralıyla aşk yaşaması herkesi şaşırttı. Kimse inanamıyordu. Fakat iş birdenbire ciddileşti. Bu güzel, bu emsalsiz kız, o gudubet, o bitkin, o iğrenç herifin, kovulmuş yedi karıdan artakalmış pis yatağına kaçtı. Ne akrabalarının ayıplamasını, ne ailesinin reddini dinledi. Zavallı güzel Çesban da ümitsiz kalınca yaşayamadı, bu iğrenç evliliğin ertesi günü, kendini öldürdü. Bana gelince... Tuhaf bir ıstırap içinde üzüliyordum. Çirkinler kralıyla Sütûde'nin birbirlerine sarılmış, dudak dudağa hayalleri zihnimi dolduruyor, iğrenç çirkinliğin ilahî güzellikle kaynaşması, ruhumda bir gazap isyanına yol açıyor. Şair Fâzıl, "Aşk"ı, bencil tabiat tarafından —neslimizin devamı

için— bize insafsızca oynanmış bir “dek” telakki eder.
Der ki:

Bu vücudun heves-i Leylâsı

O vücudun sebep-i eşfâsı...

Acaba şuh gençlerin hasta ihtiyarları, en güzelle-
rin en çirkinleri böyle delice sevmelerinde de bu ahlak-
sız, bu menfaatperest tabiatın gizli bir hilesi, gizli bir
kârı mı var?

İşte, şimdi ben bunu düşünüyorum...

ACABA NE İDİ?

Çıkardıkları gün hemen geri döndüğü Toptaşı Tımarhanesinden Cabi Efendiyi kabul etmemişlerdi. O vakit, bilincini yitirdiği geçen dört sene zarfında gidip gelen zekâsı, milyonlarca beygir kuvvetinde bir elektrik fışkiyesi gibi parladı. Uslu akıllı, İstanbul'a geçti. Daha mahalleye gelmeden, dört senedir olup biten şeylerin esaslarını yolda tamamıyla anlamış gibiydi. Eve gelince oğlunu sordu. Odaya kazara bir dızdız girince, tepesinde şarapnel patlamış gibi korkup dışarı kaçan bu kahramanın ihtiyat subayı olduğunu, Irak cephesinde bir hücum taburunda bölük kumandanı bulunduğunu duyunca "lâ havle..." çekerek gülümsedi. Sonra bir hafta kadar genel durum belirlemesiyle uğraştı. Muhtelif semtlere seyahatler etti. Tenha sokaklarda gezindi. Koca kahvelerde oturdu. Tekkelere girdi. Viranelerde yemek için ot toplayan kimsesiz, çaresiz kadınlarla konuştu. "bileşiminde nelerin bulunduğu belli olmayan" vesika ekmeklerine, günlerce, irili ufaklı büyüteçlerle baktı. Hatta bir gün tahlil ettirmeye bile kalktı. Gittiği

meşhur kimyagerin baba dostuydu. Onun mahallede geçen çocukluğunu biliyordu. Önceleri biraz ahmaktı. Kerrat cetvelini bir türlü ezberleyemediği için mektepte adını “Beş kere beş, dübeş” koymuşlardı. Şimdi İstanbul’un en büyük, en saygın bir bilim adamıydı. Ekmeği iyice muayene ettikten sonra:

– Bunun içinde bir şey var... var, evet var ama ne acaba? –dedi.

Cabi Efendi:

– Siz söyleyiniz oğlum ne var? –deyince, birden:

– Bir şey değil! –cevabını aldı. Şaşırdı. Sol gözünü kırparak sordu:

– Ne dediniz, bir şey mi değil?

– Evet, bir şey değil, birçok şeyler var!

– Mesela birincisi buğday... İkincisi arpa... Sonra daha neler var?

Meşhur kimyager, bu سوالin karşısında, hakikati inkâr olunmuş bir ermiş adam gibi doğruldu:

Hâşâ! Bir fiske buğday unu yok! –diye haykırdı.

Elindeki siyah kütleyi eviriyor, çeviriyor, şaşırtıyordu. Cabi Efendi, bu zengin kimyagere “vesika ekmeğini daha ilk defa mı gördüğünü” sormaktan kendini men edemedi. Onun seferberlikten beri ekmeklerini, hizmet ettiği hastaneden aldığını, şimdiye kadar hiçbir vesika ekmeği görmediğini duyunca, daha beter şaşırdı. Vatandaşlarının her gün geveleyip geveleyip de yutmaya çalıştığı şeyi göremeyecek kadar kendi işiyle meşgul olan bu alim, şüphesiz bağnaz, tutucu bir “iş bölümü” uzmanıydı. İtirazdan çekindi. İçinden “Aferin koca dübeş sana...” diyerek kalktı. Kaçtı.

Müsrif zannettiği karısı, evin hayatını, kendisi yokken, en akıllı adamlar gibi zamaneye uydurmuştu. Sofraya yağsız bulgur lapasıyla bol bol su konuyordu. Hafta başı idareyi yine eline alınca, Cabi Efendi, hiç bu listeyi bozmadı. “Görmeden bir şeye inanmak” mesleği değilken, Hindistan fakirlerinin yıllarca bir avuç pirinçle yaşayabildiklerine artık inanıyor, “Zahir, insanı besleyen su olacak!” diyor, sonra, ilk ceddimizin sudan çıkma “balık azmanları” olduğunu iddia eden meşhur varsayımı hatırlıyordu.

Gel zaman git zaman, ama çok değil, az bir müddet içinde Cabi Efendi parasızlığa, açlığa, çıplaklığa alıştı. Artık onun için doğal yaşam yoksulluktu. İratlarından aldığı kâğıt liralara, eski gümüş çeyreklerin yerini bile tutamıyordu. Mahallenin en fakirlerinden daha ziyade fakirleşmişti. Muhit, telakkiler, kıyafetler, hiç dört sene evvelkileri andırmıyordu. Eski karanlık kahvehanenin isli peykelerinde “eyyam ağaları” namı verilen, yeni türeme bir sınıfa, semtten de birçokları karışmış, Şişli’ye göç etmişlerdi. Avrupa’da, Amerika’da olduğu gibi frankla, dolarla değil, rayiç akçe lira ile birkaç defa “arşı milyoner” olan bu eyyam ağalarından tanıdıkları hep sefiller, cahiller, ipten kazıktan kurtulmuş baldırıçıplaklardı. İki ev aşırı malül, fakir bir ihtiyarın Abdülvafi isminde bir oğlunu tanıyordu. İlkokulda aptesane duvarlarına kötü şekiller çizdiği için kovulmuş, bir daha hiç okumamıştı. Tulumbacılık, sar-

müsrif: savurgan. / **rayiç:** tedavülde bulunan, geçer.
irat: gelir getiren şeyler. / **telâkki:** anlayış tarzı, inanç.

hoşluk, dolandırıcılık mesleği idi. Bir gece Samatya'dan sarhoş dönerken, bir kireç kuyusuna düşmüş, yarı belinden aşağısı yanmıştı. Mahallece merhamet edildi. Mazbata yapıldı. Birkaç ay Guraba Hastanesinde yatırıldı. Çıkınca yalancıkdan rakıya tövbe etti.

Semtin muteber kişilerinden bir büro şefi, haline acıyarak, kalemine yüz elli kuruş maaşla onu odacı almıştı. İşte tımarhaneye gitmeden, odacı bıraktığı bu serseri herif, şimdi bilmem ne zâde namı altında, İstanbul'un en büyük zenginlerinden biriydi. On parasız işe girmiş, akla hayale gelmedik dalavereler çevirerek gizli siyah çetelerle, âli haydutlarla ortak olarak birkaç hafta içinde milyonlar kazanmıştı. Kahvehanede "Bulgurpalas, Şekerpalas, Fasulyepalas" diye şehrin dört bir tarafında yaptırdığı sarayları anlata anlata bitiremiyorlardı. Büyükada'da sürdüğü şahane hayat, tıpkı mübalağalı bir peri masalına benziyordu. Kayserili imamın askerden tardolma esrarkeş oğlu da, kolayını bulup bir fırın ele geçirmiş, on beş yirmi apartman sahibi olmuştu. Eski zenginler, eski muteberler, şimdi kırmızı mangıra muhtaç zavallılardı. Eski zavallılar, cahiller, sefiller nasıl zengin olmuşlarsa, birtakım aptallar, budalalar, ahmaklar da birer mevki sahibi olmuşlardı. Semerci Niyazi'nin sıracalı bir oğlu vardı. Küçüklüğünden itibaren gayet fena bir şeye alıştığı için her gece ellerini kumansıkı boynuna bağlayıp yatağına arkası üstü yatırıyorlardı. Hayatını ancak böyle kurtarabilmişlerdi. Yirmi yaşına girdiği halde daha salyasını, sümüğünü toplayamıyor, kambur kambur, dirseklerine kadar elleri pantolonunun cebinde, cami avlularında, viranelerde dolaşı-

yordu. Harpten önce iki lafı bir araya getiremeyen bu aptalın, gayet mühim bir müessesede müdürlük mevki-
 ini işgal ettiğini duyunca, Cabi Efendi kulaklarına in-
 namadı. Kalktı. Söylenen daireye kadar gitti. Semerci-
 nin ahmak oğlunu gözleriyle gördü. Boş bir öküz gö-
 zünden daha boş, daha baygın, daha manasız, daha
 hayvansı gözleri, eskisi gibi bakmasaydı, onu tanıya-
 mayacaktı. Evvelki sıskalığından eser kalmamış, tulum
 gibi şişmiş, yüzünü koyu kırmızı bir renk kaplamış, pa-
 rıl parıl altınlar, elmaslar parlayan göğsüyle, kolları-
 la, parmaklarıyla şık bir canlı kuyumcu vitrinine dön-
 müştü. Müessesede “Her şey, her şey, bütün işler onun
 elinde!” diyorlardı. Semtin namuslu, çalışkan, zeki, iyi
 huylu, haysiyetli, yüksek mekteplerden diploma almış
 kıymetli evlatları ortada yoktu. Hangisini sorsa, ya,
 “Allah rahmet eylesin, Çanakkale’de şehit düştü!” ya-
 hut, “Zavallı, ailesini geçindiremedi. Sattı savdı. Ana-
 dolu’ya hicret etti!”, yahut da, “Verem oldu, yatıyor...”
 cevabını alıyordu. Evet, tanıdığı fazilet sahipleri ya öl-
 müş, ya ölmek için ocaklarını dağıtarak uzak ufuk-
 lara kaçmış, yahut da ölüm döşeklerine serilmişlerdi.
 Sanki dört sene içinde korkunç bir “kötülük salgını”,
 bir “fazilet kıranı” tımarhanenin dışarısını yakmış, ka-
 vurmuştu. Bildiklerinden akıllı, namusu, hayâsı yerinde
 olanlar, sade suya bulgurla meşhur kimyagerin nasılsa
 yalnız içinde buğday olmadığını anlayabildiği mahut
 vesika ekmeğine yatıyorlar; aç, perişan, bitkin, canlı is-
 keletler gibi meçhul bir akıbeti bekliyorlardı. Bu akıbet
 ne olabilirdi? Cabi Efendi, bunu düşünemiyordu bile...
 Artık olayların sebeplerini bulmak yeteneğini kaybet-

mişti. Görüyordu ki, hadiselerle sebepler, olaylarla etkenler birbirine karışmış ve her şey karman çorman olmuştu; fakat sakın durmayan muhakemesi, kafasının içinde, kendi iradesine âsi, minimini bir makine gibi işliyor, onun zihnine yine birtakım sebepler getiriyordu; evet harp ne kadar meşru olsa, yine insanların hayvanlıklarına ait bir özellikleriydi. Milyonlarca adamın birbirini ne kadar ulvi bir mecburiyetin sevgiyle olursa olsun –başak biçilir gibi kütle kütle öldürmeleri– barış özlemiyle artık bütün dünya gazetelerinin alenen yazdığı gibi, şüphesiz bir vahşetti! Bu vahşetin hâkim olduğu, topun sesi gürlediği zaman, aklın, mantığın, hakkın, vicdanın sesi susuyordu. O vakit hissiyat sahnesinde yalnız hayvanî bir galebe hırsı, bir kazanç hissi faaliyette kalıyordu. Bu hal, yalnız harp meydanında değil; iktisat, ahlak, muâşeret meydanında da aynı idi. İktisat meydanında “kap kapanın, vur vuranın! Ar dünyası değil kâr dünyası!” felsefesini kendine din etmiş birtakım ne oldukları belirsiz yamyamlar türemiş, her şeyin fiyatını yüzde yüz bin fırlatarak koca bir milleti siyah bir “açlık, ölüm, kıtlık” çemberi içinde inletmişlerdi. Ticaret, uluorta bir “ihtikâr işi” olmuştu. Namuslu tüccarlar yavaş yavaş piyasadan çekilmişler, yapılan muayenin dehşetini halktan daha vazıh görebildikleri için, bazıları köşelerinde felce uğramışlardı. Dövüş meydanında meşru olan hayvanî hırs, pençesini her müesseseye atmıştı. Bu, müzminleşen umumi harbin

muâşeret: olumlu ilişkiler.

ihtikâr: stokçuluk yapıp zam bekleme.

şüphesiz zaruri bir neticesiydi! Cabi Efendinin muhakemesi, ahlak, namus, haysiyet, insaniyet, merhamet kaydından habersiz, serserilerin zengin oluşlarını tek bir sebebe atfediyor, fakat aptalların, ahmakların, hımbılların en mümtaz mevkileri nasıl ellerine geçirdiklerine bir kulp bulamıyordu. “Acaba onlarda da hayvanlığın üstün bir kuvveti mi var?” diyordu. Böyle fosforsuz, azotsuz, karbonsuz yaşamak, sade suya bulgur tertibi, Cabi Efendinin zekâsını söndürememişti, ama biraz hafifletmişti. Yavaş yavaş uzaklardan “âlemin ahvalinden” gözünü çevirerek pek yakına, “kendi haline” bakmaya başladı. Ev, miskinler tekkesine dönmüştü, ortalığı pislik götürüyordu. Karısı, kızları, evlatlıkları yerlerinden kalkamıyorlardı, yataklarında inliyorlardı. Anadolu’ya hicretin de artık ihtimali yoktu. Eskiden bir mecidiyeye giden arabaların, bugün yolcu başına on lira istediğini haber almıştı. “At, eşek, katır nesli sönmek üzeredir!” diyorlardı. Harp başladığı zaman iki üç yaşında bulunan çocuklar, bugün yedi sekiz yaşına girdikleri halde, nasıl madeni çeyrek, mecidiye, ikilik, kuruş, metelik görmemişlerse, biraz sonra atı, eşiği, katırı bilmeyen bir nesil türeyecekti. Maarif Nezareti büyük fedakârlıklarla müzeye gümüş bir “sikke koleksiyonu” tedarik edebilirdi. Fakat Cabi Efendi, bu hicret imkânsızlığı karşısında da ümitsiz olmadı. “Uzaklara gitmem, şöyle İstanbul’un civarında bir yere...” dedi. Bu kararı ona verdiren, açlıktan ziyade, şehirdeki halkın tahammül olunmaz bir dereceye varan terbiyesizli-

ği idi. Muhitin değişen, bozulan her şeyi gibi “terbiyesi” de berbat olmuştu. Her değişikliğe çabucak alışan Cabi Efendi, işte yalnız bu umumi terbiyesizliğe alışmadı. Erkek kadın, ihtiyar genç, çoluk çocuk bütün halk, deniz tutmuş sarhoş tayfalara, bunak kaptanlara taş çıkartacak derecede küfürbaz kesilmişti. Eskiden kendisine sokakta bir şey soran, lafa “Lütuf buyurunuz beybaba filan...” diye başlarken, şimdi bir karış piçler bile zavallıya, “Ulan hödük, bana baksana...” diye hitap ediyorlar, hiçbir sebep yokken fena halde ağızlarını bozuyorlardı.

Cabi Efendi, muharebeden evvelki bir “devr-i âlem” masrafı ederek İstanbul’un bütün civarını dolaştı. Bakırköyü’ne, Ayastafanos’a, Kâğıthane’ye, Beykoz’a, Terkoz’a, Büyük - Küçük Çamlıcalara gitti. Ekecek birkaç dönüm yer, barınılacak bir çatı arıyordu. Münasip bir şey bulamadı. Kira, malların asıl fiyatlarını birkaç defa aşırıyordu. Fakat bunun zararı olmadığını hesap etti. “Kendim ekerim, kendim biçirim, kendim yerim, ne kadar pahalı olsa yine kâr!” diyordu. Kârın en büyüğü şehirden, kalabalıktan, ahvalini artık hiç görmek istemediği sokaklardan kurtulmaktı. Şüphesiz mahalleleri saran “terbiyesizlik salgını” kırlara taşamamıştı. “Artık kuşlar da, kelebekler de insana küfür edecek değil ya...” diye düşünüyordu. Yine bir gün, ilk kezle Suadiye’ye inmiş, iki tarafına bakına bakına, Bostancı’ya doğru yürümüşti. Evet, büyük bahçeli bir köşk tutmak da, maksada kâfiydi. Vakıa denize yakın toprağın kuvveti yoktu. Fakat ne olsa yine yetiştirilecek bir şey bulunabilirdi. Güneşsiz, sümbülî havanın

her tarafı hafifçe zümrütletiren tatlı huzuru içinde bağları, ağaçlıkları daha yeşil görüyor, hafifçe esen rüzgârı derin derin kokluyordu. Tenhâlığın ağır kibarlığı, sükûnu, zevki meyus ruhuna manevi bir ilâç gibi tesir ettiğini duydu.

– Oooh!... –dedi.

Kenarında yürüdüğü, birkaç gün evvel yağan yağmurla temizlenmiş tozsuz şoseyi eğilip öpeceği geldi. Burada her gün tek başına gezmek ne büyük bir saadet, ne büyük bir nimetti! Üstünde insanın haysiyetine tecavüz edecek bir terbiyesize rasgelmek ihtimali yoktu. Gazeteler de okunulmazsa bozuk dünyanın çılgınlığından gafil yaşamak mümkündü. Burada ufuk, biribirlerinden uzak fasılalarla ayrılmış bahçelerin beyaz duvarı, hayata açılmayan panjurlarıyla, sanki daima samimi bir rüya gören müstakil köşklerin ebedi uykularıydı. Hele bu تنها yol... Etrafı tarlalarla çevrilmiş bu تنها, bu temiz, bu asil şose... Sırma dalgalı bir başak deryası üstüne kurulmuş, geniş, tehlikesiz bir Sırat Köprüsüne benziyordu. Evet bu köprü “şehir” denen kötülük, terbiyesizlik, fenalık cehenneminden insanı sanki ezeli bir sükût, bir asalet cennetine götürüyordu. Cabi Efendi, elleri arkasında, açık havanın hissiyatına verdiği galeyanla, dalgın, mesut, saatlerce yürüdü. Tarlaların ötelere, nefti dağlara, sesi duyulmayan koyu lacivert denize, tıpkı vezin bilmez bir genç şair gibi düşünmeden bakıyor, büyük bahçeli bir köşk aramak için buralara geldiğini bile unutmuş bulunuyordu. Birdenbire kulak-

larını yırtıcı bir ses doldurdu: “Vank, vank, vank!” Hulyasından uyandı. Karşısına baktı. Uzaktan bir otomobil geliyordu. Üç saattir tahayyüle daldığı için muattal kalan muhakemesi, boşalırcasına bir süratle işledi. Otomobilin önünde bir şey yoktu. Niçin çalışıyordu?

Otomobil hem yaklaşıyor, hem daha acı, hem daha sık vanklıyordu. “Acaba boru bozuldu da susturamıyor mu?” diye düşündü. Döndü. Arkasına baktı. Yol bomboştu. Kendisinden başka kimse yoktu. Otomobil deli gibi haykırıyordu. Kendine doğru koşuyordu. On metreden geniş şosenin en kenarında, belki on santimetrelik bir yer tutmuyordu; mümkün değil kendisi koca otomobile bir mani olamazdı. “Sağ, sol yön takibi kaidesi” yayalar için değil, atlar, arabalar içindi. Otomobilin dinmeyen yaygarasını üstüne alınmaya mahal yoktu. Fakat niçin susmuyor, hem üzerine geliyordu. Muhakemesi bunun sebebini bulamadan otomobil yanında durdu. Bu, küçük çapta bir arabaydı. Manevra aletini birdenbire, ancak kazan kulpu kaşlarını görebildiği şık bir genç tutuyor, yanında uşak tavırlı bir herif oturuyordu. Tıpkı aheste bir ördek vakvaklamasının vezniyle sorulan: “Ulan, alçak kerata! Sağır mısın, söyle bakayım?” سوالini işitince tepesine kulplarından kopmuş kaynar su dolu bir kazan devrilmiş gibi sallandı. Bu ne haksız, ne manasız, ne arsız bir tecavüz! Böyle bir tecavüze aldırmamak insanlığa karşı affedilmez bir küfür sayılabilirdi. İçinden, “Ya bu rezili gebertirim, ya kendim geberirim!” dedi. Yakın duran otomobile daha ziyade yaklaştı. Gözleri tımarhaneye döndüğü gün gibi parlıyor, beyaz top sakalının üstün-

deki pembe, tombul yanakları titriyordu. Sola eğri burununu yukarı kaldırdı. Ağzını iyice yaydı. Küstah gencin sesini taklit ederek tıpkı bir ördek gibi vakvakladı:

– Ulan terbiyesiz maskara! Sen kör müsün? Söyle bakayım?

– ...

Otomobildeki genç, herkese istediğini söyleyip de, istemediğini iştmemiş şımarık bir toy şaşkınlığıyla sarardı. Yanındaki herifle bir an birbirlerine bakıştılar.

Genç, sonra yine Cabi Efendiye döndü. Kalın kaşları açık alnına doğru yükseldi. Hint horozunun gagası altında kalmış bir ördek gibi vakladı.

– Niye yolun sağına geçmiyorsun?

– Ben araba mıyım behey budala?

– !

– ...

Uşağa benzer herifle efendisi de bu sefer bir çapanoğluna çattıklarını birdenbire anladılar. Cabi Efendi, lök gibi karşılarına dikilmişti.

– Sen beni biliyor musun?

Cabi Efendi zaten hazırcevaptı:

– Biliyorum, işte terbiyesizin birisin! –dedi.

Genç, hiddetinden kendini kaybetti. Kalktı. Sağ elini bir şey çıkarmak istiyormuş gibi pantolonunun arka cebine sokmaya çalışıyor: “Bırak, şu keratayı geber-teyim. Bırak. Bırak diyorum, bırak beni. Tutma...” diye çırpınıyor, uşağa benzeyen herif bütün kuvvetiyle kendini zapta çalışarak:

– Merhamet buyurunuz, beyim; affedin beyefen-

dim; yapmayınız bırakınız, beyefendi hazretlerim. Kusuruna bakmayınız. Bunak bir kulunuz... –diyordu.

Cabi Efendi, küstahlıkla dalkavukluğun bu mücadelesine bakarak gülümsüyordu.

– Bırak bakalım şunun tabancasını da göreyim... –dedi.

Siyah esvaplı, uşağa benzer herifin kuvvetli kollarından kurtulamayan genç, otomobilin koltuğuna yeni zaferler kazanmış mağrur bir kahraman vakarıyla yıkıldı. Kalın kaşlarının altındaki baygın gözlerini sertleştirmeye çalışarak:

– Herif! Otomobilin kışına bir kere bak da öğren! –diye vakladı.

Sesinde gayet müthiş, gayet korkunç bir tehdidin aksi gümbürdüyordu.

Cevap beklemedi. Neticenin sıfır çıkacağını tahmin etmiş bir matematiksel suskunlukla yoluna yürüyordu. Arkasına hiç bakmadı. Bu bitmez tükenmez muharebe, yalnız şehrin içinde mahallelerin değil, işte kırların ahlakını da bozmuştu. Hem kırım terbiyesizliği, havası gibi pek sertti. Şehirde hiç olmazsa sebepli sebepsiz insanın yalnız haysiyetine tecavüz ediyorlar, fakat öldürmeye kalkmıyorlardı. Cabi Efendi, bir dakika evvel cennet gibi gördüğü yerlerden birdenbire ürktü. Kendisinin insaniyet, medeniyet âleminden çok uzak, karanlık, kaplanlar, kurtlarla dolu bir sahrada sandı.

Birdenbire kırdan yaşamaktan vazgeçti. Şehrin alışmadığı umumi terbiyesizliği hayat için daha emniyetliydi.

İstasyona bir an evvel yetişmek için geriye, geldi-

ği tarafa döndü. Otomobil vanklamadan uzaklaşmış, ta uzakta, yolun üstünde küçülmüş, kabahatli siyah bir köpek yavrusu gibi kaçıyordu. Cabi Efendi durdu. Güneş olmadığı halde sağ elini alına kaldırarak gözlerini ufalttı. Dikkatle baktı. Kışında hiçbir şey fark edemedi. “...Dön bak da, öğren!” diye tehdit edildiği korkunç şey ne idi? Mecmualarda resimlerini gördüğü İngiliz tanklarının kış taraflarını gözünün önüne getirmeye çalışarak,

– Top muydu? Mitralyöz müydü? Yoksa yeni icat bir alet makinesi miydi? –diyor, dönüp de bir kere bakmadığına pişman oluyordu.

ÖMER SEYFETTİN

Bütün

3

Hikayeleri